

“Help, ik wil een nanny in huis!”

Femke Remerij

Beschrijving en analyse
van life coaching binnen
Opvoeden NU en
vergelijking met andere
interventies

Eindrapport

“Help, ik wil een nanny in huis!”

*Beschrijving en analyse van life coaching binnen
Opvoeden NU en vergelijking met andere interventies*

Naam: Femke Remerij

School: Haagse Hogeschool

Opleiding: Sociaal Pedagogische Hulpverlening(SPH), deeltijd 4A

Studentnummer: 94100793

Studiejaar: 2008-2009

Opdrachtgever: Stichting Lindenhof

Contactpersoon Stichting Lindenhof: Stéphanie Kwakman

Docent begeleider: Wies Mes

Docent beoordelaar: Jakop Rigter

Voorwoord

Beste lezer,

Dit rapport is het resultaat van ruim een half jaar praktijkonderzoek. Het schrijven van het rapport heeft behoorlijk wat voeten in de aarde gehad. Allereerst bleek het niet haalbaar een onderzoek te verrichten naar de effectiviteit van Opvoeden NU, iets wat ik in eerste instantie besproken had met mijn opdrachtgever. Het gaat dan om wetenschappelijk en langdurig onderzoek, waarvoor ik niet de kennis, tijd en middelen tot mijn beschikking had. Helaas kwam dit gegeven pas naar voren toen ik al bijna drie maanden bezig was mijn onderzoek vorm te geven en informatie te verzamelen. Ik heb toen even een periode gekend van demotivatie en niet weten hoe verder te gaan, maar gelukkig kreeg ik weer moed en ben ik weer vol energie van start gegaan met een aangepaste vraagstelling, maar nog wel met betrekking tot Opvoeden NU.

Ook bleek mijn hang naar perfectie me regelmatig in de weg te staan. Ik dacht steeds betere informatie te vinden, maar het hielp me niet om tot de kern te kunnen komen. In plaats van het onderzoek te verkleinen, maakte ik het vaak groter en moest ik daar regelmatig in bijgestuurd en begrensd worden. Dat had ik echt nodig om tot een afronding te kunnen komen, dus heel fijn!

Ik wil graag een aantal personen bedanken die mij geholpen hebben bij de totstandkoming van dit rapport:

Vanuit Stichting Lindenhof is Stéphanie Kwakman bereid geweest als contactpersoon te fungeren tijdens het onderzoek. Zij heeft mij vanaf het begin tot het eind voorzien van de benodigde informatie en was altijd bereid mijn vragen te beantwoorden, zowel via de mail als in gesprekken. Zij was voor mij contactpersoon, begeleider en sleutelinformant in één. Daarvoor wil ik haar hartelijk bedanken.

Ook wil ik graag Marion van Hal van Stichting Lindenhof bedanken voor haar inzet en hulp. Zij is met name bij de oriëntatiefase nauw betrokken geweest en heeft tevens mijn startdocument gelezen en feedback gegeven. Ook zij heeft voor mij als sleutelinformant gefungeerd, ze was altijd bereid vragen te beantwoorden of mij van bruikbare tips te voorzien.

Verder wil ik graag Wies Mes hartelijk bedanken voor de begeleiding die zij mij gegeven heeft vanuit de opleiding. Zij heeft zich enorm voor mij ingezet, feedback gegeven, antwoord gegeven op vragen die ik had en mij van de nodige adviezen en tips voorzien. Ik vind het bewonderenswaardig hoe zij, als nieuwkomer op de Haagse Hogeschool, op haar eigen manier invulling heeft gegeven aan het begeleidingsproces.

Er gaat tevens een woord van dank uit naar Jakop Rigter, als mijn beoordelaar vanuit de opleiding. Hij heeft Wies Mes in de begeleiding bijgestaan en mijn startdocument van bruikbare feedback voorzien. Tevens mocht ik een eenmalig gesprek met hem aangaan naar aanleiding van mijn eerste, niet haalbare, onderzoeksonderwerp. Hij heeft mij geholpen de juiste richting op te gaan.

Ik bedank Cindy Goudkade voor haar hulp bij de opmaak van dit rapport.

Tot slot wil ik mijn familie en vrienden bedanken voor alle lieve woorden, kaartjes en support die ik gedurende het afstudeerproces heb mogen ontvangen. Ik bedank in het bijzonder mijn vriend Eelco de Vries voor zijn morele en praktische steun, zijn geduld en de tijd die hij vrij heeft gemaakt voor taalcorrecties in de eindfase.

Het onderzoek heb ik met veel plezier uitgevoerd en ik presenteer het resultaat dan ook vol trots. Ik hoop dat u het met net zoveel plezier en interesse zult lezen, als ik tijdens de uitvoering van het onderzoek beleefd heb.

Nootdorp, mei 2009

Femke Remerij

Samenvatting

In opdracht van mijn werkgever Stichting Lindenhof¹ te Rotterdam, heb ik dit rapport met bijbehorend adviesrapport geschreven.

Uit ervaringen van het Opvoeden NU team van Stichting Lindenhof is gebleken dat er een aantal knelpunten liggen op het gebied van de uitvoering van de coaching binnen Opvoeden NU. Uitgangspunten zijn niet voor iedereen expliciet en er is weinig schriftelijk vastgelegd over wat life coaching nu eigenlijk inhoudt. Opvoeden NU is een relatief nieuwe interventie (begin 2007 operationeel), en om die reden nog volop in ontwikkeling.

Er is behoefte aan duidelijke kaders en richtlijnen en aan regelmatige afstemming met betrekking tot de invulling van de coaching. Op die manier kan de coaching eenduidig uitgevoerd worden. Op dit moment wordt in die behoefte nog niet volledig voorzien. Er zijn, naast de overeenkomsten, nog verschillen in de uitvoering van de coaching te constateren, welke te wijten zijn aan meerdere factoren. Te denken valt aan verschillen in voorbereiding en begeleiding, ervaring en deskundigheid van de gezinsbegeleiders en de (tot voor kort) onregelmatige afstemming over het coachen. Het gaat dan om verschillen binnen de gegeven kaders, daarbuiten kan en mag de gezinsbegeleider een eigen invulling hanteren, immers niemand is hetzelfde en er zal altijd een persoonlijk tintje aan het coachen zitten.

Om in de behoefte aan heldere richtlijnen en kaders met betrekking tot het coachen te voorzien, is antwoord gegeven op de vraag wat life coaching is vanuit de literatuur, hoe dit uitgevoerd wordt door de gezinsbegeleiders van Opvoeden NU en of de uitvoering overeenkomsten laat zien met de gevonden literatuur.

Op basis van de interventies PCIT (Parent Child Interaction Therapy) en EHBO (Eerste Hulp Bij Opvoeden), is een beschrijving gegeven van life coaching en welke elementen daarin terug te zien zijn.

Middels praktijkonderzoek is een analyse gemaakt van de uitvoering van de coaching door de gezinsbegeleiders. Daarvoor zijn vier gezinsbegeleiders geïnterviewd, alsook twee gezinnen die Opvoeden NU afgesloten hebben. Tevens is een video-opname geanalyseerd van een coachingsituatie.

Door de beschrijving van PCIT en EHBO te vergelijken met Opvoeden NU zijn overeenkomsten getoond in het coachen. Daarbij is ook geanalyseerd in hoeverre de praktijk en theorie van het coachen binnen Opvoeden Nu overeenkomsten laten zien.

Middels de analyse zijn de sterke punten van het coachen in kaart gebracht, alsook de aandachtspunten. Deze zijn in verschillende conclusies verwerkt, op basis van het onderzoek bij ouders, bij de gezinsbegeleiders en op basis van de vergelijking die gemaakt is tussen de verschillende interventies.

De conclusies met betrekking tot het onderzoek zijn vertaald in aanbevelingen. Deze aanbevelingen dienen ter verbetering van de coachingsmethodiek en zijn vastgelegd in de vorm van een adviesrapport.

Dit adviesrapport is een middel om verder te werken aan de ontwikkeling en verfijning van de interventie Opvoeden NU en dan met name met betrekking tot de coaching. Doel is om de gezinsbegeleiders nog beter uit te rusten en voor te bereiden op de eisen die aan het coachen worden gesteld. Bovendien kan middels de adviezen beter aangesloten worden bij wat de gezinnen belangrijk vinden. Een aspect dat Stichting Lindenhof hoog in het vaandel heeft staan.

¹ Stichting Lindenhof is gedurende dit onderzoek gefuseerd met Trivium en heet nu Stichting TriviumLindenhof. In dit onderzoek is ervoor gekozen de benaming Stichting Lindenhof aan te houden

Inhoudsopgave

Inleiding	1
Hoofdstuk 1 Het veld van onderzoek en de onderzoeksvraag	
1.1. Inleiding	3
1.2. Stichting Lindenhof	3
1.3. Vraagstelling en doelstelling.....	3
1.4. Deelvragen	3
1.5. Onderzoekseenheden	4
1.6. Methoden van dataverzameling	5
1.7. Aanpak en verantwoording van het onderzoek	7
1.8. Betrouwbaarheid	8
1.9. Interne en externe geldigheid	9
1.10. Samenvatting	10
Hoofdstuk 2 Opvoeden NU, een algemeen kader	
2.1. Inleiding	11
2.2. De achtergrondvisie van Opvoeden NU.....	11
2.3. Wat is Opvoeden NU?	13
2.4. Voor wie is Opvoeden NU bedoeld?.....	14
2.5. Randvoorwaarden	16
2.6. Samenvatting	16
Hoofdstuk 3 Opvoeden NU, de coaching in theorie	
3.1. Inleiding	17
3.2. Fasering Opvoeden NU.....	17
3.3. De coaching	18
3.4. Het vergroten van opvoedingsvaardigheden van ouders.....	19
3.5. De leercirkel van Kolb en de drie onderdelen van het coachen	22
3.6. Samenvatting	24
Hoofdstuk 4 Literatuuronderzoek	
4.1. Inleiding	25
4.2. PCIT: Parent Child Interaction Therapy.....	25
4.3. Supernanny Jo Frost - EHBO: Eerste Hulp Bij Opvoeden.....	27
4.4. Samenvatting	32
Hoofdstuk 5 Opvoeden NU, een praktijkvoorbeeld	
5.1. Inleiding	33
5.2. Een coachingssituatie in beeld	33
5.3. Samenvatting	35
Hoofdstuk 6 Onderzoeksresultaten gezinsbegeleiders	
6.1. Inleiding	36
6.2. Uitvoering coaching gezinsbegeleiders.....	36
6.3. Ervaren knelpunten gezinsbegeleiders	41
6.4. Benodigde kennis en vaardigheden	43
6.5. Instructie/training voor aanvang coaching	46
6.6. Begeleiding gezinsbegeleiders.....	46
6.7. Samenvatting	47
Hoofdstuk 7 Onderzoeksresultaten ouders	
7.1. Inleiding	48
7.2. Ervaringen ouder(s)	48
7.3. Overig	53
7.4. Samenvatting	54

Hoofdstuk 8	Opvoeden NU, een vergelijking	
8.1.	Inleiding	55
8.2.	Overeenkomsten ON, PCIT en EHBO (supernanny)	55
8.3.	Coaching ON in theorie en praktijk.....	57
8.4.	Samenvatting	58
Hoofdstuk 9	Conclusies en aanbevelingen	
9.1.	Inleiding	59
9.2.	Eindconclusie naar aanleiding van onderzoek gezinsbegeleiders.....	59
9.3.	Eindconclusie naar aanleiding van onderzoek ouders	61
9.4.	Eindconclusie overig	62
9.5.	Aanbevelingen	65
9.6.	Antwoord op de vraagstelling	69
9.7.	Evaluatie van de doelstelling	70
9.8.	Beschrijving eindproduct.....	71
9.9.	Samenvatting	71
Nawoord		72
Literatuurlijst		73
Bijlage I	Zoektermen / attenderende begrippen	75
Bijlage II	Verklarende begrippenlijst.....	76
Bijlage III	Brief aan ouders	77
Bijlage IV	Interviewvragen gezinsbegeleiders	78
Bijlage V	Interviewvragen ouders	79

Inleiding

Voor u ligt mijn eindrapport naar aanleiding van het afstudeeronderzoek voor de deeltijdopleiding Sociaal Pedagogische Hulpverlening aan de Haagse Hogeschool.

In het kader van de Bachelor Proef was het de bedoeling dat ik een opdracht zou verwerven via een opdrachtgever uit het werkveld waarin ik werkzaam ben. Het was voor mij een logische stap om bij mijn eigen werkgever aan te kloppen, omdat zij ten eerste vaak studenten begeleidt in het afstuderen. Ten tweede zit je dicht bij de bron en heb je als medewerker beter en vaak sneller toegang tot de juiste informatiekanalen. Bovendien vond ik het leuk iets voor mijn eigen werkgever te kunnen betekenen.

In een aantal oriënterende gesprekken die ik met mijn contactpersoon had, kwamen meerdere leuke onderwerpen naar voren waarop ik me kon richten. Ikzelf was echter meteen geïnteresseerd in Opvoeden NU en heb in samenspraak met mijn contactpersoon gekozen voor onderzoek met betrekking tot die interventie.

Opvoeden NU is eind 2006 door mijn werkgever, Stichting Lindenhof, uitgedacht en in januari 2007 geïmplementeerd als onderdeel van het reeds bestaande aanbod APG². Een bepaalde groep gezinnen kon niet de hulp geboden worden waarom gevraagd werd met de reguliere APG-hulp. Deze hulp bestaat namelijk vooral uit gesprekscontacten, één keer per week of per veertien dagen. Hoewel de gezinsbegeleiders van APG soms ook aanwezig zijn in de directe opvoedingssituatie, zijn zij meestal afhankelijk van wat de ouders vertellen. Het zijn zogezegd observaties uit de tweede hand die de kern vormen van de begeleiding middels APG. Deze vorm van begeleiding vraagt van ouders dat zij hun dagelijkse opvoedingssituatie aan gezinsbegeleiders kunnen beschrijven, bespreken wat er goed en niet goed gaat en vervolgens aan de hand van adviezen of nieuw verkregen inzichten de eventueel nieuwe aanpak in hun eigen dagelijks leven kunnen toepassen. Veel gezinnen kunnen op deze manier geholpen worden, maar er bleef een groep over waarbij deze vorm van hulp niet het antwoord was op hun vraag. Deze gezinnen vroegen vaak letterlijk om een 'nanny' in huis, zoals ze dat via opvoedprogramma's op televisie als 'Supernanny' of 'Schatjes' gezien hadden. Daarop heeft Stichting Lindenhof de interventie Opvoeden NU ontwikkeld.

Samen met mijn contactpersoon, de staffunctionaris Onderzoek & Ontwikkeling, en de behandelcoördinator Opvoeden NU is besproken waar mijn onderzoek zich specifiek op zou gaan richten. In eerste instantie was besloten om onderzoek te doen naar de effectiviteit van Opvoeden NU, maar dit bleek geen haalbare kaart te zijn gezien de tijd die een dergelijk onderzoek in beslag neemt en de kennis die je daarvoor nodig hebt. In tweede instantie is daarom besloten om het centrale element van Opvoeden NU eruit te lichten, namelijk de coaching van gezinnen in de opvoedingssituatie door de gezinsbegeleiders. Er was door Stichting Lindenhof een tweetal knelpunten gesignaleerd met betrekking tot het coachingsstuk:

Ten eerste zijn de meeste uitgangspunten met betrekking tot het coachen impliciet en het lijkt of deze niet voor iedereen hetzelfde zijn. Uit groepsinterviews die aan het eind van 2008 gehouden zijn met de betrokken gezinsbegeleiders, is gebleken dat zij niet helemaal volgens dezelfde richtlijnen coachen. De invulling van het begrip life coaching verschilt per gezinsbegeleider. Er zijn te weinig duidelijke afspraken over de wijze van coachen, ook omdat er het afgelopen jaar weinig onderling contact en afstemming met betrekking tot het coachen is geweest. Het gevaar ontstaat dan dat ieder op een eigen manier gaat werken, niet geheel passend bij de geprotocolleerde opzet. De kernen dat er wel praktisch geoefend is, zijn als zeer waardevol ervaren, alleen merken de gezinsbegeleiders dat het snel vervliegt als je niet herhaalt. Het coachen binnen Opvoeden NU moet voorzien zijn van heldere richtlijnen en kaders om de programma-integriteit te versterken (op één lijn binnen gegeven kaders). Hierbij dient wel in ogenschouw genomen te worden dat iedere coachingssituatie weer anders is (gezinnen hebben verschillende hulpvragen) en iedere coach tevens een uniek individu is met eigen waarden, normen, karakter, levenservaringen en manier van werken. De verschillende gezinsbegeleiders, zeven in totaal, zullen nooit op precies dezelfde manier coachen, maar het is in het kader van dit onderzoek van belang dat ze weten wat de uitgangspunten zijn (expliciet maken) en welke vaardigheden ze daarbij nodig hebben.

² Zie verklarende begrippenlijst in bijlage II

Ten tweede staat er niet veel op papier over wat life coaching in de opvoedingssituatie nu eigenlijk is. Er is weinig schriftelijk over uitgewerkt en onderbouwd aan de hand van theorieën die erover bestaan.

Dit onderzoek leek mij minstens zo leuk als het eerste onderzoeksonderwerp en ik ben er vol energie mee aan de slag gegaan. Mijn motivatie voor dit onderwerp komt voort uit het feit dat de doelgroep me aanspreekt. Ik heb eerder een VSE³ Ouderbegeleiding gevolgd en daaruit bleek dat ik niet alleen zelf veel interesse had in de rol van ouders in het hulpverleningsproces, maar dat ik me ook goed in kon leven in de ouders. Daardoor was ik in staat om niet alleen het belang van de kinderen, maar ook dat van ouders mee te nemen in het geheel. Bovendien heb ik zelf ambities om in de toekomst als gezinsbegeleider aan de slag te gaan in een nog nader te bepalen setting. Kortom, een onderwerp dat me interesseert en waarin ik me graag wilde verdiepen.

Naar aanleiding van het gesprek over de gesignaleerde knelpunten, kwam ik tot de volgende vraagstelling:

‘Wat is life coaching in de opvoedingssituatie vanuit de theorie, hoe wordt dit uitgevoerd door de gezinsbegeleiders van Stichting Lindenhof binnen de interventie Opvoeden NU en in hoeverre komt dit overeen met de gevonden theorie?’

Voortvloeiend uit de vraagstelling heb ik de volgende doelstelling geformuleerd:

‘Bijdragen aan de verbetering van de coachingsmethodiek zodat er op een eenduidige manier gecoacht wordt, volgens heldere richtlijnen en kaders.’

De praktische relevantie van dit onderzoek is dat de onderzoeksinformatie leidt tot verbeteringen in de praktijk. Dit komt niet alleen ten goede aan mijn opdrachtgever en de gezinsbegeleiders als uitvoerders, maar ook aan de gezinnen die de hulp ontvangen. Door de methodiek te verbeteren en daarin behoeften van de gezinnen mee te nemen, kan de geboden hulp beter aansluiten.

Vanuit de vraagstelling en doelstelling heb ik deelvragen geformuleerd. Voor het vinden van antwoorden op de deelvragen, en daarmee op de vraagstelling, heb ik verschillende methoden van dataverzameling ingezet. Ik heb in totaal zes diepte-interviews gehouden, ik heb gebruik gemaakt van bestaande gegevens en ik heb literatuuronderzoek gedaan. Voor verdere informatie hieromtrent verwijs ik graag naar paragraaf 1.7, waarin ik een verantwoording geef van gemaakte keuzes hieromtrent.

Leeswijzer

Het eindrapport begint met mijn onderzoeksopzet in het eerste hoofdstuk. Vervolgens beschrijf ik in hoofdstuk twee wat de betekenis van Opvoeden NU in het algemeen is en in hoofdstuk drie gaat het specifiek over wat het coachen theoretisch gezien inhoudt. Hoofdstuk vier beslaat mijn literatuuronderzoek, waarin ik een antwoord formuleer op de vraag wat life coaching in de opvoedingssituatie inhoudt, vanuit een tweetal andere interventies bezien, alsook welke elementen erin zitten. In hoofdstuk vijf geef ik in de vorm van een casus een praktijkvoorbeeld van een coachingssituatie. De hoofdstukken zes en zeven geven de onderzoeksresultaten weer van respectievelijk de gezinsbegeleiders en de ouders die betrokken zijn bij dit onderzoek. Daarin zijn tevens conclusies opgenomen. Vervolgens geef ik in hoofdstuk acht een antwoord op de vraag welke elementen van het life coachen er vanuit de literatuur terug te vinden zijn bij Opvoeden NU en in hoeverre de praktijk overeenkomt met de beschreven theorie binnen Opvoeden NU. Tot slot volgen in hoofdstuk negen de conclusies en de aanbevelingen. Tevens zal de vraagstelling beantwoord worden, wordt de doelstelling geëvalueerd en wordt er een korte beschrijving gegeven van het eindproduct.

Voor bepaalde afkortingen en begrippen verwijs ik in het rapport via voetnoten naar bijlage II, waarin een verklarende begrippenlijst opgenomen is.

Voor de helderheid heb ik ervoor gekozen in het rapport te praten in de mannelijke vorm als ik over een kind praat, maar daar waar hij genoemd staat bedoel ik dus ook zij.

Ik hoop dat mijn afstudeerproject en bijbehorende adviezen ter ondersteuning zullen dienen bij het verder ontwikkelen van de coachingsmethodiek.

³ Zie verklarende begrippenlijst in bijlage II

Hoofdstuk 1 Het veld van onderzoek en de onderzoeksvraag

1.1. Inleiding

In dit hoofdstuk zal in paragraaf 1.2 een korte beschrijving gegeven worden van Stichting Lindenhof, waarna in paragraaf 1.3 de vraagstelling en doelstelling genoemd worden. In paragraaf 1.4 komen de deelvragen aan de orde en een onderbouwing van de keuze voor deze vragen. Vervolgens worden in paragraaf 1.5 de onderzoekseenheden aangegeven en in paragraaf 1.6 de methoden van dataverzameling met een verantwoording van gemaakte keuzes daarin. In paragraaf 1.7 ga ik verder met de aanpak en verantwoording van het onderzoek, waarna in paragraaf 1.8 en 1.9 respectievelijk de betrouwbaarheid en geldigheid aan bod komen van dit onderzoek. Het hoofdstuk sluit af met een samenvatting (1.10).

1.2. Stichting Lindenhof

Stichting Lindenhof is een aanbieder van jeugdzorg met als werkgebied de stadsregio Rotterdam. De hulp- en dienstverlening van Lindenhof richt zich op normaal begaafde jeugdigen van 0 tot 23 jaar en hun ouders. Na indicatie daartoe door Bureau Jeugdzorg kan een jeugdige en diens gezin gebruik maken van de zorgmodules van Lindenhof. De drie categorieën waarin Lindenhof een aanbod kan realiseren zijn ambulante jeugdhulp, dagbehandeling en residentiële hulp. Ook combinaties daarvan komen voor. Deze activiteiten worden aangeboden verdeeld over een 50-tal locaties in de stadsregio Rotterdam. De hulpvraag is in eerste instantie gericht op pedagogische problemen die vaak samenhangen met relationele, emotionele, (psycho-)somatische en materiële problemen die de ontwikkeling naar volwassenheid (in sterke mate) ongunstig beïnvloeden.

1.3. Vraagstelling en doelstelling

De vraagstelling komt voort uit de opdracht zoals die omschreven staat in de inleiding en is een vertaling van het vraagstuk van Stichting Lindenhof met betrekking tot het coachen binnen Opvoeden NU. Om daarop een antwoord te kunnen formuleren, ben ik tot de volgende vraagstelling gekomen:

‘Wat is life coaching in de opvoedingssituatie vanuit de theorie, hoe wordt dit uitgevoerd door de gezinsbegeleiders van Stichting Lindenhof binnen de interventie Opvoeden NU en in hoeverre komt dit overeen met de gevonden theorie?’

Voortvloeiend uit de vraagstelling heb ik de volgende doelstelling geformuleerd:

‘Bijdragen aan de verbetering van de coachingsmethodiek zodat er op een eenduidige manier gecoacht wordt, volgens heldere richtlijnen en kaders.’

1.4. Deelvragen

Naar aanleiding van de vraagstelling en de doelstelling zijn de volgende deelvragen geformuleerd:

1. Wat houdt de interventie Opvoeden NU in (algemeen kader)?
2. Wat houdt er op papier over het coachen in de opvoedingssituatie binnen Opvoeden NU (fasering, uitgangspunten)?
3. Wat zegt de theorie over de betekenis van life coaching in opvoedingssituaties (welke elementen zouden erin moeten zitten)?
4. Welke elementen zijn er vanuit de theorie in het life coachen terug te vinden binnen Opvoeden NU (komt de praktijk overeen met de theorie)?
5. Welke visie en uitgangspunten met betrekking tot het coachen worden door de gezinsbegeleiders gehanteerd en wat verstaan ze hieronder?
6. Wat ervaren de gezinsbegeleiders zelf aan knelpunten en wat zijn sterke punten?
7. Welke kennis en vaardigheden bezitten de gezinsbegeleiders al en welke missen ze nog?
8. Hoe worden de gezinsbegeleiders geïnstrueerd/getraind voordat zij beginnen met coachen?
9. Hoe worden de gezinsbegeleiders begeleid gedurende het hulpverleningstraject (interview, individuele begeleiding)?
10. Hoe heeft/hebben de ouder(s) de coaching ervaren? Wat was wel/niet helpend voor hen en in hoeverre heeft de coaching geleid tot het bereiken van hun doelen?

De deelvragen één en twee geven de context weer rondom de vraagstelling. Het is mijns inziens belangrijk om te weten wat Opvoeden Nu in het algemeen inhoudt en wat er al op papier staat over het coachen. Op die manier schets je voor de lezer een beeld van de interventie en weet je tevens met welke informatie de gezinsbegeleiders werken.

Deelvraag drie heeft betrekking op het literatuuronderzoek en geeft antwoord op de vraag wat life coaching is vanuit de literatuur gezien en welke elementen erin terug te zien zijn. Dit is één van de vragen die Stichting Lindenhof had met betrekking tot dit onderzoek. Er staat nog weinig op papier over de betekenis van het life coachen.

Middels de vierde deelvraag kan ik dan antwoord geven op de vraag wat de overeenkomsten zijn tussen het life coachen vanuit de gevonden literatuur daarover en hoe dit binnen Opvoeden NU uitgevoerd wordt.

De deelvragen vijf, zes en zeven helpen mij een antwoord te geven op de vraag hoe de coaching door de gezinsbegeleiders uitgevoerd wordt. Dus welke uitgangspunten hanteren zij, waar zijn ze sterk in en waar minder sterk met betrekking tot de uitvoering, wat ervaren zij als knelpunten en wat als sterke punten van het coachen en wat zijn eventuele behoeften. Daarmee beantwoord ik niet alleen de vraag hoe het coachen uitgevoerd wordt, maar ook wat de gezinsbegeleiders zou kunnen helpen de uitvoering verder te verbeteren. Mijns inziens is dat van belang om te weten, wil je bijdragen aan het verbeteren van de coachingsmethodiek en dus aan de doelstelling voldoen. Ook vond ik het belangrijk om te weten hoe de gezinsbegeleiders voorbereid zijn op het coachen in gezinnen en hoe zij nu begeleid worden (deelvragen acht en negen). Bij het inlezen over het onderwerp kwam regelmatig naar voren dat intervisie en een goede training belangrijke items zijn om de coaching goed uit te kunnen voeren, vandaar dat deze vragen door mij als deelvragen opgesteld zijn.

Tot slot geeft deelvraag tien een antwoord op de vraag hoe ouders de coaching ervaren hebben. Het is goed te horen wat de gezinsbegeleiders erover vertellen, maar het is ook goed te horen of de ouders het op dezelfde manier ervaren hebben als de gezinsbegeleider het bedoeld heeft of dat er toch verschillen te zien zijn.

Op basis van de deelvragen, gesprekken met mijn opdrachtgever, de oriëntatie op het onderwerp middels literatuurstudie en de feedback op het startdocument heb ik de interviewvragen (en doorvragen) opgesteld (zie bijlagen IV en V). Middels de gesprekken met mijn opdrachtgever en verkregen feedback werd mij duidelijk waar ik mij op moest richten. Tevens had mijn beoordelaar mij geadviseerd de interviewvragen te baseren op literatuuronderzoek. Ik heb mij ingelezen in het onderwerp door veel boeken en internetsites te bestuderen en heb daar ook een deel van de interviewvragen op gebaseerd. Tot slot heb ik naar aanleiding van het kijken van 'Schatjes' via uitzendinggemist.nl en 'Supernanny' ook een aantal vragen opgesteld.

1.5. Onderzoekseenheden

De onderzoekseenheden zijn de gezinsbegeleiders van Opvoeden NU en gezinnen zelf (de respondenten), dus individuele personen die zich op verschillende locaties bevinden. Ik doe uiteindelijk uitspraken over de manier waarop de coaching uitgevoerd en beleefd wordt door zowel de gezinsbegeleiders als de gezinnen en of dit aansluit bij de huidige uitgangspunten en bij de gevonden theoretische onderbouwing daarvan.

Locaties

De locaties waar ik mijn onderzoek met de gezinsbegeleiders heb gehouden zijn:

- Kantoor APG Noord in Rotterdam behorende bij Stichting Lindenhof
- Kantoor APG Nieuwe Waterweg Noord in Vlaardingen behorende bij Stichting Lindenhof
- Kantoor APG Zuid in Spijkenisse behorende bij Stichting Lindenhof

De locaties waar ik mijn onderzoek met de gezinnen heb gehouden zijn:

- Thuis bij een gezin in Maassluis
- Thuis bij een gezin in Barendrecht

Het kenmerk waar het hierbij om gaat is 'hoe verloopt de coaching binnen Opvoeden NU?'

Individuele personen

De betrokken gezinsbegeleiders zijn vier vrouwen. Het kenmerk waar het hierbij om gaat is 'hun werkwijze, behoeften en verwachtingen bij het coachen'.

1.6. Methoden van dataverzameling

Ik heb gebruik gemaakt van methodische triangulatie⁴ (multimethode aanpak), om een volledig beeld van de situatie te krijgen door verschillende invalshoeken te belichten. Hieronder volgt een beschrijving van de gebruikte methoden, alsook een verantwoording voor gemaakte keuzes daarin.

Interviews

Mijn respondenten zijn vier gezinsbegeleiders en twee gezinnen. Het aantal interviews is gebaseerd op de beschikbare tijd die ik had om het onderzoek af te kunnen ronden. In eerste instantie wilde ik tien interviews houden, ik wilde alle gezinsbegeleiders (zeven in totaal) interviewen en drie gezinnen (van de ongeveer 60 afgesloten gezinnen in de periode januari 2007 tot en met februari 2009), maar dit bleek niet haalbaar voor mij alleen en in de tijd die er stond voor het doen van het onderzoek. Er is, in samenspraak met Stichting Lindenhof, gekozen voor de twee langstzittende gezinsbegeleiders (vanaf het begin van Opvoeden NU betrokken) en twee die respectievelijk een jaar en twee jaar gezinsbegeleider ON⁵ zijn. Op deze manier kan je zien hoe de langstzittende gezinsbegeleiders de coaching uitvoeren, hoe de minder ervaren gezinsbegeleiders dit doen en waar eventuele verschillen vandaan komen.

De twee gezinnen die geselecteerd zijn, zijn beide afgesloten gezinnen. Gezin 1 is vorig jaar augustus afgesloten, gezin 2 is dit jaar in februari afgesloten.

Er is eerst ook gekeken naar nog lopende gezinnen, echter dan zou je het gezin moeten interviewen na de laatste coachingsweek en de periode die ik ingepland had voor het interviewen van de gezinnen kwam niet overeen met de fase waarin deze gezinnen zaten. Sommigen zaten midden in de coaching en anderen zaten nog in de fase voor het coachen.

Er is in de overweging voor te selecteren gezinnen geen rekening gehouden met gezinnen die afgehaakt zijn (8 gezinnen in totaal vanaf januari 2007 tot en met heden), omdat deze gezinnen niet gecoacht zijn en dus geen bruikbare informatie zouden kunnen geven. De gezinnen zijn om diverse redenen al afgehaakt voordat de coaching begon (verhuizing gezin, teveel individuele problematiek of op basis van de observatieperiode).

Om een goed beeld te kunnen vormen van de uitvoering van de coaching, vond mijn opdrachtgever het van belang dat ik gezinnen zou interviewen die intensief gecoacht zijn. In de praktijk bleek het echter heel lastig om een gezin te vinden dat ik kon interviewen.

Ik had alle vier betrokken gezinsbegeleiders gevraagd mee te denken over welk gezin geschikt zou zijn voor een interview, van één gezinsbegeleider kreeg ik twee gezinnen door. Zij is de langstzittende gezinsbegeleider, dus ik wilde ook graag een gezin van een korter zittende gezinsbegeleider interviewen, om weer eventuele verschillen in kaart te kunnen brengen.

De minst ervaren gezinsbegeleider heeft vorig jaar een paar gezinnen met succes afgesloten zei ze, maar de gezinnen van nu lopen niet. Ze gaf aan dat ze daardoor niet meer had gereageerd op mijn mail over een interview met een gezin.

Ik kreeg later ook nog een gezin door van de andere langstzittende gezinsbegeleider. Zij heeft het gezin gevraagd mee te werken, maar dit gezin wilde dat niet, omdat er vlak voor de afsluiting van ON een nieuwe bron van spanning was ontstaan en moeder gaf aan het idee te hebben dat ze nog niet voldoende geholpen was. Uiteindelijk heb ik via de gezinsbegeleider die er nu een jaar zit een gezin doorgekregen dat ze vorig jaar afgesloten heeft. In dit gezin hebben ouders de coaching snel opgepakt en hoefde er niet zo intensief gecoacht te worden, in het andere gezin is moeder intensiever gecoacht, omdat ze bepaalde vaardigheden moeilijk oppakte (zie hoofdstuk zeven).

Ik heb de gezinnen benaderd middels een brief (zie bijlage III), waarin ik mijzelf voorgesteld heb, het doel van het interview uitgelegd heb en de vraag heb gesteld of ze bereid waren mee te werken aan mijn onderzoek. Daarbij heb ik er de nadruk op gelegd dat hun anonimiteit gewaarborgd zou worden. De brief is via de gezinsbegeleider van het gezin verstuurd. Nadat ik wist dat beide

⁴ Baarda, Goede, de en Teunissen, *Basisboek Kwalitatief onderzoek*, 2005, pagina 187

⁵ In het vervolg: wanneer ON genoemd wordt, bedoel ik Opvoeden NU

gezinnen mee wilden werken, heb ik telefonisch contact met hen opgenomen voor het maken van een afspraak.

Middels de interviews wilde ik te weten komen hoe het coachen ingevuld wordt door de betrokken gezinsbegeleiders en hoe het ervaren wordt door de twee gezinnen. Ik heb de vier gezinsbegeleiders individueel geïnterviewd (diepte-interview) aan de hand van een halfgestructureerd interview. Omdat het een half open interview was had ik genoeg mogelijkheden om in te springen op vragen/antwoorden die ineens nog ter sprake kwamen.

Middels een interview kom je aan een grote hoeveelheid informatie, je kan doorvragen als je denkt dat dat interessant is. Dat kan niet bij bijvoorbeeld een schriftelijk interview/enquête. Ik besef dat ik middels een enquête of schriftelijk interview wel een groter bereik had kunnen hebben. Ik had dan alle zeven gezinsbegeleiders en een groot aantal (afgesloten en lopende) gezinnen kunnen bevragen. Echter, Baarda, De Goede en Teunissen (2005) zeggen daarover dat je de vragen van tevoren op schrift vast moet leggen en dat je je formulering niet aan kunt passen aan de respondent zoals bij een mondeling gesprek. De respondenten moeten een zekere taalvaardigheid hebben en hun gedachten makkelijk op papier kunnen zetten. Ook kan het invullen van een vragenlijst gemakkelijk uitgesteld worden, waardoor de kans op non-respons groter is. Dit had met name in het geval van de gezinnen van toepassing kunnen zijn.

Ik heb de nadelen en voordelen van zowel de schriftelijke als mondelinge variant(en) tegen elkaar afgewogen en vond het in het kader van dit onderzoek beter om alles mondeling te doen. Uit non-verbale communicatie haal je ook veel informatie en op basis daarvan kan je kan zowel doorvragen als toelichten als dat nodig is. De kans is mijns inziens dan groter dat de vragen op de juiste manier geïnterpreteerd en beantwoord kunnen worden.

Ik heb tevens de twee gezinnen geïnterviewd (diepte-interview) aan de hand van een half gestructureerd interview. Ik wilde deels hetzelfde weten van hen als van de gezinsbegeleiders, namelijk hoe het coachen is verlopen en wat de ervaringen zijn. Op die manier was ik het beste in staat om een zo goed mogelijk beeld te schetsen van hoe de coaching nu verloopt, wat het voor de gezinnen oplevert en waar eventuele knelpunten zitten.

Door ook een aantal gezinnen te betrekken, kun je achterhalen welke aspecten van de coaching gezinnen als helpend hebben ervaren en welke eventueel als minder helpend. Die gegevens zijn gezien het aantal geïnterviewde gezinnen weliswaar niet te generaliseren, maar ik kan wel mogelijke aandachtspunten aangeven. Het is mijns inziens belangrijk om te weten hoe gezinnen de coaching ervaren hebben, ook al spreek je niet alle gezinnen.

Het gebruik van bestaande gegevens

Mijn contactpersoon binnen Stichting Lindenhof fungeerde als mijn sleutelinformant in dit onderzoek, evenals de behandelcoördinator Opvoeden NU die de gezinsbegeleiders coacht. Ik kon bij hen terecht voor allerlei vragen en voor bestaande informatie of nieuw ontwikkelde informatie. Ik heb met hen allereerst een aantal oriënterende gesprekken gehad over mijn afstudeeronderwerp en in een later stadium zijn we meer specifiek ingegaan op vraagstukken omtrent het coachen. Mede op basis van deze informatie heb ik mijn vraagstelling en deelvragen opgesteld.

Tevens heb ik een video-opname bekeken van een coachingssituatie, uitgevoerd door één van de gezinsbegeleiders. Het is de enige opname die tot nu toe voorhanden is, vandaar dat alleen deze betrokken kon worden bij mijn onderzoek. De opname heeft me geholpen ter oriëntatie op het onderwerp. In hoofdstuk vijf volgt een analyse van deze opname om te bekijken of de uitvoering van de coaching te herleiden is tot de theoretische beschrijving erover.

Naast het bekijken van de opname heb ik een (klein) dossieronderzoek verricht (ongeveer acht dossiers). Ik heb zowel dossiers van afgesloten als lopende gezinnen bekeken. Ik wilde middels het dossieronderzoek te weten komen hoe het ON traject er van A tot Z uitziet, dus van aanmelding tot afsluiting. Dit voor mijn eigen beeldvorming. Ook wilde ik bij de theoretische beschrijving van ON (zie hoofdstuk twee) voorbeelden kunnen geven van hulpvragen waar gezinnen mee binnenkomen, alsook van de doelen en werkpunten waarop een gezin gecoacht kan worden. Dit om aan de lezer duidelijk te maken hoe het er in de praktijk uit kan zien.

Tot slot had ik de beschikking over de methodiekhandleiding ON, waarop de hoofdstukken twee en drie voor een deel gebaseerd zijn.

Literatuuronderzoek

Middels literatuuronderzoek heb ik gegevens gevonden over het vraagstuk. Ik heb van tevoren een lijst met attenderende begrippen/zoektermen opgesteld (zie bijlage I) en aan de hand daarvan naar relevante informatie gezocht betreffende het onderwerp. Ik heb me op die manier goed in kunnen lezen en kunnen oriënteren, wat een goede voorbereiding op het onderzoek ten goede kwam. Ik heb boeken gelezen, dvd's bekeken van opvoedprogramma's, artikelen en tijdschriften gelezen en veel op internet gezocht. Mijn deelvragen zijn niet alleen afgeleid van de gesprekken die ik met mijn informanten heb gehad, maar ook vanuit de literatuur die ik erover gevonden heb. Ik heb me voor het beantwoorden van de vraagstelling gericht op Nederlandse en Engelstalige literatuur (zie literatuurlijst) over life coaching in de opvoedingssituatie.

Zie paragraaf 1.7 voor een verdere uiteenzetting en onderbouwing van mijn literatuuronderzoek.

1.7. Aanpak en verantwoording van het onderzoek

Het daadwerkelijke veldonderzoek is begin blok 3 gestart na goedkeuring van het startdocument. Ik had vervolgens vijf weken de tijd om zes diepte-interviews te houden. Ik heb gemiddeld één interview per week gedaan en in de laatste week heb ik er twee gedaan. Voor de *datapreparatie*⁶ had ik de vijf weken als uitgangspunt genomen waarin ik de interviews afnam. Dat betekende dat ik in dezelfde week zowel het interview afnam alsook meteen voor de uitwerking ervan zorgde. Op die manier kon ik het volgende interview blanco ingaan. Ik had het idee dat het anders teveel door elkaar zou gaan lopen. Ik was gemiddeld iets meer tijd kwijt aan het uitwerken van de interviews dan verwacht, ongeveer zeven tot acht uur (twee dagdelen) per interview van gemiddeld ruim een uur. Voor de *data-analyse*⁷ en de *rapportage*⁸ had ik ongeveer vijf weken de tijd tot aan het inleveren van het concept. Ik heb de gegevens uit de interviews gelabeld, geanalyseerd en vastgesteld.

Ik had tevens vier weken gereserveerd voor de *rapportage* zelf (eindrapport en eindproduct), dat eigenlijk een verlengstuk is van de data-analyse en naast elkaar kan lopen. Na het inleveren van het concept en de daarop verkregen feedback had ik nog twee weken de tijd de rapportage verder uit te werken en verbeteringen aan te brengen.

Ik heb zoals gezegd verschillende bronnen geraadpleegd om me te verdiepen in technieken en methoden om veranderingen in het gezin te bewerkstelligen als er sprake is van opvoedproblemen, maar vooral om een antwoord te vinden op de vraag '*wat is life coaching en welke elementen horen bij het life coachen in opvoedingssituaties?*'

In eerste instantie dacht ik dat er (te)veel informatie uit het literatuuronderzoek gekomen was en moest er een selectie van de gegevens gemaakt worden. Bij het selecteren van de meest belangrijke informatie uit mijn literatuuronderzoek had ik rekening gehouden met de bronnen die door Stichting Lindenhof gebruikt zijn bij de invulling van de coaching. Zij hebben daarvoor onder andere de methodiek Triple P⁹ geraadpleegd alsook input gehaald uit het opvoedprogramma 'Supernanny'.

Achteraf gezien bleek ik een denkfout gemaakt te hebben, waarvan ik me nu nog afvraag hoe dat kon gebeuren. Er is in de literatuur inderdaad veel te vinden over opvoedingsvaardigheden en thema's die centraal staan als er sprake is van opvoedproblemen of opvoedvragen. Je ziet zowel in opvoedingsgerichte interventies, in opvoedprogramma's op televisie als in opvoedadviezen in boeken of op internet steeds dezelfde onderwerpen terugkomen. De uitleg daarbij verschilt misschien op kleine punten, maar komt in het algemeen op hetzelfde neer. Te denken valt aan onderwerpen als het geven van aandacht, het stellen van grenzen, het stellen van regels, straffen/belonen, apart zetten (time-out), negeren, gewenst gedrag prijzen en ongewenst gedrag hanteren. Aan ouders wordt heel duidelijk en stapsgewijs uitgelegd hoe zij om kunnen gaan met het ongewenste gedrag van hun kind en hoe zij ervoor kunnen zorgen dat hun kind gewenst gedrag laat zien waardoor de sfeer in huis verbetert. Zij leren inzien dat veel afhangt van hun eigen houding en manier van communiceren met hun kind. De nadruk ligt op het geven van veel positieve aandacht

⁶ Baarda, Goede, de en Teunissen, *Basisboek Kwalitatief onderzoek*, 2005, pagina 300-313

⁷ Baarda, Goede, de en Teunissen, *Basisboek Kwalitatief onderzoek*, 2005, pagina 318-337

⁸ Baarda, Goede, de en Teunissen, *Basisboek Kwalitatief onderzoek*, 2005, pagina 344-363

⁹ Zie verklarende begrippenlijst in bijlage II

aan het kind, het geven van complimenten en het prijzen/belonen van het kind bij goed gedrag. Ook het nemen van tijd voor jezelf als opvoeder zie je overal terugkomen.

Genoeg literatuur dus over thema's en opvoedingsvaardigheden als er sprake is van opvoedproblemen, welke ook terug te zien zijn bij Opvoeden NU. Bij het uitwerken van hoofdstuk vier (literatuuronderzoek) bleek echter dat er niet in alle gevonden literatuur sprake was van life coaching met betrekking tot deze thema's en vaardigheden. Eigenlijk bleven er maar weinig interventies over in vergelijking met wat ik verzameld had.

In overleg met mijn begeleider en contactpersoon bij Stichting Lindenhof, zou ik in hoofdstuk vier drie interventies beschrijven die gebruik maken van life coaching, namelijk Triple P, PCIT en Supernanny Jo Frost. In hoofdstuk acht zou ik vervolgens een vergelijking maken en overeenkomsten in het coachen aangeven. In het concept-eindrapport dat ik in april ingeleverd heb, staan in hoofdstuk vier de drie bovengenoemde interventies beschreven. Hoofdstuk acht moest ik nog schrijven, dus de vergelijking had ik nog niet gemaakt, dat moest in de laatste twee weken gebeuren voor het inleveren van de definitieve versie.

Tijdens het maken van de vergelijking tussen ON en de andere drie interventies, kwam ik erachter dat ik Triple P toch niet mee kon nemen in het geheel. De reden daarvoor zet ik hier uiteen. Ik had tijdens de conceptbespreking van mijn rapport te horen gekregen dat er twee gezinsbegeleiders zijn met een Triple P certificering. Daarvan was ik niet eerder op de hoogte. Omdat ik zelf geen goed antwoord kon vinden op de vraag hoe Triple P het life coachen inzet, leek het mij een goed idee om deze vraag aan hen voor te leggen.

Ik kreeg van gezinsbegeleider 1 al snel het volgende antwoord terug:

'Het is niet zo dat er binnen de methodiek van Triple P ook een directe coaching plaatsvindt. Triple P richt zich op gesprekken, het doen van thuisopdrachten middels een werkboekje voor ouders en het oefenen middels een rollenspel tussen de begeleider en de ouder. De gezinsbegeleider doet soms wel een observatie van een interactie tussen een ouder en een kind maar veelal in de spreekkamer van zijn kantoor.'

Gezinsbegeleider 2 antwoordde:

'Ik weet dat Triple P niet coacht. Wij hanteren net als bij Triple P de vier opvoedingsvaardigheden, positief contact maken et cetera. Triple P doet veel met oefeningen, dus de vaardigheid wordt samen met de hulpverlener geoefend. Ouders werken volgens een boekje met opdrachten. Als het specifiek om coachen gaat dan denk ik dat wij daarin verschillen. Triple P oefent/coacht niet in de thuissituatie.'

Het komt er dus op neer dat ON en Triple P wel overeenkomsten hebben, maar er kan op het gebied van het life coachen dus geen vergelijking gemaakt worden. Het was dus niet zo vreemd dat ik er niets over terug kon vinden. Ook hier geldt: de thema's en vaardigheden komen overeen, echter de manier waarop deze aan ouders geleerd worden is verschillend. Om die reden heb ik, in overleg met mijn opdrachtgever en begeleider, besloten Triple P eruit te halen.

1.8. Betrouwbaarheid

Voor de betrouwbaarheid verwijs ik graag terug naar de multimethode aanpak en de verantwoording van mijn onderzoek. Daarin staan gemaakte keuzes omschreven en hoe ik aan mijn gegevens gekomen ben.

De vraag is hoe de coaching uitgevoerd wordt, dit kan betekenen dat iedereen dat hetzelfde doet, maar het kan ook betekenen dat er veel verschillen te zien zijn. Het is de bedoeling dat in kaart te brengen bij de beantwoording van de vraagstelling. Ik heb in mijn inleiding al aangegeven dat iedere coachingssituatie weer anders is (gezinnen hebben verschillende hulpvragen) en iedere coach tevens een uniek individu is. De verschillende gezinsbegeleiders zullen nooit op precies dezelfde manier coachen. Tevens realiseer ik me dat iedere gezinsbegeleider een eigen visie heeft op het coachen. De gegevens die verkregen zijn uit de interviews kun je daarom typeren als een vorm van zelfrapportage. De manier waarop de coaching uitgevoerd wordt, is daarmee indirect weergegeven, er zitten filters tussen door de zelfrapportage. Er is niemand die de coaching geobserveerd heeft en de gegevens objectief geregistreerd heeft. Ook kan ik niet aantonen dat de gezinsbegeleiders mijn vragen naar volle waarheid beantwoord hebben, ondanks mijn vraag zo eerlijk mogelijk te

antwoorden. Dit zijn factoren die de geldigheid en betrouwbaarheid negatief beïnvloeden en een beperking van het onderzoek veroorzaken.

Omdat ik vier gezinsbegeleiders heb geïnterviewd, is er sprake van een herhaalde meting; doordat ik van meerdere gezinsbegeleiders over bepaalde aspecten dezelfde informatie heb gekregen, is de kans weer vergroot dat de verkregen informatie op die punten betrouwbaar is. De verschillen binnen de gegeven kaders geven in ieder geval aan dat de gezinsbegeleiders niet alleen maar sociaal wenselijke antwoorden gegeven hebben. Als dat zo geweest zou zijn, zou mijn conclusie er anders uitgezien hebben en zou ik geen aanbevelingen hoeven doen ter verbetering van de coachingsmethodiek.

Er is één opname gemaakt van een coachingssituatie die ik in hoofdstuk vijf geanalyseerd heb. Deze opname draagt bij aan een vergroting van de betrouwbaarheid, omdat het een objectieve registratie is van een coachingsmoment. Helaas is er maar één opname voorhanden, waardoor het stukje extra betrouwbaarheid niet op alle geïnterviewde gezinsbegeleiders van toepassing is.

Alle interviews zijn opgenomen op een voicerecorder en letterlijk (woord voor woord) uitgewerkt, om de resultaten zo betrouwbaar mogelijk te houden. Ik heb van tevoren aan alle respondenten aangegeven dat de antwoorden anoniem verwerkt zouden worden en dat de opnames aan het eind van mijn onderzoek gewist zouden worden. Ik heb tevens gevraagd of de respondenten mij zo eerlijk mogelijk wilden antwoorden, omdat ik alleen dan tot de beste resultaten kon komen, wat de betrouwbaarheid ten goede komt. Ik heb bij de gezinnen tevens aangegeven dat als zij een vraag niet wilden beantwoorden of een vraag niet begrepen dat ze dit aan konden geven. Ik heb geprobeerd de vragen zo duidelijk mogelijk te stellen en toe te lichten als ik zag dat ze niet helemaal begrepen werden.

1.9. Interne en externe geldigheid

Interne geldigheid heeft te maken met de waarde van de verkregen gegevens en de mate waarin de gegevens de onderzochte praktijksituatie representeren. Om de geldigheid te vergroten, verwijs ik weer terug naar de multimethode aanpak die ik heb gebruikt. Ik heb meerdere bronnen gebruikt om tot een goede inventarisatie van de gegevens te komen in relatie tot het onderzoek.

Gedurende het hele project heb ik gestreefd naar onderlinge overeenstemming tussen Stichting Lindenhof en mijzelf, zodat er over hetzelfde gesproken en gedacht werd met betrekking tot het onderzoek. Zowel mijn contactpersoon bij Stichting Lindenhof alsook de behandelcoördinator van ON hebben zelf aangegeven waar de knelpunten zitten met betrekking tot de uitvoering, dat er bijvoorbeeld te weinig afstemming en begeleiding is geweest, dat uitgangspunten niet voor iedereen hetzelfde zijn en vaak nog impliciet zijn en dat er veel nieuwe gezinsbegeleiders begonnen zijn, waardoor het lastig was verder te werken aan de methodiekontwikkeling. Er moest eerst een stap terug gezet worden, alvorens weer een stap verder te kunnen zetten. Er is dus erkend dat er meerdere knelpunten te signaleren waren met betrekking tot de uitvoering van de coaching en dat er nog verder gewerkt moet worden aan de verbetering van Opvoeden NU. Er is dus zoveel mogelijk naar gestreefd om mij de informatie die er lag zo waarheidsgetrouw mogelijk over te dragen.

Ik heb de respondenten zo eerlijk mogelijk en op eenzelfde manier bevraagd, zodat de uitkomsten kloppend zouden zijn voor het vraagstuk dat ik onderzocht heb. Echter, de halfgestructureerde interviews hebben naast de genoemde voor- en nadelen in paragraaf 1.7, helaas ook een nadelig effect op de geldigheid. Bij een halfgestructureerd interview kan je, indien dat zo uitkomt in het gesprek, switchen tussen de vragen die je hebt. Het is daardoor een aantal keren voorgekomen (in verschillende interviews) dat ik een vraag vergeten ben te stellen. In de analyses in hoofdstuk zeven is dat terug te zien. Soms mis ik een antwoord, wat een negatief effect kan hebben op de geldigheid, doordat niet alle gezinsbegeleiders op die punten bevraagd zijn. Omdat ik er pas achteraf achterkwam dat de vraag gemist was, heb ik het zo gelaten en besloten daarvan een onderbouwing te geven in het rapport.

Om de interne geldigheid te vergroten heb ik geprobeerd tijdens de interviews zo objectief mogelijk te blijven. Voordat ik begon met mijn vragen heb ik de respondenten het doel van mijn onderzoek nog eens uitgelegd en eerst een kletspraatje gehouden, zodat er een sfeer van vertrouwdheid ontstond. Dit was met name van belang voor de gezinnen, omdat ik totaal nieuw voor hen was en zij voor mij.

Wat de externe geldigheid betreft, ben ik me ervan bewust dat de antwoorden op sommige deelvragen alleen van toepassing zijn op de situatie binnen Opvoeden NU van Stichting Lindenhof. Toch ben ik van mening dat dit onderzoek ook meer algemene informatie bevat betreffende life coaching in opvoedingssituaties en daarom toepasbaar zou kunnen zijn binnen de ambulante hulpverlening aan gezinnen (toepassing op macroniveau).

Er is sprake van een toename van interventies die gezinnen in de thuissituatie helpen problemen het hoofd te bieden. *‘De term gezinscoach dook op in reactie op een brand in Roermond. Dé brand, in juli 2002, waarbij zes kinderen de dood vonden, omdat hun vader hun huis in vlammen had gezet.’* (Schaafsma, 2005). Sinds de brand in 2002 heeft gezinscoaching een vlucht genomen. Hoewel de betekenis van de gezinscoach zoals die ontstaan is naar aanleiding van de brand, niet hetzelfde is als de betekenis van de gezinsbegeleider binnen ON, is het duidelijk dat gezinnen veel baat kunnen hebben bij hulp in de thuissituatie. Het taboe rondom opvoedproblemen lijkt doorbroken te worden, steeds meer gezinnen komen ervoor uit dat ze het niet alleen kunnen. De grote hoeveelheid opvoedprogramma’s op televisie zijn hier een voorbeeld van. Zoals Stichting Lindenhof besloten heeft een interventie te ontwikkelen op basis van de vraag van ouders naar een ‘nanny’ kunnen er meer instellingen zijn die dit idee opvatten. Zoals in hoofdstuk acht te zien is, worden er overeenkomsten genoemd tussen ON en twee andere interventies die ook gebruik maken van life coaching bij gezinnen. De elementen die je bij deze interventies terugziet, kunnen door andere instellingen gebruikt worden als basis bij het opzetten van een interventie gericht op hulp in de thuissituatie als er sprake is van opvoedproblemen.

1.10. Samenvatting

In deze onderzoeksopzet werd duidelijk wat de vraag- en doelstelling is en welke deelvragen daaruit voortvloeiden. Tevens volgde een onderbouwing van de keuze voor de deelvragen en is er een beschrijving gegeven van de manieren waarop aan informatie gekomen is, hoe het onderzoek verlopen is, wat daarbij de knelpunten waren en wat er is gedaan om de resultaten van het onderzoek zo betrouwbaar en geldig mogelijk te maken.

Hoofdstuk 2 Opvoeden NU, een algemeen kader

2.1. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een antwoord gegeven op deelvraag één: ‘*wat houdt de interventie Opvoeden NU in (algemeen kader)?*’. In paragraaf 2.2 is te lezen op welke visie en uitgangspunten Opvoeden NU gebaseerd is, waarna in paragraaf 2.3 een korte uitleg volgt over de interventie en de doelen. In paragraaf 2.4 wordt duidelijk voor wie Opvoeden NU bedoeld is en wat de hulpvragen zijn van gezinnen en in paragraaf 2.5 volgen enkele randvoorwaarden voor het uitvoeren van Opvoeden NU. Tot slot een laatste paragraaf (2.6) met een samenvatting van het hoofdstuk.

2.2. De achtergrondvisie van Opvoeden NU

In het kader van dit onderzoek worden hier in het kort die uitgangspunten beschreven die van belang (kunnen) zijn bij het beantwoorden van de vraagstelling.¹⁰

De visie die ten grondslag ligt aan Opvoeden NU is er niet zomaar gekomen. Binnen Stichting Lindenhof en meer specifiek APG is in de loop der jaren een denkkader ontwikkeld met betrekking tot de begeleiding van cliënten/gezinnen, dat nu de basis vormt van Opvoeden NU.

ON sluit qua visie en uitgangspunten aan bij het **vraaggericht** en **competentiegericht werken**, zoals dat in alle processen binnen Stichting Lindenhof is ingevoerd en vloeit voort uit de algemene kernwaarden van Stichting Lindenhof, te weten:

- De cliënt staat centraal
- De hulp wordt snel geboden en sluit aan bij de vraag van de cliënt en bij de kennis over welke hulp helpt
- De krachten van cliënten worden versterkt (empowerment)
- De medewerkers zijn betrokken en betrouwbaar

Daarnaast vormt het **gezinsgericht werken** in de visie van ON een belangrijke basis.

De visie is ten slotte gevoed en bevestigd door, middels praktijkonderzoek, vastgestelde **factoren over wat werkt in jeugdzorg**.

Theoretisch kader

De interventies die plaatsvinden binnen Opvoeden NU zijn gericht op de beïnvloeding van drie terreinen van de ouders, namelijk:

1. Het gedrag van de ouders
2. De cognities van ouders
3. De belevingen van en verwachtingen naar de kinderen

Er wordt vanuit gegaan dat het gedrag van ouders, zeker bij jonge kinderen, de belangrijkste (beïnvloedbare) factor is in de ouder-kind relatie.

Voor de beïnvloeding van gedrag worden leertheoretische inzichten gebruikt binnen ON.

Het gaat om de operante leertheorie van Skinner (gedrag wordt geleerd **door ervaring** en door de gevolgen van het gedrag. Gedrag dat beloond wordt zal zich dus vaker herhalen) en om de sociale leertheorie van Bandura (kinderen leren doordat ze gedrag afkijken van hun ouders of broertjes en zusjes). Binnen ON wordt daarom aandacht besteed aan de modelfunctie van de ouders door te kijken in hoeverre ze congruent zijn in de verwachtingen die ze van hun kind hebben en de naleving hiervan door henzelf als ouder (zoals je houden aan afspraken). Daarnaast vervult de gezinsbegeleider in ON ook een voorbeeldfunctie voor de ouders, in de interactie met de ouder of in de interactie met het kind.

2.2.1. Vraaggericht werken in dialoog

Binnen Opvoeden NU wordt aangesloten bij de hulpvraag en de eigen krachten van de ouder en in dialoog wordt bepaald in hoeverre het aanbod van ON aansluit bij de vragen en doelen die de ouder

¹⁰ Methodiehandleiding ON 2009

stelt. Het specifieke van ON is dat het kader van het aanbod vastligt, maar dat de invulling ervan aangepast wordt aan de specifieke vraag en situatie van het betreffende gezin. In de eerste fase van ON is het dan ook belangrijk de ouders goed te informeren over de interventie en te kijken of deze aansluit bij de verwachtingen en wensen van het gezin. De gezinsbegeleider zet expliciet haar professionele deskundigheid in door op basis van observatie en aanvullende informatie een samengesteld ‘verhaal’ over het gezin te maken, dit te checken bij de ouder als ervaringsdeskundige en te bekijken of dit klopt danwel bijstelling behoeft. Vervolgens wordt in dialoog een plan van aanpak concreet uitgewerkt en vastgesteld.

2.2.2. Competentiegericht werken middels empowerment

Binnen ON wordt expliciet uitgegaan van de visie dat de ouder zelf de krachten en mogelijkheden in zich heeft om zaken te veranderen. De gezinsbegeleider activeert en coacht de ouders met als doel om deze krachten (weer) te gaan zien en herkennen, hiervan gebruik te maken, spoort ze zo nodig aan om vol te houden, geeft tips om vaardigheden uit te breiden en bekrachtigt het positieve gedrag. Empowerment is het leidend principe van de hulp. Achterliggende gedachte is dat gezinnen het meest ontvankelijk zijn voor verandering als zij aangesproken worden op hun krachten. De hulp is er vanuit deze visie op gericht aanwezige krachten en vaardigheden bij gezinnen te versterken en uit te breiden zodat ze zelf hun problemen (weer) kunnen oplossen. Het competentiegericht werken is gebaseerd op deze visie.

Het competentiemodel biedt handvatten voor het analyseren van problemen (stressoren en/of psychopathologie) en krachten (veerkracht en/of protectieve factoren) in een gezin. Met behulp van dit model wordt geanalyseerd hoe het komt dat de balans tussen ontwikkelingstaken¹¹ voor ouders en hun (opvoedings-)vaardigheden is verstoord en hoe die balans kan worden hersteld.

Het vergroten van competenties (en dus het herstellen van de balans) kan door:

- Het leren van vaardigheden (middels coaching)
- Het verlichten of verrijken van taken (kan een onderdeel zijn van de coaching)
- Het verlichten of reduceren van stress (kan een onderdeel zijn van de coaching)
- Het activeren of vergroten van veerkracht en/of protectieve factoren (bijvoorbeeld vaardigheden om sociaal netwerk te vergroten)
- Het verminderen van (de invloed van) psychopathologie (medicatie, behandeling, therapie)

Met betrekking tot het coachen in de gezinnen ligt de nadruk op het leren van vaardigheden. Technieken voor het leren van vaardigheden die bij het competentiegericht werken gebruikt worden zijn dan ook terug te zien bij het coachen (zie hoofdstuk drie). Het gaat om:

- Feedback geven
- Het geven van instructies
- Het geven van instructie met voordoen en oefenen
- (Verkorte) corrigerende gedragsinstructie
- Apart zetten (time-out)

2.2.3. Gezinsgericht werken

Binnen ON wordt zoveel mogelijk gewerkt met het hele gezin (systeembenadering). Niet alleen het geïndiceerde kind wordt betrokken, maar ook de andere kinderen en de beide ouders, omdat het gezin als een systeem beschouwd wordt waar gezinsleden een samenhangend geheel vormen en over en weer invloed uitoefenen op het gedrag van elkaar.

Daarnaast wordt gekeken hoe de ouders als subsysteem leiding geven aan de opvoeding van de kinderen, hoe ze daarin samenwerken en in hoeverre er coalities zijn met kinderen in het gezin. Bovendien wordt gekeken hoe de betrokkenheid van de ouders is op de kinderen en op elkaar. Is deze betrokkenheid juist te groot of ontbreekt deze teveel?

¹¹ Zie verklarende begrippenlijst in bijlage II

2.2.4. Wat werkt in de jeugdzorg: basisingrediënten voor ‘goed hulpverleners’

Op de site van het Nederlands Jeugd Instituut (www.nji.nl) is beschreven wat de algemeen werkzame factoren zijn van goed hulpverleners in de jeugdzorg. Deze zeven algemeen werkzame factoren zijn zo belangrijk en basaal dat ze de basisingrediënten van goed hulpverleners genoemd kunnen worden. Dat zijn:

- 1) Een goede relatie tussen cliënt en hulpverlener
- 2) Een goede aansluiting bij de motivatie van de cliënt
- 3) Een goede aansluiting tussen het type interventie en het probleem en de hulpvraag van de cliënt
- 4) Een goede structurering van de behandeling met een duidelijke hulpverleningsplanning en een duidelijke fasering
- 5) Uitvoering van de behandeling zoals die uitgevoerd behoort te worden (programma-integriteit)
- 6) Een goede kwaliteit van de opleiding en de professionaliteit van de behandelaar
- 7) Goede werkomstandigheden van de behandelaar

Hermanns (2004) wijst er verder op dat hulpverlening effectiever zal zijn als zij:

- gericht is op het weer grip krijgen op het eigen leven van ouders, kinderen en jongeren (herstel zelfregulatie);
- beschikbaar is in de eigen leefsituatie van ouders, kinderen en jongeren, en
- de sociale netwerken van ouders, kinderen en jongeren activeert.

‘Algemeen werkzame factoren zijn in belangrijke mate verantwoordelijk voor het te bereiken behandelingseffect. Het merendeel van de geboekte resultaten komt voor rekening van deze factoren, en dan met name de kwaliteit van de relatie tussen hulpverlener en cliënt. Daarnaast wordt veel effect verklaard door kenmerken van cliënten (het feit dat men bijvoorbeeld een goede relatie heeft gevonden of het vermogen tot introspectie). [...]. Hoewel algemeen werkzame factoren belangrijk zijn, zijn deze niet afdoende om de problemen van jeugdigen en ouders te verhelpen. Hiervoor is de inzet van specifieke interventies, waarvan bekend is dat ze werken bij bepaalde problemen, onontbeerlijk.’ (Konijn e.a. 2007, 15).

Dit is een goed moment om in te gaan op de interventie waar het hier om draait, Opvoeden NU. Naast de inzet van de algemeen werkende factoren is ON de interventie die ingezet wordt om problemen het hoofd te bieden.

2.3. Wat is Opvoeden NU?

Opvoeden NU is een variant van APG, waarbij ouders kort (10 weken) en intensief (gemiddeld 8 uur per week) worden gecoacht met betrekking tot hun opvoedend handelen in de woonomgeving. De hulp is primair gericht op het bevorderen van competent ouderschap. Samen met de ouders wordt doelgericht gewerkt aan het (weer) regie kunnen voeren over de opvoeding. De werkwijze wordt overwegend bepaald door een handelende aanpak in het **hier** en **nu**, waarin het versterken van aanwezige krachten en het concreet leren en oefenen van opvoedingsvaardigheden centraal staan. Ook het, eventueel tijdelijk, verlichten of verrijken van ontwikkelingstaken en het ‘zorgen voor jezelf als opvoeder’ komen aan de orde. Uiteindelijk doel van de interventie is dat de kinderen zich (weer) kunnen ontwikkelen en dat ergere (gedrags)problemen kunnen worden voorkomen.

Het centrale element binnen ON is life coaching, gericht op het vergroten van opvoedingsvaardigheden van ouders, in de opvoedingssituatie. Stichting Lindenhof veronderstelt dat dit het werkzame ingrediënt is van ON en tevens het element waarin de interventie zich kan onderscheiden van veel andere interventies; je ontvangt als ouder immers instructies en positieve stimulans met betrekking tot je handelen in de opvoedingssituatie zelf en doet zodoende meteen succeservaringen op. Verondersteld gevolg is dat ouders het opvoedersgedrag zullen gaan herhalen, het zelfvertrouwen van ouders gaat toenemen, ouders steeds vaardiger worden, kinderen hun ouders (weer) als opvoeder gaan ervaren en er een beter contact tussen ouders en kind ontstaat. De life coaching staat in tegenstelling tot interventies waarbij je in een klinische omgeving situaties (voor/na)bespreekt met ouders, oefent in rollenspelen, of middels een oefenboek en/of vragenlijsten werkt.

2.3.1. Doelen

Opvoeden NU richt zich vooral op het verbeteren van het opvoedingsklimaat door het bevorderen van competent ouderschap, zodat ouders na 10 weken (weer) zelfstandig in staat zijn de ontwikkeling en het gedrag van hun kinderen adequaat te begeleiden en te stimuleren.

De volgende (sub)doelen worden onderscheiden:

- **Houding en vaardigheden van ouders om aan te sluiten bij ontwikkelingstaken, ontwikkelingsfasen en vaardigheden van de individuele kinderen zijn vergroot**

Voorbeelden van doelen:

- ✓ Ouders kunnen kind gericht positieve aandacht geven
- ✓ Ouders sluiten in hun benadering beter aan bij het kind
- ✓ Ouders bieden meer grenzen en structuur
- ✓ Ouders kunnen ongewenst gedrag hanteren
- ✓ Ouders kennen de verschillende ontwikkelingsfasen
- ✓ Ouders weten beter wat een kind in deze ontwikkelingsfase nodig heeft
- ✓ Ouders weten beter wat je van een kind in deze ontwikkelingsfase mag eisen en verwachten

- **De gedragsproblemen van de kinderen zijn verminderd of hanteerbaar**

Voorbeelden van doelen:

- ✓ Kind slaapt in zijn eigen bed
- ✓ Kind gaat weer naar school
- ✓ Kind kent de regels en houdt zich eraan
- ✓ Kind kan zijn boosheid beter uiten
- ✓ Kind kan beter omgaan met broertjes/zusjes
- ✓ Kind accepteert gezag van ouders en leerkrachten

- **De opvoedingsstress is verminderd**

Voorbeelden van doelen:

- ✓ Ouders hebben meer zelfvertrouwen om (weer) regie te voeren en positieve invloed uit te oefenen op de dagelijkse gang van zaken in het gezin
- ✓ Ouders kunnen beter samenwerken als opvoeders
- ✓ Ouders hebben een beter evenwicht tussen de zorg voor de kinderen en de zorg voor zichzelf

2.4. Voor wie is Opvoeden NU bedoeld?

ON richt zich op gezinnen met kinderen, waarbij het geïndiceerde kind tussen 2 en 12 jaar oud is. Bij de gezinnen die in aanmerking komen is sprake van opvoedingsproblemen en gedragsproblemen bij het kind. In deze gezinnen gaat het niet om de alledaagse opvoedingsproblemen. De problemen zijn chronischer van aard en tussen ouder en kind zijn vaste -disfunctionele- patronen ontstaan die niet meer door de ouders zelf om te buigen zijn. Meer specifiek gaat het om gezinnen waarbij de gezagsverhouding tussen ouder en kind uit balans is. De ouder heeft geen of onvoldoende invloed (meer) op de kinderen en is de regie over de opvoeding (grotendeels) kwijt. Daarnaast ervaart de ouder gedragsproblemen bij zijn kind(eren).

Het gaat expliciet niet om gezinnen die in acute crisis verkeren. Deze gezinnen zijn meer gebaat bij Families First, een vorm van hulp die het voorkomen van uithuisplaatsing van een kind als belangrijkste doel heeft.

2.4.1. Hulpvragen van de geïndiceerde gezinnen

Om een beeld te kunnen geven van de verschillende hulpvragen die binnenkomen bij ON zijn door mij, zoals aangegeven in paragraaf 1.8 bij 'het gebruik van bestaande gegevens', een aantal dossiers bestudeerd. Hieronder volgt eerst een voorbeeld van een gezin dat ON afgesloten heeft. Daarin komen de hulpvraag, de doelen alsook de werkpunten waarop gecoacht is terug. Ook zie je wat de doelrealisatie is geweest. Er volgt daarna een opsomming van voorbeelden van hulpvragen van gezinnen die ON volgen/hebben gevolgd.

Voorbeeld afgesloten ON gezin

Het gaat om een eenoudergezin, de ouders zijn gescheiden. Sinds de scheiding vertoont het geïndiceerde kind ernstige gedragsproblemen en zijn er problemen in de opvoeding. Het kind heeft last van stemmingswisselingen, is opstandig, brutaal, houdt zich niet aan regels, heeft veel ruzie met zijn zusje waarbij hij haar slaat en accepteert geen gezag en geen straf. Moeder heeft ondersteuning nodig bij de opvoeding en bij het veranderen van het gedrag bij het geïndiceerde kind. Er is al eerder hulpverlening in het gezin geweest (BAVO¹²), maar zonder effect.

De doelen die voor haar opgesteld zijn luiden als volgt:

- ✓ Meer grip op gedrag kind door moeder
- ✓ Adequaat reageren op ongewenst gedrag
- ✓ Rustig blijven van moeder bij ongewenst gedrag kind
- ✓ Consequent zijn
- ✓ Relatie en contact verbeteren tussen moeder en kind
- ✓ Meer rust in het gezin

Naar aanleiding van de doelen worden werkpunten opgesteld, op basis waarvan de coaching plaatsvindt.

Werkpunten:

- ✓ Mevrouw X wordt gecoacht op het reageren op ongewenst gedrag
- ✓ Mevrouw X wordt gecoacht om consequent het straf- en beloonstelsel toe te passen
- ✓ Mevrouw X wordt gecoacht om positief contact te maken en het gevoel van het kind te benoemen

Doelrealisatie:

De doelen zijn allemaal gedeeltelijk behaald. Op basis van afgenomen vragenlijsten aan het eind van het traject is gebleken dat er op het gebied van grensoverschrijdend gedrag geen verbeteringen te zien waren bij het kind, op de andere gebieden waren wel verbeteringen te constateren. Het gezin geeft als rapportcijfer voor ON wel een 10.

Dat de doelen niet helemaal behaald zijn, hangt ook samen met het feit dat de scheiding toch een grote rol blijkt te spelen bij moeder. De scheiding moet geparkeerd kunnen worden om aan veranderingen te kunnen werken, maar dit blijkt lastig te zijn voor moeder. Daardoor heeft zij moeite om consequent en positief te blijven en zal zij hulp van een maatschappelijk werker gaan zoeken om met haar eigen problemen aan de slag te gaan.

Op het parkeren van andere problemen wordt in hoofdstuk negen (§ 9.4) nog teruggekomen.

Voorbeelden hulpvragen ON gezinnen uit bestaande dossiers

- Omgaan met jaloezie tussen kinderen
- Leuke activiteiten ondernemen met kinderen
- Consequent zijn in de opvoeding
- Positief gedrag belonen en negatief gedrag bestraffen op een goede manier
- Aanbrengen dagstructuur
- Hulp bij het naar bed brengen
- Omgaan met driftbuien
- Slecht luisteren van een kind
- Wat zijn behoeften van mijn kind
- Hoe om te gaan met negatief gedrag kind
- Hoe omgaan/ingaan op angsten
- Wat te doen bij een kind die veel aandacht trekt (zowel positief als negatief)

Dit zijn de gangbare hulpvragen die binnenkomen bij ON en waarop basisinterventies ingezet kunnen worden.

Het gebeurt ook wel eens dat er een meer ingewikkelde hulpvraag binnenkomt, waarvan niet duidelijk is of die wel of niet binnen ON past. Tussen de dossiers zat bijvoorbeeld een gezin met een kind dat een gedragsstoornis heeft in het autistisch spectrum (DSM-IV gediagnosticeerd via het RMP¹³) en zeer agressief en onrustig gedrag laat zien. Bovendien is bij moeder de diagnose aanpassingsstoornis met gemengd angstige en depressieve stemming gediagnosticeerd, waardoor er

¹² Zie verklarende begrippenlijst in bijlage II

¹³ Zie verklarende begrippenlijst in bijlage II

ouder-kind relatieproblemen zijn. Omdat aan de definiëring van de doelgroep nog steeds gewerkt wordt (wie wel en wie niet, waar ligt de grens op het gebied van gedragsproblemen), is in dit geval besloten aan te sluiten bij de hulpvraag en wel ON in te zetten. Voorwaarde is dan dat ouders zeer gemotiveerd zijn om thuis intensieve hulp te ontvangen. Er kan middels ON dan in ieder geval gewerkt worden aan het zicht leren krijgen van ouders op de problematiek van hun kind en het aan kunnen sluiten bij de opvoedkundige benadering die het kind nodig heeft. Daarbij is het belangrijk dat ouders consequent zijn en elkaar ondersteunen in de opvoeding. Van de gezinsbegeleider vraagt dit enige aanpassing en uitbreiding van de basisinterventies.

Op de definiëring van de doelgroep kom ik bij de aanbevelingen nog terug.

2.5. Randvoorwaarden

Om effectief hulp te kunnen verlenen middels ON zijn de volgende ouder/gezinskenmerken belangrijk:

- ✓ De ouder is gemotiveerd om in de woonomgeving in korte tijd, intensief en hard te gaan werken aan verandering
- ✓ Er is sprake van opvoedingsnood: 'Het kan zo niet langer, er moet iets gebeuren'.
- ✓ Er is (nog) sprake van enige affectie tussen ouder en kind
- ✓ De ouder is in staat om te focussen op de opvoeding. Andere problemen in het gezin kunnen gehanteerd worden of even geparkeerd ofwel elders ondergebracht worden. Afstemming met andere betrokkenen bij het gezin is dan van belang
- ✓ De ouder heeft enige kennis van de Nederlandse taal
- ✓ Er is sprake van voldoende veiligheid van het kind of de kinderen binnen het gezin.
- ✓ De veiligheid van de gezinsbegeleider is voldoende gewaarborgd.

Het effect van ON is het grootst als alle opvoeders binnen het gezin deelnemen.

2.6. Samenvatting

In dit tweede hoofdstuk kwam naar voren dat Opvoeden NU gebaseerd is op een aantal belangrijke uitgangspunten. Vraaggericht werken, gezinsgericht werken alsook competentiegericht werken staan centraal, evenals de zeven basisingrediënten van goed hulpverleners. Belangrijk is dat gedrag van ouders beïnvloed wordt door leertheoretische inzichten te gebruiken (operante leertheorie en sociale leertheorie).

Verder werd een beeld geschetst van Opvoeden NU in het algemeen. Het is een kortdurende en intensieve variant van APG en vindt plaats bij gezinnen thuis. Het centrale element van Opvoeden NU is de life coaching, waarin het versterken van aanwezige krachten (empowerment) en het concreet leren en oefenen van opvoedingsvaardigheden centraal staan. De interventie is bedoeld voor gezinnen waarin sprake is van opvoedingsproblemen en gedragsproblemen, waarbij het geïndiceerde kind tussen 2 en 12 jaar oud is.

Ook kwamen de doelen en hulpvragen aan bod en er werd een voorbeeld gegeven van doelen, werkpunten en doelrealisatie van een afgesloten gezin. Tot slot werden randvoorwaarden genoemd voor het goed kunnen verlenen van hulp, waaronder het kunnen parkeren van andere problemen in het gezin.

Hoofdstuk 3 Opvoeden NU, de coaching in theorie

3.1. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een antwoord gegeven op deelvraag twee: ‘*wat staat er op papier over het coachen in de opvoedingssituatie binnen Opvoeden NU (fasering, uitgangspunten et cetera)?*’. In paragraaf 3.2 is te zien hoe de fasering van Opvoeden NU eruit ziet en dan specifiek met betrekking tot fase 3, de fase van verandering. In paragraaf 3.3 volgt een korte uitleg over de coaching en de definitie van coaching zoals die binnen Opvoeden NU gehanteerd wordt. In paragraaf 3.4 passeren alle te leren opvoedingsvaardigheden de revue met bijbehorende instructies. In paragraaf 3.5 wordt duidelijk hoe de leercirkel van Kolb ingezet zou kunnen worden bij de coaching en worden de drie centrale stappen van het coachen genoemd. Het hoofdstuk eindigt met een samenvatting (3.6).

3.2. Fasering Opvoeden NU

In het onderstaande schema¹⁴ worden de doelen en activiteiten per fase weergegeven met betrekking tot het gehele ON traject van tien weken. Daarbij springt het vak van de verandering eruit, dat is de fase waar het om draait in dit onderzoek en die hieronder beschreven zal worden.

FASEN	1. aanmelding (week 1)	2.inventarisatie en plan (week 1-3)	3.verandering (week 4-9)	4.afbouw (week 9-10)
Doel	Afstemming tussen hulpvraag en aanbod	- Informatie verzamelen, - analyseren, - terugkoppelen in plan van aanpak - en met ouders plan en werkpunten vaststellen	<i>Uitvoeren van plan van aanpak,</i> <i>werken aan werkpunten,</i> <i>vergroten van opvoedingsvaardigheden en regievoering,</i> <i>opvoedingspatronen doorbreken,</i> <i>op eigen kracht vertrouwen</i>	- Evalueren: vaststellen wat is bereikt, gerelateerd aan doelen en werkpunten, - afronden hulp, - nazorg-afspraken,
Activiteiten	- Screening aanmelding - telefonische introductie - Kennismakingsgesprek - Ondertekening hulpverleningscontract	- Drie observaties op verschillende momenten - Video-opname - Vragenlijsten - Plan van aanpak opstellen aan de hand van het 4 factoren-model - Analyse/ Afstemmingsgesprek	<i>3 coachings weken: directe coaching in de opvoedingspraktijk door gez.beg.</i> <i>1 zelfwerkweek (Werken aan werkpunten zonder gezinsbegeleider.)</i> <i>2 terugkomweken (puntjes op de I, bestendinging)</i> <i>Binnen deze weken vinden tal van interventies plaats</i>	- vragenlijsten - evaluatie/ - eindgesprek n.a.v. eindverslag - uitleg strippenkaart

¹⁴ Uit methodiekhandleiding Opvoeden NU 2009

3.2.1. Fase 3: Verandering (week 4-9)

In deze weken staat het werken aan het plan van aanpak centraal. Daarin pleegt de gezinsbegeleider diverse interventies voortkomend uit de afspraken uit het plan van aanpak. De afspraken zijn gemaakt in het afstemmingsgesprek. De nadruk ligt hierbij op de coaching van de ouders. In deze periode is er één week dat het gezin alleen werkt aan de werkpunten. Deze week vindt plaats nadat de drie coachingsweken afgesloten zijn. Na die week wordt met ouders bekeken waar zij nog specifiek mee willen oefenen in de laatste periode. De nadruk ligt dan op het veranderen van de hardnekkige patronen.

De coachingsweken (week 4,5,6)

Deze drie weken staan centraal in de hele methodiek, alsook in mijn onderzoek. In deze weken worden de grootste veranderingen tot stand gebracht door te werken aan de in het plan van aanpak opgestelde interventies.

Doelen

- Opvoedingsvaardigheden oefenen, zowel om ongewenst gedrag te verminderen als het opbouwen van een positieve relatie met het kind
- Negatieve patronen doorbreken
- Ouders zicht geven op het waarom van het gedrag van hun kind
- Ouders meer zelfvertrouwen geven

Inhoud

- Opvoedingsvaardigheden van ouders worden door coaching in de opvoedingssituatie vergroot
- Veranderingen in de dagstructuur worden aangebracht
- Veranderingen in de taakverdeling wordt aangebracht
- Veranderingen in de aandachtverdeling aan de kinderen worden ingevoerd
- Bij het afsluiten van de coachingsweken wordt de nieuwe aanpak van de kinderen opgeschreven als geheugensteun voor de doeweek

3.3. De coaching

Bij ON wordt veelvuldig het coachen in de opvoedingssituatie ingezet om ouders opvoedingsvaardigheden aan te leren. In paragraaf 3.4 zal verder ingegaan worden op de opvoedingsvaardigheden.

Binnen ON wordt de volgende definitie van coachen gehanteerd:

De ouders krijgen in hun interactie met hun kinderen gedurende dagelijkse opvoedingssituaties door de gezinsbegeleider instructies of feedback op hun gedrag als opvoeder.

Door de coaching krijgen de opvoeders de gelegenheid om zich opvoedingsvaardigheden eigen te maken en te oefenen in de dagelijkse opvoedingspraktijk en worden opvoeders gesteund en gestimuleerd om succeservaringen op te doen. Dat wil zeggen dat ze merken dat ze met hun gedrag positieve invloed kunnen uitoefenen op het gedrag van hun kind. Deze ervaringen zullen de ouders stimuleren om het gedrag vaker te vertonen, zeker als er naast het opdoen van succeservaringen ook ruimte is voor het evalueren van deze ervaringen, leren door ervaring.

Afhankelijk van de aan te leren vaardigheden vindt de coaching in verschillende situaties plaats:

- De coaching kan plaatsvinden om ouders te leren om te gaan met ongewenst gedrag en daar consequent in te opereren
- Het kan ook zijn dat coaching meer gebruikt wordt in situaties waarin gewenst gedrag gestimuleerd moet worden of kinderen nieuwe vaardigheden aangeleerd moeten krijgen

Aan het eind van de drie coachingsweken is het tijd voor de tussenbalans. Met de ouders wordt doorgesproken welke acties tot nu toe ondernomen zijn en tot welke resultaten deze hebben geleid. Er wordt gekeken wat nodig is om de veranderingen te bestendigen. De doelen die gesteld zijn worden kort bekeken en ook wordt stilgestaan bij het doelgedrag van de kinderen. De gemaakte afspraken rondom structuur of aanpak van de kinderen worden op schrift gesteld. De stapjes van de geleerde vaardigheden worden ook aan ouders op schrift gegeven.

3.4. Het vergroten van opvoedingsvaardigheden van ouders

Hieronder volgen de opvoedingsvaardigheden die centraal staan tijdens het coachen, deze zijn in vier thema's onder te verdelen, waaronder verschillende te leren vaardigheden (17 in totaal) vallen. Deze opvoedingsvaardigheden zijn ontleend aan het programma Triple P. Het geven van complimenten komt terug in ieder thema, omdat dit een hele belangrijke vaardigheid is die je als ouder in alle situaties moet leren toepassen. Ook het aanmoedigen en stimuleren van het kind zie je bijna bij ieder thema terug (drie van de vier), om dezelfde reden. Altijd geldt dat je eerst op een goede manier contact maakt met je kind door dicht bij het kind in de buurt te zijn, de naam te noemen zodat de aandacht van het kind getrokken wordt en oogcontact te maken. De gezinsbegeleider kan tijdens de life coaching verschillende instructies geven aan de ouder, afhankelijk van het gedrag dat van het kind verwacht wordt. In onderstaand overzicht wordt dit duidelijk.

3.4.1. Positief contact bevorderen

- a. *Tijd, aandacht geven*
- b. *Praten met kinderen (luisteren)*
- c. *Genegenheid tonen*

Aangezien het verminderen van ongewenst gedrag altijd samen moet gaan met het vergroten van de positieve aandacht is het noodzakelijk in alle gezinnen hier aandacht aan te besteden. Met de ouders wordt de noodzaak tot positieve aandacht besproken. De ouders worden geïnstrueerd in de vaardigheid prijzen. Daarnaast wordt gekeken wanneer een ouder exclusieve tijd aan een kind kan besteden en wat ze samen kunnen doen.

Wanneer een ouder het moeilijk vindt met het kind een gesprekje te voeren wordt de vaardigheid 'contact maken, luisteren, benoemen en open vragen stellen' geoefend, veelal tijdens een activiteit met het kind. Hierbij is het van belang dat de ouder dicht bij het kind in de buurt staat of zit, diens naam noemt, het kind aankijkt op ooghoogte en op een vriendelijke toon praat. De ouder benoemt wat het kind doet of zegt of wat het volgens de ouder voelt of bedoelt. Ouders moedigen daarbij hun kind aan om zijn verhaal te vertellen door te knikken en af en toe te reageren, waarbij het van belang is dat het kind vrijuit kan praten en dat ouders gerichte vragen stellen als het verhaal niet duidelijk is.

Instructies door de gezinsbegeleider die vallen onder positief contact bevorderen zijn:

1. Instructie geven om het kind aan te moedigen, te stimuleren (komt bij 3 thema's voor)
2. Instructie geven om activiteit aan het kind aan te bieden of het kind stimuleren activiteiten te gaan doen
3. Instructie geven om gevoel van het kind te benoemen
4. Instructie geven om door te vragen op antwoord van een kind
5. Instructie geven om het kind een compliment te geven (komt in alle thema's voor)

3.4.2. Gewenst gedrag bevorderen

- a. *Prijzen, complimentjes geven*
- b. *Positieve aandacht schenken*
- c. *Boeiende activiteiten ondernemen*

Om aan vaardigheden op dit gebied te kunnen werken is het belangrijk dat ouders gewenst gedrag gaan zien. Dit kan gebeuren doordat de gezinsbegeleider tijdens de coaching het gedrag van het kind aan de ouder benoemt.

De ouders zal de vaardigheid 'complimenten geven' geleerd worden waarbij het van belang is dat ouders het concrete gedrag van het kind benoemen, zonder daar een 'maar' aan te verbinden. De ouder maakt eerst contact met het kind, zegt vervolgens iets positiefs en zegt daarbij precies wat het kind goed heeft gedaan.

Om gewenst gedrag te bevorderen kan de ouder de vaardigheid instructie geven geleerd worden, waarin belangrijk is dat de instructie concreet gedrag aangeeft en kort en bondig is (kort en duidelijk zeggen wat je wilt dat een kind gaat doen). Het kind dient precies gezegd te worden wat het moet gaan doen en waarom dat wenselijk is. Eventueel kan de ouder het voordoen of het samen met het kind doen, waarbij elke stap nauwkeurig omschreven wordt.

Gewenst gedrag kan een kind ook eerder laten zien als een situatie zodanig is gestructureerd dat het kind weet wat er verwacht wordt en er ook aan kan voldoen. Hierbij zal ook het opdelen van taken in kleine stapjes aan de orde komen.

Tot slot kunnen ook beloningssystemen gehanteerd worden om gewenst gedrag te bevorderen, er kan gewerkt worden met materiële en immateriële beloningen¹⁵. Bij belonen is het wenselijk dat er in kleine dingen gedacht wordt als een snoepje, een ballon of een poster bij de materiële beloningen en extra voorlezen, zwemmen of samen een spelletje doen bij de immateriële beloningen. Anders is de kans groot dat een kind alleen maar gewenst gedrag laat zien voor de (grote) beloning (extrinsieke motivatie, het komt niet van binnenuit het kind).

Instructies die vallen onder gewenst gedrag bevorderen zijn:

6. Instructie geven om kind compliment te geven
7. Instructie geven om kind aan te moedigen, te stimuleren
8. Instructie geven om kind te vertellen hoe het komende half uur eruit gaat zien
9. Instructie geven om gevoel van het kind te benoemen
10. Instructie geven om vragen te stellen aan kind (komt bij twee thema's voor)
11. Instructie geven om kind naar oplossing te vragen

3.4.3. Ongewenst gedrag hanteren

- a. *Basisregels overdragen*
- b. *Direct aanspreken*
- c. *Gepast negeren (niet reageren)*
- d. *Heldere, duidelijke instructies geven (voordoen, samen doen, laten nadoen)*
- e. *Logische consequenties trekken*
- f. *Stil zitten*
- g. *Time-out toepassen*

Belangrijk is om samen met de ouders te kijken op welk ongewenst gedrag de aandacht komt te liggen. Met de ouders zal de vaardigheid 'het herhalen van een instructie' worden geoefend. Centraal daarin zal staan dat ouders leren aan te geven aan het kind welk gedrag ze wel verwachten in plaats van te blijven herhalen wat ze niet willen. Het is eveneens van belang dat ouders goed volgen of kinderen hun instructie opvolgen en als dit niet zo is opnieuw een instructie te geven voor het gewenste gedrag. Zij leren hoe te reageren als kinderen hun instructies niet opvolgen en leren vol te blijven houden.

Bij het oefenen van deze vaardigheid is ook de houding en de uitstraling van de ouders belangrijk, ouders kunnen hierin tijdens de coaching geïnstrueerd worden.

Het stellend zeggen in plaats van vragend formuleren van het gewenste gedrag kan ook aandacht behoeven. Als een ouder gedrag wil stoppen moet eerst benoemd worden wat het kind doet en wat het niet goed doet. Vervolgens moet de ouder aangeven dat het kind moet stoppen met het gedrag en zeggen wat het kind wel moet gaan doen en waarom dat wenselijk is.

In het kader van het verminderen van ongewenst gedrag kan ook apart zetten, de time-out, en zinvol straffen (het afpakken van privileges) ingezet worden. Belangrijk is deze technieken met ouders vooraf goed door te spreken en tijdens de coaching ervoor te zorgen dat de technieken goed uitgevoerd worden.

Instructies die vallen onder ongewenst gedrag hanteren zijn:

12. Instructie geven om ouders instructie te laten geven
13. Instructie geven om ouders instructie te laten herhalen
14. Instructie geven om ouders waarschuwing te laten geven
15. Instructie geven om ouders time-out te laten uitvoeren
16. Instructie geven om kind compliment te geven
17. Instructie geven om gedrag van het kind te negeren
18. Instructie geven om het kind af te leiden

Er zijn binnen Opvoeden NU een aantal aandachtspunten opgesteld waarmee ouders rekening dienen te houden bij het stoppen van ongewenst gedrag en het geven van daarbij behorende instructies:

¹⁵ Zie verklarende begrippenlijst in bijlage II

- Consequent zijn. Reageer altijd zo snel mogelijk en op dezelfde manier op gedrag dat gestopt moet worden
- Grijp vroeg in de gedragsketen in
- Nooit alleen richten op het stoppen van gedrag, ook gewenst gedrag aangeven en dat zo snel mogelijk prijzen als een kind het gewenste gedrag laat zien
- Niet napraten over ongewenst gedrag door te vragen 'waarom deed je dat nou' of 'vond je dat nou leuk'
- Niet preken, het kort houden
- Niet dreigen met sancties
- Het kind voldoende tijd geven (minimaal 15 seconden) om de instructie op te volgen, als dit gebeurt onmiddellijk prijzen

De **time-out methode** wordt binnen ON als volgt aan ouders geïnstrueerd:

- De time-out wordt toegepast bij gedrag dat niet te negeren valt of als afleiden van het kind niet helpt
- Vertel het kind vooraf voor welk gedrag een time-out gegeven gaat worden en wat dit inhoudt
- Bij ongewenst gedrag wordt een stopinstructie gegeven en wordt gewenst gedrag benoemd
- Als het kind het gewenst gedrag laat zien, belonen!
- Als het kind het ongewenste gedrag opnieuw laat zien, wordt de time-out gegeven (ook als het kind nu wel beterschap belooft of gewenst gedrag gaat laten zien)
- Je zegt: 'je doet niet wat ik zeg, dus ik ga je nu even apart zetten'
- De duur van de time-out tijd is afhankelijk van de leeftijd van het kind, maar is maximaal 5 minuten
- De ruimte waar het kind gezet wordt is prikkelarm, dit kan de gang, trap, krukje of stoeltje zijn. Er moet enig toezicht mogelijk zijn
- Als het kind de plek verlaat, wordt het kind zonder iets te zeggen teruggebracht. Er wordt alleen gezegd dat de tijd opnieuw ingaat
- Deze handeling wordt zo nodig enkele malen herhaald (ouder moet wel rustig kunnen blijven)
- Als de tijd om is, moet het kind instemmen met het oorspronkelijke ouderverzoek. Ouder geeft neutraal aan dat hij dat prettig vindt
- Voor ander gewenst gedrag wordt zo snel mogelijk een compliment gegeven
- Voldoet het kind niet aan het oorspronkelijke verzoek, dan wordt het kind opnieuw apart gezet

Ook voor het inzetten van de time-out zijn een aantal aandachtspunten opgesteld voor ouders:

- Ouders moeten snel de time-out geven, voordat ze zelf te boos zijn om deze goed uit te kunnen voeren
- Dreigementen of klachten van kinderen worden genegeerd
- Zaken die kinderen missen, door apart zetten, worden niet gecompenseerd
- Als een kind weigert op te staan als de tijd om is, dan wordt dit opgevat als ongehoorzaam gedrag. Dat betekent dat het kind op zijn plek moet blijven omdat de ouder dat zegt. De ouder houdt op deze manier de regie
- Apart zetten moet zeer consequent worden toegepast

3.4.4. Nieuwe vaardigheden en gedrag leren

- a. *Voorbeeldgedrag tonen*
- b. *Vragen, vertellen, voordoen*

Instructies die vallen onder nieuwe vaardigheden en gedrag leren zijn:

- 19. Instructie geven om vaardigheid voor te doen
- 20. Instructie geven om het kind compliment te geven
- 21. Instructie geven om het kind aan te moedigen, te stimuleren
- 22. Instructie geven om vragen te stellen aan het kind

Van de 17 te leren en te instrueren vaardigheden zijn er twee nog niet benoemd, omdat die niet onder te verdelen zijn in het geven van instructies door de gezinsbegeleider. Deze vallen echter wel onder de te leren opvoedingsvaardigheden, het gaat om:

23. Het ouders attent maken op positief gedrag
24. Aan ouders verklaren van gedrag van het kind

De gezinsbegeleiders wisselen dus instructies, feedback op adequaat gedrag en feedback op inadequaat gedrag af. Als ouders dit adequaat toepassen zullen ze snel beloond worden door het gedrag van het kind. Ook bij inadequaat handelen, krijgen ze onmiddellijk feedback van de gezinsbegeleider zodat de situatie bijgestuurd kan worden.

De coaching is directief in die zin dat ouders duidelijke instructies krijgen hoe te handelen. De ouders worden gecoacht op het beïnvloeden van het gedrag van hun kinderen door het hanteren van adequate opvoedingsvaardigheden. Zeer belangrijk is de ouders voortdurend aan te moedigen en te complimenteren. De gezinsbegeleiders stimuleren en steunen de ouders dus om door te zetten. Al naar gelang ouders meer vaardigheden hebben ontwikkeld zal de coaching in directheid afnemen en meer indirect plaatsvinden, dat wil zeggen dat er minder directe instructies nodig zijn en dat de coaching meer gericht is op het op het goede spoor houden van ouders.

Een theoretisch voorbeeld

Kind laat ongewenst gedrag zien:

A. Gezinsbegeleider geeft ouder instructie tot instructie aan het kind ('zeg maar...', waarbij de ouder de gezinsbegeleider letterlijk nazegt)

Ouder geeft kind adequate instructie -> feedback op adequaat gedrag van ouder door gezinsbegeleider -> Kind laat gewenst gedrag zien

Gezinsbegeleider geeft instructie aan ouder tot feedback op adequaat gedrag kind ->

Ouder geeft feedback op adequaat gedrag -> feedback op adequaat gedrag van ouder door gezinsbegeleider

B. Kind laat nog steeds ongewenst gedrag zien:

Gezinsbegeleider geeft ouder instructie om instructie te herhalen -> Kind laat gewenst gedrag zien et cetera

C. Ouder geeft inadequate instructie -> feedback op inadequaat gedrag van ouder door gezinsbegeleider

Ouder geeft adequate instructie -> feedback op adequaat gedrag van ouder door gezinsbegeleider -> Kind laat gewenst gedrag zien et cetera

3.5. De leercirkel van Kolb en de drie onderdelen van het coachen

Het vierde thema **nieuwe vaardigheden en gedrag leren** zal op korte termijn nog verder uitgewerkt worden door Stichting Lindenhof. De focus zal hier komen te liggen op hoe mensen leren en dan met name met betrekking tot ervaringsleren (leren door te doen). Het doel is dat duidelijk wordt waarom coaching voor een bepaalde groep van mensen een goede vorm van leren (van vaardigheden) is.

Bij het beschrijven van dit thema zal de leercirkel van Kolb¹⁶ betrokken worden. Hieronder volgt alvast een korte uiteenzetting, zodat duidelijk wordt hoe de leercirkel toegepast zou kunnen worden op het coachen binnen ON.

Iedereen heeft een persoonlijke leerstijl, dat wil zeggen: een manier van omgaan met leerstof en leeractiviteiten. Er zijn verschillende modellen om leerstijlen in kaart te brengen. Het **model van Kolb** maakt onderscheid tussen vier fasen van het leerproces, achter iedere fase wordt een onderdeel genoemd dat bij het coachen ingezet wordt. Ondanks dat het coachen uit drie onderdelen bestaat, zijn deze goed onder te brengen in de vier fasen die Kolb omschrijft:

1. Concreet ervaren (doener) **LIFE COACHING**

- In deze fase doen de ouders directe ervaring op, ze doen dingen, ze krijgen nieuwe ervaringen, lossen problemen op en hebben een uitdagende taak voor zich liggen tijdens de life coaching.

2. Waarnemen en overdenken (bezinner) **VOOR- EN NABESPREKING COACHING**

¹⁶ www.leren.nl

- In deze fase worden ouders gestimuleerd (achteraf) na te denken over acties (reflectie). Ze krijgen de mogelijkheid eerst na te denken en dan pas te doen. In deze fase kunnen de beslissingen nog genomen worden zonder tijdslimiet.
- 3. Analyseren en abstract denken (denker/theoreticus) **NABESPREKING COACHING**
- In deze fase krijgen ouders de mogelijkheid relaties te leggen met de kennis die ze gekregen hebben en de kans om vragen te stellen.
- 4. Actief experimenteren (beslisser/pragmaticus) **LIFE COACHING**
- In deze fase leren ouders het geleerde toe te passen in de praktijk, zij krijgen de kans dingen uit te proberen en te oefenen onder begeleiding van de gezinsbegeleider. Er is een duidelijk verband tussen leren en toepassen.

Het gaat hierbij om een cyclisch leerproces, het is belangrijk dat alle fasen doorlopen worden, omdat ze essentieel zijn voor effectief leren. Door de manier waarop het coachen in elkaar gezet is, worden ouders automatisch de gehele cyclus doorgeleid.

Zoals hierboven al duidelijk is geworden, omvat het coachen drie onderdelen. De onderdelen voor- en nabespreken zijn pas later toegevoegd om duidelijker te krijgen hoe je als gezinsbegeleider de situatie neerzet bij een gezin. Het was voor zowel de gezinsbegeleiders als de gezinnen niet altijd duidelijk waar de coaching precies op gericht was.

Het coachen omvat de volgende stappen:

1. Voorbespreken

In een gesprek met de ouder wordt gekeken welke vaardigheid gecoacht gaat worden, bijvoorbeeld instructie geven, compliment geven, volhouden bij aandringen van kinderen et cetera. Van deze vaardigheid worden de stapjes met de ouders doorgelopen en geoefend. Daarbij kan de gezinsbegeleider model staan door de vaardigheid voor te doen en daarna door de ouder te laten nadoen. Wanneer het gaat om meerdere vaardigheden worden deze stuk voor stuk doorgenomen. Met de ouders wordt de situatie waarin de vaardigheid getraind wordt van tevoren besproken, waarbij ook de in te zetten vaardigheden worden besproken en de volgorde van handelen. Bij een 'naar bed' situatie wordt bijvoorbeeld besproken hoe deze situatie eruit zal zien.

Afhankelijk van de leeftijd worden ook de kinderen van tevoren voorbereid op de coachingsituatie. In het voorbespreken kan al geanticipeerd worden op gedrag van de kinderen en de (storende) gedachten die bij ouders kunnen ontstaan. Hierdoor zijn ouders al voorbereid op het mogelijk ontstaan van deze gedachten en kunnen ze zich hier beter op voorbereiden.

2. Uitvoering van het coachen

Tijdens het coachen staat de gezinsbegeleider in de buurt van de ouder om hem/haar snel te kunnen coachen.

De coaching vindt plaats doordat de coach de ouder instrueert en feedback geeft gedurende het afgesproken coachmoment. Deze instructies bevatten zowel vaardigheden gericht op het hanteren van gedrag als op het bevorderen van contact. Deze instructies zijn directief en in het begin stadium bevatten ze vaak letterlijk de woorden die de ouders kunnen zeggen, bijvoorbeeld 'zeg maar tegen A dat hij prima aan het spelen is'.

Tijdens de coaching wordt veel nadruk gelegd op feedback op adequaat gedrag van de ouders, deze wordt onmiddellijk bekrachtigd met een compliment. De coach is dus zowel bezig ouders nieuwe vaardigheden aan te leren als ouders te ondersteunen en aan te moedigen deze vaardigheden vol te houden, vooral belangrijk bij veel verzet van kinderen.

3. Zelfevaluatie van ouders (nabespreking)

Om ouders te laten leren van de situaties waarin gecoacht is, worden deze situaties systematisch nabesproken. Belangrijk is dat ouders zicht gaan krijgen op het gedrag van hun kind, de betekenis hiervan, de mogelijkheden tot interventie, de uitvoering hiervan en de weging van de sterktes en beperkingen in hun optreden. Het bespreken van de interventies van de gezinsbegeleider met betrekking tot het handelen van de ouder staat hierbij centraal. Tot welke resultaten heeft dit geleid, wat zijn de factoren die tot succes hebben geleid. Tijdens het nabespreken kan er nog informatie ten aanzien van het gedrag van het kind of de ontwikkeling van kinderen aan toegevoegd worden (psycho-educatie). Op deze manier wordt de ouders een kader geboden om hun eigen handelen te evalueren en opnieuw actiedoelen te kunnen stellen.

Gaandeweg het coachingsproces is het belangrijk ouders steeds meer zelf hierin te laten doen en hun zelfregulerend vermogen hierdoor te vergroten. Het is zoals bij leren fietsen: eerst zullen de

fiets en de persoon nog vastgehouden moeten worden en uiteindelijk zal de ouder zelf kunnen fietsen met aanmoedigingen van de gezinsbegeleider aan de kant.

Wat wordt er tijdens de nabespreking besproken met ouders?

- a. Nabespreken van de situatie
- b. Bespreken wat de ouder heeft gezien
- c. Bespreken wat hierin goed ging
- d. Bespreken hoe dit volgens hen is gekomen
- e. Bespreken wat ze vast willen houden
- f. Bespreken wat ze hiervoor nodig hebben
- g. Bespreken welke gedachten hen hierbij kunnen helpen

3.6. Samenvatting

In dit hoofdstuk was te lezen hoe de coaching binnen Opvoeden NU er in theorie uit ziet en behoort uit te zien. Duidelijk is geworden wat de doelen zijn van de coachingsweken. In deze weken worden de grootste veranderingen tot stand gebracht. Centraal in dit hoofdstuk stonden de opvoedingsvaardigheden, welke in vier thema's onder te verdelen zijn, namelijk positief contact bevorderen, gewenst gedrag bevorderen, ongewenst gedrag hanteren en nieuwe vaardigheden en gedrag leren. Ouders worden gecoacht op het vergroten van deze vaardigheden middels instructies door de gezinsbegeleider. Voorbeelden van instructies en hoe technieken als een time-out ingezet kunnen worden, zijn in dit hoofdstuk terug te vinden.

Aan de hand van de leercirkel van Kolb wordt uitgelegd op welke manier ouders nieuwe vaardigheden en gedrag kunnen leren. Stichting Lindenhof zal dit nog verder uitwerken, in dit hoofdstuk is daartoe een eerste aanzet gegeven. Verder is duidelijk geworden dat het coachen uit drie stappen bestaat: de voorbespreking, de uitvoering van het coachen en de nabespreking (zelfevaluatie).

4.1. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een antwoord gegeven op deelvraag drie: *‘wat zegt de theorie over de betekenis van life coaching in opvoedingssituaties (welke elementen zitten erin?)’*.

Er worden twee interventies beschreven die gebruik maken van life coaching. In paragraaf 4.2 wordt een beschrijving gegeven van Parent Child Interaction Therapy (PCIT) en in paragraaf 4.3 van Eerste Hulp Bij Opvoeden van supernanny Jo Frost. Het hoofdstuk eindigt met een samenvatting (4.4.).

4.2. PCIT: Parent Child Interaction Therapy

Op de site van het Nederlands Jeugd Instituut (www.nji.nl) staat omschreven wat PCIT (Parent Child Interaction Therapy) inhoudt. Onderstaande informatie is afkomstig van die site. Datgene wat door mij als relevant beoordeeld is met betrekking tot de vraagstelling is letterlijk overgenomen. Dit zal weergegeven worden in citaten. Ik heb daar, indien nodig, eigen opmerkingen bij geplaatst. Ook staan er enkele citaten bij vanuit het boek *‘Werkzame Werkwijzen’* (Konijn ea, 2007), welke tevens een beschrijving van PCIT heeft gegeven.

‘Parent-Child Interaction Therapy is in 1974 ontwikkeld door dr. Sheila Eyberg aan de Universiteit van Florida in Amerika. Vertaald heet de interventie Ouder-Kind Interactie Therapie, de Amerikaanse naam wordt echter aangehouden. In Nederland wordt de interventie uitgevoerd en doorontwikkeld door De Bascule (academisch centrum voor kinder- en jeugdpsychiatrie te Amsterdam) in samenwerking met PI Research te Duivendrecht.

Doel

Het doel van Parent-Child Interaction Therapy is de gedragsproblemen bij het kind te verminderen en de stress bij ouders te verminderen door de opvoedingsvaardigheden van de ouders te vergroten en de kwaliteit van de ouder-kind relatie te verbeteren. ‘Men wil veranderingen aanbrengen in de manier waarop de interactie van ouders met hun kind plaatsvindt. Wanneer dat lukt, heeft dat een positieve invloed op het probleemgedrag van het kind. De verbetering in het gedrag van het kind heeft op haar beurt weer positief opvoedgedrag van de ouder tot gevolg.’ (Konijn ea 2007, 34). PCIT is gebaseerd op de principes van de sociale leertheorie (Patterson) en de gehechtheidstheorie (Bowlby).

Doelgroep

Parent-Child Interaction Therapy is bedoeld voor kinderen van 2-7 jaar met gedragsproblemen en hun ouders. Kinderen met een oppositioneel opstandige gedragsstoornis, een gedragsstoornis in engere zin en ADHD komen in aanmerking voor de behandeling. PCIT blijkt ook effectief te zijn in het voorkomen van kindermishandeling/verwaarlozing en behandelen van gezinnen waar mishandeling en verwaarlozing plaatsvindt.

Aanpak

Parent-Child Interaction Therapy is een geprotocolleerd behandelprogramma voor jonge kinderen met forse gedragsproblemen en hun ouders. Bij PCIT worden ouders en kind samen in een spelkamer getraind, waarbij de ouder vanachter een one-way-screen¹⁷ wordt gecoacht door een therapeut middels een microfoon in het oor (‘live-coaching’).

De therapie richt zich op verbetering van de ouder-kindinteractie en op het verbeteren van de gehoorzaamheid van het kind. Het hoofddoel is het opbouwen van een positieve band tussen ouder en kind of het versterken daarvan door het gedrag van de ouder tegenover het kind te coachen. Ouders leren de acties van hun kind te volgen door de activiteiten te beschrijven en te reageren volgens de instructies van de therapeut. De ouders leren verder om positief gedrag van het kind te belonen door het kind specifiek te vertellen wat lovenswaardig is aan zijn of haar gedrag, creaties of eigenschappen.

Ouders leren het gedrag van hun kind om te vormen door gebruik te maken van selectieve aandacht. Wanneer het kind ongewenst gedrag vertoont, schenkt de ouder het kind minder

¹⁷ Zie verklarende begrippenlijst in bijlage II

aandacht. Op het moment dat het kind zich weer goed gedraagt, beloont de ouder het kind met aandacht en complimentjes. Selectieve aandacht doet een groot beroep op het geduld van ouders. Het is lastig voor hen vervelend gedrag te negeren en vervolgens door te gaan met positieve stimulatie, als zij dat niet gewend zijn.

In de eerste fase van de behandeling wordt een assessment¹⁸ gedaan, bestaand uit een interview met de ouders, de afname van een vragenlijst om de ernst van de gedragsproblemen en het stressniveau van de ouders te bepalen en een observatie van de ouder-kind interactie in drie situaties (kindgericht spel, oudergericht spel en opruimen).

In de tweede fase van PCIT worden de ouders getraind in kindgerichte interactie (Child Directed Interaction) waarin de band tussen ouder en kind sterker wordt gemaakt. De ouder leert om positieve aandachtsvaardigheden te gebruiken (nadoen, benoemen, prijzen en sensitief reageren en enthousiaste toon gebruiken) en mild verstorend gedrag 'actief te negeren'. De ouders krijgen huiswerk, bestaand uit een dagelijkse 5 minuten durende spelsituatie. Er wordt ook voorlichting gegeven op een aantal thema's, bijvoorbeeld dat ouders 'model staan' voor hun kind en dus ook naar hun eigen (voorbeeld)gedrag moeten kijken.

In de derde fase van PCIT worden ouders getraind in zogenaamde oudergerichte interactie (Parent Directed Interaction) en leren zij effectieve, op het gedrag gerichte management strategieën, zoals het geven van directieven en opdrachten, gepast reageren op medewerking dan wel verzet van het kind en het gebruiken van time-out procedures. De focus ligt in deze fase op het verbeteren van de gehoorzaamheid van het kind. Doordat de ouder consequent op het gedrag van het kind reageert, leidt dit tot een verbetering van het meewerken en gehoorzamen van het kind.

'Beide behandel fasen starten met een uur didactische training¹⁹, gevolgd door coachingsessies (1 uur per sessie) van de ouder terwijl hij of zij met zijn/haar kind speelt. [...]. De tweede fase duurt gemiddeld zeven tot tien sessies. Op het einde van deze fase is het oudergedrag verschoven van weinig aandacht voor positief gedrag van het kind naar het vaak en consistent belonen van gewenst gedrag van het kind. Daarnaast is het gedrag verschoven van een meer controlerende methode om met het kind te spelen (door vragen te stellen of te commanderen), naar een meer reflecterende, niet controlerende manier om interesse te tonen in het speelgedrag van het kind (door te reageren op het taalgebruik van het kind en het speelgedrag te beschrijven). [...]. De derde fase van PCIT duurt eveneens zeven tot tien sessies.' (Konijn ea 2007, 35).

De therapeut houdt in de begeleiding vast aan de benadering van ouders om aandacht te schenken aan positief gedrag. Ondertussen coacht hij of zij de ouders om de kinderen duidelijke en directe instructies te geven. 'Het kind wordt niet rechtstreeks door de behandelaar benaderd, maar via de ouders.' (Konijn ea 2007, 34). Wanneer ouders weten hoe zij hun kind effectieve instructies moeten geven, leren zij om het kind bij gehoorzaam gedrag een compliment te geven en leren zij strategieën om te kunnen omgaan met ongehoorzaam gedrag. Bij ongewenst gedrag leren ouders om het kind de instructie te geven om het gewenste gedrag te vertonen en vervolgens tot vijf te tellen. Nadat de ouder tot vijf heeft geteld, geeft hij of zij het kind een keuzeoptie: of het kind gehoorzaamt of het kind krijgt een time-out. Daarna telt de ouder nogmaals tot vijf. In deze tijd heeft het kind de mogelijkheid alsnog te gehoorzamen, voordat hij of zij een time-out krijgt (het kind wordt op een plek gezet waar hij of zij geen privileges heeft). Ouders leren om hun kind altijd te complimenteren bij goed gedrag, zelfs als het lang duurt voordat het kind gehoorzaamt. Aan het einde van de fase is het proces van duidelijke instructies geven en gehoorzamen vertrouwd voor zowel de ouder als het kind. Op dit punt aangekomen zijn ouders over het algemeen in staat om het kind te laten gehoorzamen zonder een time-out te hoeven geven. Indien een time-out toch nodig blijkt te zijn, is het een handeling die de ouder beheerst en waar de ouder zich comfortabel bij voelt.

De coaching die de ouders krijgen is terug te voeren tot een aantal pedagogische principes:

- hou de aandacht gericht op positief gedrag (positieve communicatie)
- geef duidelijke feedback (benoem het gewenste gedrag, concreet en kort)
- negeer ongepast en onaangepast gedrag

¹⁸ Zie verklarende begrippenlijst in bijlage II

¹⁹ Zie verklarende begrippenlijst in bijlage II

- grijp in bij gevaarlijk gedrag en destructief gedrag (gebruik daarbij time-outs)

De pedagogische vaardigheden die de ouders aanleren worden vooraf met ouders doorgenomen en van een uitleg voorzien (over wat de uitwerking ervan is). Hierbij komen aan de orde:

- de reflecterende opmerking
- gericht en ongericht compliment
- spiegelen en parafraseren van gepaste taal
- imiteren van gepast gedrag
- een opdracht om gedrag verder te verbeteren
- enthousiast reageren

Duur en intensiteit

PCIT duurt tussen de 9-20 weken, gemiddeld 15 bijeenkomsten, afhankelijk van het niveau van vaardigheden van de ouder en afhankelijk van de generalisatie die ontstaat van spelsituatie naar situaties in het dagelijks leven.

Fasering in de therapie ontstaat door de 'meting gestuurde' benadering. Pas wanneer de ouders de belangrijke opvoedingsvaardigheden in voldoende mate beheersen gaan zij door naar de volgende fase in de behandeling.

De therapie wordt beëindigd indien er succes is: het gedrag van het kind is genormaliseerd en de opvoedingsvaardigheden zijn effectief veranderd.

De methode geeft ruimte aan het ontwikkelen van een flexibel aanbod afgestemd op de behoeftes van de ouders en kinderen. De essentiële kenmerken van de therapie worden echter wel vastgehouden. De kenmerken zijn:

- wekelijkse meting van de problemen van het kind zoals de ouder die ervaart en de vaardigheden die de ouders opbouwen
- de interventie is zowel oudergericht als kindgericht
- de interventies zijn interactiegericht en gericht op ouder en kind samen
- er wordt huiswerk aan ouders meegegeven, gericht op vaardigheden
- de interventie is 'meting gestuurd', dat wil zeggen dat de interventie en het invullen van scoringslijsten samenhangen (ouders raken gemotiveerd omdat ze vooruitgang zien en ervaren wat werkt en wat niet werkt).

Samenvatting werkzame ingrediënten (PCIT is een evidence-based programma²⁰)

- geprotocolleerde behandeling waar onderzoek en therapie hand in hand gaan: voortdurend wordt gemeten of er vooruitgang is en of de therapie volgens het protocol wordt uitgevoerd
- nadruk op positieve opvoedingsvaardigheden
- instructie en feedback tijdens de interactie tussen ouder en kind
- actieve betrokkenheid van zowel ouder als kind'

4.3. Supernanny Jo Frost - EHBO: Eerste Hulp Bij Opvoeden

Voor het beantwoorden van de vraag wat life coaching is en welke elementen erin zouden moeten zitten, heb ik me tot slot gebaseerd op supernanny Jo Frost. Zij werkt al meer dan vijftien jaar met kinderen en heeft veel praktische ervaring opgedaan. Door alles wat zij gezien en geobserveerd heeft kwam ze erachter wat in de praktijk wel en niet werkte bij het verminderen van gedragsproblemen bij kinderen en het vergroten van competenties van ouders. Zij leert ouders afstand te nemen en het grote geheel te zien. Hoe zij dit doet laat zij zien in het opvoedprogramma 'Eerste Hulp Bij Opvoeden'²¹, alsook in twee boeken die ze geschreven heeft ('Supernanny', 2005 en 'De meest gestelde vragen aan Supernanny', 2006).

Ik heb de dvd box en meerdere televisie afleveringen gekeken van EHBO waarin verschillende thema's behandeld werden. Tevens heb ik de boeken die Jo Frost geschreven heeft betrokken bij de beantwoording van bovenstaande vraag.

Ik realiseer me dat de methode die Jo Frost hanteert niet evidence-based is en niet volledig op de Nederlandse markt toegespitst is, maar toch zijn er mijns inziens elementen uit supernanny die

²⁰ Zie verklarende begrippenlijst in bijlage II

²¹ In het vervolg: wanneer EHBO genoemd wordt, bedoel ik Eerste Hulp Bij Opvoeden

toepasbaar zijn op de Nederlandse markt. De thema's waarop gecoacht wordt, komen ten eerste overeen met de thema's die je terug ziet bij Opvoeden NU en bij andere interventies die zich richten op opvoeding en opvoedingsproblemen.

Ten tweede heeft gedragstherapeute Esther ten Brink de Nederlandstalige versie van EHBO vertegenwoordigd, dus delen van supernanny zijn terug te zien bij de Nederlandse versie. Esther ten Brink is in 2007 door Stichting Lindenhof ingezet voor de training en deskundigheidsbevordering van de eerste gezinsbegeleiders en behandelcoördinator Opvoeden NU. Helaas is in het boek van Esther ten Brink ('Eerste Hulp Bij Opvoeden', 2007) niet te lezen hoe zij de coaching heeft uitgevoerd in gezinnen, maar meer welke thema's van belang zijn en hoe technieken door ouders toegepast dienen te worden. Omdat dat geen antwoord geeft op de vraag wat life coaching is en welke elementen erin horen te zitten, wordt in dit hoofdstuk geen beschrijving gegeven van de Nederlandstalige variant van EHBO.

Hieronder volgt een uiteenzetting van hoe Jo Frost²² het life coachen toepast in de opvoedingssituatie bij gezinnen thuis. Zij heeft dit zowel in Amerika als in Engeland gedaan.

Jo is in totaal drie weken in een gezin, in de eerste week coacht zij het gezin (zij trekt in bij het gezin), in de tweede week doet het gezin het zelf, waarvan opnames worden gemaakt. In de derde week komt Jo terug om de opnames van de tweede week te bespreken aan de hand van verbeterpunten, voor het fine-tunen van een en ander en het versterken van het geleerde.

Als Jo in een gezin komt, gaat zij eerst twee dagen observeren. Tijdens de observatie wordt geen video-opname gemaakt, dit gebeurt alleen in de zelf-doe-week. Wel heeft Jo opnames gezien van het gezin voordat zij daar begint. Tijdens de observatie bekijkt ze de gezinsdynamiek, van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat. Ze kijkt hoe ouders met elkaar omgaan en zich met de kinderen bezighouden en noteert in gedachten (mental notes) de probleemgebieden en de wat soepeler verlopende onderdelen van het gezinsleven. Veelvoorkomende problemen waar ouders mee komen zijn: eten, slapen, agressief gedrag en driftbuien.

Hoewel zij in dit stadium vragen kan stellen, levert zij niet echt commentaar en komt ze zelden tussenbeide, tenzij dat absoluut noodzakelijk is. Volgens Frost (2005) is ze waarnemer van de gezinsdynamiek, een vlieg op de muur. *'Mijn rol als waarnemende buitenstaander is eerst gedragspatronen te ontdekken en vervolgens de ouders verschillende manieren tonen waarop ze hun problemen kunnen aanpakken, zodat ze die samen op kunnen lossen. [...]. Vaak wordt door ouders de aandacht gericht op het probleemgedrag van hun kind, maar door te kijken naar het gehele gezin, ontdek je vaak waarom dat kind zo wanhopig op zoek is naar aandacht en alles uit de kast trekt om opgemerkt te worden. Als je als ouder eenmaal ziet en begrijpt wat er achter het gedrag schuilgaat, ben je al halverwege.'* (Frost 2006, 12)

Na de observatie bespreekt Jo met het gezin wat zij gezien heeft, waarbij ze altijd begint met de woorden dat de ouders schatten van kinderen hebben en dat ze vast trots op hen zijn. Aan het eind van de bespreking vraagt zij vaak aan ouders of zij bereid zijn om het samen met haar aan te pakken en of ouders er voor 100% achter staan. Centraal staat de gedachte dat als de aanpak en het gedrag van ouders aangepast wordt, kinderen zich ook aanpassen. Jo geeft daarbij de boodschap dat het nooit te laat is om te veranderen als ouder. Tevens stelt zij ouders gerust, zij zegt bijvoorbeeld: *'geen enkele ouder is volmaakt, dus zie het niet als falen'*.

Jo stelt vervolgens een dagelijkse routine op, die ze met het hele gezin bespreekt. De dagindeling is duidelijk voor iedereen (wat doen we wanneer) en er worden vaste rituelen ingevoerd, zoals het bedritueel. Een ritueel heeft twee functies: 1. Het kind leert dat bijvoorbeeld het naar bed gaan verloopt volgens een vast patroon waaraan hij niet kan tornen. 2. Een vaste volgorde van handelingen zorgt voor ontspanning bij het kind en een goede voorbereiding op wat komen gaat. Ook worden er regels opgesteld. Voordat deze opgesteld worden, moet de ouder zich afvragen wat acceptabel is en wat niet. Daarbij moet rekening gehouden worden met de leeftijd van de kinderen. Gedrag als slaan, schoppen en schelden is altijd onacceptabel, *'dat is een ethische kwestie'*, aldus Jo (2005). Het is belangrijk dat een ieder zich houdt aan de opgestelde regels. Regels werken versterkend volgens Jo. Op die manier is er orde in huis en weten de kinderen waar ze aan toe zijn. Ook ligt het gezag bij ouders. Zonder dagindeling of structuur gaan kinderen zich bovendien sneller vervelen en maken ze ruzie om aandacht te krijgen.

²² Hierna te noemen Jo of in het geval van verwijzingen of citaten Frost

Jo hanteert een toptien van regels/opvoedtips, die zij inzet bij het oplossen van problemen. De regels/opvoedtips zijn in verschillende situaties toe te passen, bijvoorbeeld tijdens het eten of bij gedragsproblemen. De toptien is gebaseerd op observatie, niet op een theorie. Het gaat om²³:

- 1) **Prijzen en belonen**
Aandacht, complimenten en liefde, stickers, stempels of een uitstapje ter ondersteuning van goed gedrag. Snoep en cadeautjes zijn niet nodig
- 2) **Consequent zijn, een regel is een regel is een regel**
- 3) **Routine**
Opgeruimd huis en regelmaat, vaste tijden voor opstaan, eten, in bad en naar bed. Een vast patroon, waar je flexibel mee om mag gaan bij bijvoorbeeld vakantie, het is een kader
- 4) **Grenzen**
Wat kan wel en wat niet? Een kind moet dat weten. De ouder bepaalt de regels en vertelt de kinderen wat er van hen verwacht wordt
- 5) **Discipline**
Op een strenge en rechtvaardige manier toezicht houden. Soms kan een autoritaire toon en een waarschuwing al voldoende zijn om de boodschap over te brengen. Zo niet, dan kunnen andere technieken ingezet worden (zie verder voor uitleg van verschillende technieken)
- 6) **Waarschuwingen, twee soorten**
1. Om te vertellen aan een kind dat er iets op stapel staat (sprekende klok, het is zo bedtijd, we gaan zo eten). 2. Wijzen op foutief gedrag zodat het kind gedrag kan corrigeren zonder strafmaatregelen te treffen
- 7) **Uitleg**
Boodschap overbrengen in woord en gebaar, niet argumenteren, het simpel houden, dingen bij de naam noemen. Bij gehoorzaamheid bijbrengen dingen uitleggen op een manier die past bij de leeftijd. Vraag aan het kind of hij snapt waarom iets niet mag, zodat zeker is dat de boodschap doorgedrongen is
- 8) **Zelfbeheersing**
Kalm blijven, niet terugschreeuwen, niet boos worden, de ouder is de volwassene en moet zich niet op de kast laten jagen
- 9) **Verantwoordelijkheid**
De kindertijd staat in het teken van opgroeien, het kind moet de gelegenheid gegeven worden om kleine, uitvoerbare dingen te doen om het zelfvertrouwen te stimuleren en noodzakelijke vaardigheden op te doen. Het kind moet betrokken worden bij het gezinsleven. Verwachtingen moeten reëel zijn, anders mislukken ze
- 10) **Ontspanning**
Quality time is belangrijk voor iedereen, ook voor de ouder. Bij het naar bed brengen moet het kind tot rust gebracht worden door het voor te lezen en te knuffelen. Als ouders moet je ervoor zorgen dat je zelf, je partner en de andere kinderen ieder hun portie aandacht krijgen

Een belangrijk onderwerp bij de coaching is de onderlinge communicatie en interactie. Opvoeden draait voor een groot deel om vaardige communicatie, waarbij beide ouders een gezamenlijk front vormen, zodat de kinderen weten waar ze aan toe zijn. Er wordt door Jo veel aandacht besteed aan de onderlinge relaties. Zij legt aan ouders uit dat ze duidelijk moeten zijn en hun kind niet meerdere boodschappen tegelijk moeten geven. Als ouder denk je vaak dat je al heel veel uitlegt aan je kind, maar dat blijkt in de praktijk vaak niet zo te zijn. Ook doet Jo stemtechnieken met ouders om krachtiger over te komen bij het instrueren van hun kind en meer zelfvertrouwen te krijgen. Dit is bijvoorbeeld van toepassing op ouders waarbij de boodschap en de stemintonatie niet overeenkomen (bijvoorbeeld te zacht zeggen dat je wil dat je kind naar je luistert). Als het zelfvertrouwen van ouders toeneemt, gedragen kinderen zich ook beter is het algemeen geldende principe. Als het kind iets verkeerd heeft gedaan, moet de ouder dat feit op een autoritaire toon bespreken. Daarbij is het van belang dicht bij het kind in de buurt te staan, op ooghoogte het kind toe te spreken, het kind vast te houden bij de armen, niet te dreigen en op een lage, overtuigende, autoritaire toon te spreken. Deze toon is niet boos of kleinerend. Vervolgens vertel je als ouder duidelijk, rustig en vastberaden wat het kind fout heeft gedaan en wat je van het kind wil²⁴.

²³ Frost, J., *Supernanny*, 2005, pagina 18 en 19

²⁴ Frost, J., *Supernanny*, 2005, pagina 68

Tijdens de coaching geeft Jo aan ouders aan hoe ze om moeten gaan met het (ongewenste) gedrag van hun kind. Als een kind bijvoorbeeld niet luistert of een grote mond geeft, dan wordt de strafplektechniek ingezet. *‘De basisgedachte achter deze techniek is dat je een kind een paar minuten uit het ‘strijdgewoel’ haalt en hem zo de tijd geeft om af te koelen, na te denken over zijn gedrag en zich voor te bereiden op een excuus. Hij moet leren dat onacceptabel gedrag tot deze consequentie leidt. Zo maak je een kind niet alleen duidelijk dat het een grens heeft overschreden of een belangrijke regel, maar de ouder haalt ook de spanning uit de situatie weg. De ouder heeft die adempauze net zo hard nodig als het kind.’ (Frost 2005, 80).*

Jo kiest ervoor dit de strafplek te noemen, waar anderen het woord time-out gebruiken. Het principe is hetzelfde, zij vindt echter dat kinderen best mogen weten dat ze stout zijn geweest en daarvoor naar de strafplek moeten.

Jo legt aan ouders de achterliggende gedachte uit van de strafplektechniek. Allereerst is het belangrijk te vertellen wat de strafplektechniek niet is. Het is stevige controle, en niet bedoeld om hard te straffen. De techniek stelt een kind in staat na te denken over zijn daden en te leren wat er gebeurt als hij zich misdraagt. De bedoeling is dat kinderen zelf na gaan denken en verantwoordelijkheid nemen. Vervolgens legt zij de werkwijze aan ouders uit, waarbij iedere fase belangrijk is. Om een methode of techniek met succes te gebruiken, moet de ouder begrijpen hoe en waarom die werkt. Als zij eenmaal de achterliggende gedachten begrijpen, zullen zij inzien waarom het cruciaal is om de stappen te volgen en is de kans kleiner dat zij de techniek teniet doen door een fase over te slaan, de regels te veranderen of inconsequent te handelen.

Jo legt alle technieken op een stapsgewijze manier uit en volgt ouders bij het zetten van de stappen. Jo grijpt zelf in op de kinderen als regels geschonden worden of als ouders niet ingrijpen terwijl dat wel moet.

Bij het toepassen van de strafplektechniek moeten ouders hun kind een eerste waarschuwing geven, waarbij ze goed oogcontact maken met het kind (op ooghoogte tegen het kind praten). Oogcontact maakt het kind duidelijk dat het om iets serieus gaat en zorgt ervoor dat het kind naar jou als ouder luistert. De waarschuwing moet op autoritaire toon worden gegeven (de manier waarop je iets zegt, is net zo belangrijk als wat je zegt) *‘dat mag je niet doen, je mag mensen niet duwen. Je mag ook geen dingen naar mensen gooien, dat is fout. Doe dat alsjeblieft nooit meer’*. Waarschuw maar één keer en loop dan weg, wacht niet op een reactie van het kind. Bij de tweede waarschuwing (op dezelfde manier uitgevoerd) wordt een ultimatum gesteld *‘ik heb gezegd dat je je zus niet mag duwen en geen dingen mag gooien, dat was heel stout. Als je dat nog één keer doet, moet je naar de strafplek’*. Als het stoute gedrag zich vervolgens herhaalt, gaat het kind naar de strafplek. Deze strafplek wordt door Jo uitgekozen.

Ouders moeten zich bij ongewenst gedrag van hun kind altijd aan deze vaste volgorde houden; dus een eerste waarschuwing, dan een tweede en vervolgens de strafplek. Een kind moet namelijk na een waarschuwing de kans krijgen zijn slechte gedrag te corrigeren.

De tijd die kinderen op de strafplek doorbrengen, hangt af van de leeftijd van het kind. Er wordt door Jo 1 minuut per leeftijdsjaar gehanteerd, waarbij kinderen van vier jaar en ouder niet langer dan 5 minuten op de strafplek hoeven te blijven. Meestal werkt de strafplek pas vanaf twee jaar, een kind moet meer dan een paar woorden of zinnen kunnen zeggen. Ook de strafplek wordt door Jo afgestemd op de leeftijd van het kind, een peuter krijgt bijvoorbeeld het stouttrapje, een kind van 6 de stoutkamer. De slaapkamer van het kind als strafplek/time-out is geen goede plek, omdat het kind daar ook speelt en slaapt. De slaapkamer wordt dan door het kind geassocieerd met straf.

Net als de waarschuwingen is het heel belangrijk een kind verklaringen te geven, aldus Jo. Voordat het kind op de strafplek achterblijft, legt de ouder uit waarom het kind daar moet zitten en hoe lang het kind daar moet blijven. Ook wordt aan het kind verteld dat hij sorry moet zeggen als hij na zoveel minuten weer opgehaald wordt. De ouder loopt vervolgens weg. Als het kind in de tussentijd van de strafplek komt, zet de ouder het kind terug en herhaalt zich dit. De tijd gaat opnieuw in. Jo maakt daar echter wel uitzonderingen op wanneer er andere dingen meespelen, zoals jonge kinderen met een korte aandachtsboog, kinderen die last hebben van verlatingsangst of mentaal onderontwikkeld zijn.

Als ouder je kind op de strafplek zetten en terugkomen zodra hij daar vanaf komt, is de cruciale leercurve binnen de techniek zegt Frost (2006). Geduld is daarbij heel belangrijk. Door hem elke keer terug te zetten, begrijpt hij dat het menens is. Het gezag bij de ouder wordt hersteld.

Bij het sorry zeggen moet het kind vertellen waar hij spijt van heeft en het moeten oprechte excuses zijn. Als een kind excuses heeft gemaakt, is het belangrijk dat ouders daarvoor een compliment geven. Een kind moet weten dat ouders hem het slechte gedrag vergeven hebben. Hierna is het voorbij, het kind moet weer met een schone lei kunnen beginnen. Geef als ouder een knuffel en een kus en laat het kind verder gaan met waar het mee bezig was. Er wordt aan ouders uitgelegd dat zij nooit moeten dreigen, maar ook hun kind niet moeten smeken om iets van hen gedaan te krijgen. Het gaat erom de balans te vinden tussen een warme band met je kind en stevig in je schoenen staan als dat nodig is. Jo stimuleert ouders positief te blijven als zij het niet meer zien zitten.

‘Ouders zijn gespannen, zitten in de put of krijgen zelfs depressieve klachten. Vaak is het mijn rol om uitgeputte ouders, die overspoeld worden door alle dingen waar ze het hoofd aan moeten bieden, te wijzen op het feit dat er bepaalde aspecten aan het gedrag van hun kinderen zijn die complimenten en goedkeuring verdienen. Ook laat ik ouders zien hoe groot het effect van aanmoediging is als het gaat om het afleren van ondeugend gedrag. [...]. Positieve feedback kan de gezinsdynamiek volledig veranderen. Je bouwt er vertrouwen, respect en eigendunk mee op - zowel bij de kinderen als bij de ouders. Maar het meest belangrijk is dat genegenheid en plezier weer een rol gaan spelen. En daar zou het in een gezin tenslotte allemaal om moeten draaien.’ (Frost 2006, 200).

Jo past de zero-tolerance techniek toe als kinderen blijven doorgaan met niet luisteren. Zij instrueert ouders geen waarschuwing meer te geven als het kind iets niet goed doet of niet luistert, maar hem of haar meteen op de strafplek te zetten. Het is daarbij van belang dat ouders hun kind negeren, ook als het heel hard blijft schreeuwen of huilen. Er moet geen aandacht gegeven worden aan negatief gedrag, terwijl positief gedrag juist beloond moet worden.

Kinderen hebben grenzen nodig en om die grenzen te kunnen handhaven is gehoorzaamheid en discipline nodig. Jo zegt dat dit geen kwestie is van hardvochtig straffen, maar dat een cruciaal onderdeel juist het geven van complimenten is. Jo zorgt ervoor dat ouders hun kinderen veel complimenten geven als ze goed gedrag laten zien en legt uit dat een positieve insteek heel belangrijk is om gewenst gedrag te bevorderen. Aanmoedigen en prijzen zijn centrale begrippen, vooral als het goed gaat. Kinderen moeten het juist horen als ze bijvoorbeeld rustig zitten te spelen. Aandacht schenken aan goed gedrag en kinderen daarmee complimenteren zijn de meest effectieve manieren om hen te belonen. *‘Wees als ouder niet zuinig met het geven van complimenten, iets uit je hart schenken kost niets’*, zegt Frost (2005).

In een goede ouder-kindrelatie is er bovendien sprake van wederzijdse liefde en respect. Daarvoor is een juiste benaderingswijze nodig, waarbij je nooit schreeuwt als ouder, geen commando's geeft of kortaf bent, geen kwetsende woorden gebruikt en gebruik maakt van veel complimenten en een positieve manier van praten tegen het kind.

‘De opvoeding positief benaderen is de ENIGE manier om er zeker van te zijn dat kinderen de liefde en begeleiding krijgen die ze nodig hebben.’ (Frost 2006, 8).

Bij kinderen die niet alleen in slaap kunnen vallen wordt gebruik gemaakt van de separatietechniek²⁵. Met behulp van die techniek kan de cirkel van afhankelijkheid geleidelijk doorbroken worden, zodat het kind leert dat het in slaap kan vallen zonder dat de ouder in de kamer aanwezig is. Jo instrueert ouders voor en tijdens het toepassen van de techniek. De ouder legt het kind in bed en zit zelf op de grond in de slaapkamer waarbij geen oogcontact gemaakt wordt met het kind. De ouder blijft zwijgend zitten tot het kind in slaap is gevallen. Dit wordt iedere avond herhaald, waarbij de ouder steeds een stukje verder van het bed af gaat zitten totdat de ouder buiten de kamer zit. In de laatste fase zet de ouder de deur op een kier en gaat buiten de kamer zitten. Jo legt aan ouders uit dat dit veel tijd kost, maar dat je als ouder van een gewoonte af moet zien te komen die anders nog jaren kan duren.

Een andere vorm is de blijf-in-bed techniek²⁶. Deze techniek gebruikt Jo bij kinderen die steeds uit bed blijven komen. Ze geeft aan ouders aan dat ze er allereerst voor moeten zorgen dat alle mogelijke smoesjes om uit bed te komen tegengegaan worden, zoals laten plassen voor het slapen

²⁵ Frost, J., *Supernanny*, 2005, pagina 191

²⁶ Frost, J., *Supernanny*, 2005, pagina 196

gaan en een glas water bij het bed voor als een kind dorst krijgt. Als dat niet helpt, wordt de techniek toegepast, waarbij het belangrijk is dat ouders niet in discussie gaan met hun kind. Jo legt stapsgewijs aan ouders uit hoe de techniek ingezet moet worden. Als een kind de eerste keer uit bed komt, moet de ouder het kind terugleggen, een knuffel geven en zeggen dat het tijd is om te gaan slapen. Bij een tweede keer herhaalt zich dit. Bij de derde keer terugleggen zonder iets te zeggen. Vervolgens gaat de ouder steeds op dezelfde manier te werk, niet praten, geen discussie. Jo geeft aan ouders aan dat ze dan niet gemeen zijn, maar hun kind leren om in bed te blijven. Het is van belang dat de ouder die het kind naar bed brengt, het ook afmaakt. Op die manier wordt aan het kind duidelijk gemaakt dat hij niet de ene ouder tegen de andere uit kan spelen. Er kan bij deze techniek gewerkt worden met een beloningssysteem.

In het opvoedprogramma 'EHBO' is te zien dat Jo veel uitleg geeft aan ouders over gewenst gedrag en ongewenst gedrag, zodat er over hetzelfde gesproken wordt. Wat is gewenst gedrag en wat ongewenst en waarom. Deze uitleg geeft zij vaak aan het eind van de dag, als de kinderen op bed liggen of tussendoor als er een moment samen met de ouder is.

Verder geeft zij veel uitleg over wat een kind van een bepaalde leeftijd nodig heeft (psycho-educatie), bijvoorbeeld dat een kind van 2,5 jaar niet teveel keuzes gegeven moet worden en dat een peuter structuur en ritme nodig heeft.

Gedurende het verblijf van Jo in het gezin overlegt ze soms met ouders of ze het met haar en haar aanpak eens zijn, maar dit zie je niet vaak terug in de afleveringen van 'EHBO'. Wel vraagt zij vaak aan ouders: *'waarom doen jullie dit of hoe komt het dat...'*. Verder valt het op dat Jo de ouders veel knuffelt.

Tot slot een aantal uitspraken van ouders over hun ervaringen met Jo²⁷:

- Ouder: *'Jeetje, mijn hele leven in een schema'*
- Vader: *'Jo kijkt naar onze positieve kanten, maar vooral naar onze negatieve kanten en dat is best ingrijpend'*
- Moeder: *'Moeilijk om te veranderen als ouder'*
- Vader: *'Het is hard als een vreemde je kritiek geeft'*
- Ouder: *'Opvoeden is een puzzel en Jo had het laatste stukje'*
- Ouders: *'Je hebt iemand als Jo nodig om veranderingen te bewerkstelligen'*
- Vader tegen Jo *'Jij hebt het maar steeds over onacceptabel gedrag van ons kind, maar wij willen juist iets horen waarmee we dat kunnen oplossen. Maar nu, en ik spreek ook voor mijn vrouw, is de manier waarop jij met ons praat en ons behandelt onacceptabel. Je hebt het over respect, maar je bent te gast in ons huis, en ik pik het niet dat iemand in mijn huis op die manier tegen ons praat'*
- Reactie Jo op vader: *'Ik ben niet iemand die haar woorden op een goudschaaltje weegt, naar mijn mening kan je alleen maar tot oplossingen komen door echt eerlijk te zijn'*
- Vader aan eind: *'Ik moet haar mijn excuses aanbieden, door Jo sta ik dicht bij de kinderen'*
- Ouder: *'Dat de kinderen lastig waren lag eigenlijk meer aan ons dan aan hen, ik beschouw mezelf nu als een betere ouder'*
- Ouders: *'Het voelde als een klap in ons gezicht, maar het was nodig'*

4.4. Samenvatting

In dit hoofdstuk zijn twee interventies beschreven die gebruik maken van life coaching. Allereerst kwam de Amerikaanse interventie PCIT aan bod, die weliswaar niet coacht in de thuissituatie, maar ouders wel instructies en feedback geeft in de interactie met hun kind. Dit gebeurt vanachter een one-way screen middels een oormicrofoon. De nadruk ligt op positieve opvoedingsvaardigheden en er is sprake van een actieve betrokkenheid van zowel ouder als kind. Er wordt uitleg gegeven over de inzet van technieken tijdens de coaching.

Ten tweede komt de Engelse supernanny Jo Frost aan bod. Zij coacht al jaren gezinnen in de thuissituatie en heeft middels observatie een toptien van opvoedregels opgesteld, aan de hand waarvan zij in verschillende situaties oplossingen biedt voor problemen in het gezin. Er wordt uitleg gegeven over de verschillende technieken die zij daarbij inzet. De nadruk ligt op een positieve benadering van de opvoeding.

²⁷ Uit het opvoedprogramma 'Eerste Hulp Bij Opvoeden'

Hoofdstuk 5 Opvoeden NU, een praktijkvoorbeeld

5.1. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op een deel van de hoofdvraag: *‘hoe wordt de life coaching uitgevoerd door de gezinsbegeleiders binnen Opvoeden NU?’*. In paragraaf 5.2 volgt een casus van een coachingssituatie in een gezin, uitgevoerd door één van de gezinsbegeleiders. De casus is een weergave van een video-opname die gemaakt is van de coaching. Het hoofdstuk eindigt met een samenvatting in paragraaf 5.3.

5.2. Een coachingssituatie in beeld

Om het theoretische verhaal uit hoofdstuk drie over wat coaching inhoudt wat levendiger te maken volgt hieronder een weergave van een coachingssituatie, waarbij één van de geïnterviewde gezinsbegeleiders een moeder coacht bij het naar bed brengen en het alleen laten slapen van haar 4-jarige kind. Voordat de coaching van start gaat zit de gezinsbegeleider nog even te praten met moeder, waarbij haar zoontje aanwezig is en aan het spelen is.

Deze situatie is opgenomen op video door een collega gezinsbegeleider en heb ik samen met de opgenomen gezinsbegeleider teruggekeken om een goed beeld te kunnen vormen van hoe het coachen eraan toe gaat. Tussendoor stel ik vragen, geeft de gezinsbegeleider commentaar of licht ik toe welke techniek/interventie toegepast wordt, dit is tussen haakjes en in de kleur blauw in de casus verwerkt. Mijn eigen gedachten zijn weergegeven in groen en zijn bedoeld om over na te denken of over te discussiëren tijdens teambijeenkomsten.

Het is de bedoeling dat er van alle gezinsbegeleiders een opname komt. Deze gezinsbegeleider geeft aan dat het nogal wat van je vraagt om je te laten volgen met een camera terwijl je hard aan het werk bent. Daarnaast stel je jezelf behoorlijk bloot, het is een hobbel die je moet nemen voordat je eraan kunt beginnen. Tegelijkertijd is het zeer leerzaam, de gezinsbegeleider ziet iedere keer als ze ernaar kijkt dingen terug waarvan ze denkt *‘dat had ik anders kunnen doen’*. Door er met de andere gezinsbegeleiders naar te kijken kun je bespreken hoe de ander het zou hebben gedaan of kan je juist terughoren wat er goed is gegaan. Deze gezinsbegeleider vindt dat ze het hier wel goed heeft gedaan, maar dat er altijd dingen blijven die je achteraf anders had willen doen, zie ook in onderstaande casus.

Moeder vertelt dat ze de avond daarvoor al geoefend heeft met naar bed brengen, want de gezinsbegeleider had de situatie al voorgesproken met haar [[stappen/technieken behorende bij het bedritueel](#)]. Tot twee keer toe had ze haar zoontje stil en gebeurde er iets waardoor hij weer wakker werd en ging huilen (1 keer ging de bel, de andere keer de telefoon). Ze was het daarna zo zat dat ze het opgegeven heeft. De gezinsbegeleider stelt de volgende vraag: *‘kan het zijn dat je zelf wat vermoeider raakte waardoor het niet meer lukte?’* Moeder geeft aan dat ze er gigantisch van baalde dat er iemand aanbelde en dat daarna de telefoon ging, dat deed haar de das om zei ze. De gezinsbegeleider zegt dat haar zoontje niet alleen moet leren om alleen te slapen, maar ook dat hij door moet slapen als er een keer een bel of een telefoon gaat of als er visite is. Zijn ouders moeten een normaal leven kunnen leiden wat dat betreft. Moeder zegt dat dat bijna onmogelijk is. Ze geeft aan dat hij altijd aan haar hangt, dat als ze in de speeltuin zijn, hij als enig 4-jarig kind niet speelt, maar aan haar blijft hangen.

Tijdens het gesprek speelt haar zoontje, hij maakt daarbij geluiden en loopt om haar heen. Moeder spreekt over haar familie in Turkije en de zorgen die ze daarover heeft [[als gezinsbegeleider geef je iemand wel de ruimte om het over persoonlijke dingen te hebben die niet direct met ON te maken hebben, maar wel tot op zekere hoogte. Het bespreken van dat soort zaken ligt meer op het vlak van maatschappelijk werk, legt de gezinsbegeleider mij later uit als ik ernaar vraag. Het is wel eens lastig de grens aan te geven waar een dergelijk gesprek moet eindigen, dit kan niet te lang duren, omdat dat ten koste gaat van de tijd die in het coachen gestoken kan/moet worden](#)]. De gezinsbegeleider geeft op een bepaald moment aan dat ze het gesprek over moeders familie zo wil laten. Je ziet aan moeders non-verbale reactie dat ze er liever nog even over door was gegaan. De gezinsbegeleider reageert daarop door te zeggen dat het wel heel goed is dat ze dit deelt met haar, omdat op die manier ook duidelijk wordt waarom moeder zo moe en gespannen is.

Ondertussen is haar zoontje aan het dansen en gek aan het doen [[op mijn vraag of het kind altijd aanwezig is tijdens gesprekken, geeft de gezinsbegeleider aan dat ze zoveel mogelijk dingen](#)

probeert te bespreken zonder de kinderen erbij, dit geldt in ieder geval voor de voorbespreking. Tijdens observatiemomenten en het coachen zelf is natuurlijk het gehele gezin aanwezig. Soms hangt het ook van de situatie af of het kind er wel of niet bij is en van de leeftijd.

De gezinsbegeleider geeft aan dat kinderen vaak al midden in de situatie zitten en er al veel vanaf weten (helemaal als ze wat ouder zijn) en dat ze het dan vreemd vinden als ze er nu ineens niet bij betrokken worden].

Moeder wordt boos op hem en zegt dat hij moet stoppen, dat hij weet dat hij dat niet mag doen. Ze waarschuwt hem niet één keer. [De gezinsbegeleider geeft aan mij aan dat het haar niet opgevallen was dat moeder zich stoorde aan het spelen van haar kind, dat ze anders had aangegeven dat moeder hem kon zeggen rustiger te spelen of iets dergelijks. Nu kwam moeders boosheid ineens uit de lucht vallen, zowel voor de gezinsbegeleider als voor het kind. Bovendien had ze haar zoontje eerst moeten waarschuwen alvorens hem op de strafplek te zetten]. De gezinsbegeleider vraagt aan moeder wat er nu gebeurde en geeft aan dat zij niet ziet wat haar zoontje nu verkeerd deed, dat hij in haar ogen gewoon lief aan het spelen was en als 4-jarige maak je daarbij vaak bewegingen en geluiden [uitleg over wat past bij de leeftijd]. Moeder zegt dat het puur aandacht trekken is van haar kind, ze ziet het niet als leuk spelen. Ze zegt dat hij wel hyperactief lijkt. Ze zegt 'ik ken mijn kind, hij doet dat om te pesten en om aandacht te krijgen'. [Ik denk hier aan moeder te zien, in haar non-verbale reactie, dat ze wil dat er naar haar mening geluisterd wordt en dat ze zich op dat moment even niet begrepen lijkt te voelen door de gezinsbegeleider. Dit lijkt mij een lastig dilemma, omdat ouders inderdaad degenen zijn die hun kinderen het beste kennen, hoe bepaal je dan of het inderdaad wel of geen aandachttrekkerij is?]

Ineens, het gaat heel snel, zet moeder haar zoontje op het poefje [strafplektechniek of time-out] in de hoek van de kamer. Ze doet dit zonder haar zoontje eerst een waarschuwing gegeven te hebben. De gezinsbegeleider loopt er snel achteraan en vraagt wat er aan de hand is. [De gezinsbegeleider geeft aan mij aan dat het soms zo snel gaat, dat je al te laat bent om in te grijpen of direct te coachen, dan zeg je wel achteraf wat er anders had gekund. Je moet constant alert zijn en actief, je aandacht mag niet verslappen. Ze zegt het wel eens moeilijk te vinden dat ze zo alleen staat, ze kan niet even overleggen of zelf een stapje terug doen en het aan de ouders overlaten. Ze geeft aan dat je constant in jezelf moet blijven geloven en in je kunnen, omdat het anders niet te doen is. Dit is tijdens de interviews bij meer gezinsbegeleiders naar voren gekomen als knelpunt van het coachen. Zie knelpunten coaching in hoofdstuk zes]. Omdat moeder veel in het Turks tegen haar kind praat is dit lastig te volgen. Deze moeder zegt daarna wel altijd eerlijk wat ze tegen hem gezegd heeft en waarom. Ze heeft nu tegen hem gezegd dat hij op moet houden met aandacht vragen en schreeuwen en dat hij daar moet blijven zitten tot ze naar hem toe komt. Dit gebeurt mede middels instructie van de gezinsbegeleider. Het jongetje komt steeds van het poefje af en moet huilen, hij zegt bang te zijn. Moeder gaat vooral daar op in, omdat ze zich maar af blijft vragen waar hij dan zo bang voor is. Hij zegt dat ook altijd als ze hem naar bed brengt. De gezinsbegeleider geeft aan dat hij dat misschien wel zegt om extra aandacht te krijgen. Hij voelt aan dat zijn moeder beschermend is naar hem toe en zelf eigenlijk bang is en onzeker. Daar maakt hij handig gebruik van [uitleg geven als moeder vragen stelt]. Moeder zet hem terug en zegt dat hij daar moet blijven zitten tot zij komt en loopt weer weg, dit naar aanleiding van een instructie van de gezinsbegeleider. Dit herhaalt zich een aantal keren. Ondertussen zegt moeder dat ze nooit meer kinderen wil. Ze zegt letterlijk dat ze haar zoontje irritant vindt. Vader, net thuis van zijn werk, maakt daarop een grapje door te zeggen dat hij dan maar een andere vrouw moet gaan zoeken, moeder moet lachen en de gezinsbegeleider zegt 'ja, het kan snel gaan'. Ze lachen allemaal [humor helpt, ook bij het krijgen van aansluiting. De gezinsbegeleider geeft aan met dit gezin overigens een goede band te hebben opgebouwd, ze heeft zeker met moeder een klik. Moeder staat ook erg open voor de hulpverlening en is een spontane vrouw. De gezinsbegeleider maakt eigenlijk maar weinig mee dat gezinnen niet welwillend zijn, het is vrijwillige hulpverlening en ze hebben niet voor niets een hulpvraag].

Ondertussen is het zoontje weer van de poef afgegaan en gaat moeder er weer heen. Ze vraagt hem waarom hij zo bang is. De gezinsbegeleider geeft meteen aan wat ze nu moet zeggen tegen hem ('blijven zitten, ik kom straks terug') en zegt daarna tegen moeder dat ze geen vragen aan hem moet stellen als hij daar zit. Even later mag hij van het poefje af (hij zat er niet echt meer op, maar was wel stil nu). De gezinsbegeleider zegt voor wat moeder moet zeggen, namelijk dat hij er nu vanaf mag en dat ze wil dat hij niet meer gaat schreeuwen. De gezinsbegeleider geeft moeder regelmatig een compliment voor wat ze zegt en hoe goed ze het volhoudt [het geven van complimenten aan ouders is heel belangrijk voor het vergroten van het zelfvertrouwen van ouders en het hen laten ervaren dat wat ze doen effect heeft].

Na het spelen met vader met de bal, moeten vader en zoon nog even wat rustigers gaan doen

voordat de kleine naar bed gaat, anders is hij nog te druk [de afspraak die de gezinsbegeleider gemaakt heeft, is dat vader na zijn werk en gegeten te hebben even 1-op-1 met hem speelt, zodat moeder even tijd voor zichzelf heeft en vader ook individueel vader-zoon contact heeft. Dit omdat hij overdag werkt en daardoor minder betrokken is.

Vader heeft wel dezelfde hulpvraag en staat op één lijn met moeder]. Ze maken een puzzel.

Moeder kondigt even later aan dat hij naar bed gaat, dat ze eerst nog een verhaaltje voor gaat lezen en dat hij dan een kusje krijgt en daarna alleen gaat slapen [in stapjes uitleggen wat er gaat gebeuren aan het kind en hem voorbereiden op wat er komen gaat. De gezinsbegeleider legt dit op dezelfde manier aan ouders uit, stapsgewijs]. Hij vraagt meteen of papa dan meegaat, 'nee, papa gaat niet mee, je slaapt alleen'. Hij gaat huilen. Papa geeft hem een zoen en ze gaan naar zijn kamer. Moeder vertelt hem een verhaaltje over een klein vogeltje dat ook gaat slapen (hij is dat vogeltje), ze doet dat in het Turks. Daarna geeft ze hem een kus en benoemt ze nogmaals dat hij nu alleen gaat slapen, dit gebeurt allemaal middels instructie (voorzeggen) van de gezinsbegeleider, die erbij staat. Ze lopen weg en hij begint te huilen en komt meteen zijn bed uit. Moeder en de gezinsbegeleider lopen terug, waarbij de gezinsbegeleider aangeeft wat moeder moet doen. Ze legt hem weer in bed, waarbij ze tegen hem zegt dat hij moet gaan slapen. Ze pakt nog wat water voor hem en zegt tegen hem dat ze zijn deur open laat staan (er brandt verder een klein bedlampje), omdat hij aangeeft bang te zijn. Ze lopen weg en het herhaalt zich weer, ze lopen weer terug en moeder stopt hem weer in bed. Het is eigenlijk de bedoeling dat ze alleen de eerste keer iets tegen het kind zegt en daarna niets meer zegt en het kind alleen maar teruglegt in bed. Moeder zegt nog steeds teveel, ook al is het niet veel wat ze zegt [dat is iets dat de gezinsbegeleider achteraf pas opgevallen is en wat dus niet helemaal de bedoeling was]. Dit herhaalt zich ongeveer 60 keer (!!). De jongen blijft volhouden en uit bed komen en huilen. Op een bepaald moment blijven ze bij zijn deurpost staan, een beetje in het zicht van de jongen, maar wel met hun gezicht van hem af [er mag geen oogcontact zijn]. Het blijft doorgaan en hij gaat met speelgoed spelen en gooien. Ze gaan in zijn kamer staan, naast elkaar en met hun gezicht naar de deur (van hem af). [Op dat moment vind ik dat het een spelletje wordt voor de jongen, want hij gaat lachen en steeds zijn bed uit. Moeder pakt hem dan op en legt hem in bed en dat herhaalt zich achter elkaar. Ik vroeg aan de gezinsbegeleider of het nu geen spelletje voor hem werd, omdat hij ging lachen en het erg leuk leek te vinden om steeds uit bed te gaan en door zijn moeder er weer ingelegd te worden. Ik gaf aan dat dit maar een gedachte was van mij, maar ze kon zich er wel wat bij voorstellen zei ze. Ze zei, 'daar heb ik eigenlijk niet echt bij nagedacht, je kijkt altijd op dat moment wat je het beste lijkt om te doen en het werkt niet altijd goed'. Ikzelf denk dat de gezinsbegeleider er op dat moment beter voor had kunnen kiezen om uit de kamer van de jongen te gaan, uit het zicht].

Moeder wordt zo moe dat vader het op een bepaald moment overneemt [eigenlijk moet degene die eraan begint het ook afmaken, omdat het anders ten koste gaat van je geloofwaardigheid als ouder]. Het gaat nog een aantal keren zo door met erin leggen, maar uiteindelijk (na zo'n 1,5 uur) ligt hij te slapen, in zijn eigen bed! De gezinsbegeleider heeft de situatie nabesproken met de ouders en hen complimenten gegeven voor hun vasthoudendheid. Als zij er niet was geweest, hadden ze het niet volgehouden, aldus de ouders. De gezinsbegeleider is de twee dagen daarna teruggekomen om te coachen bij het naar bed brengen en daarna moesten de ouders het alleen doen. De dagen erna is het goed gegaan, bij vader ging het zoontje sneller slapen. Hij is die nachten ook in zijn eigen bed gebleven, maar de ouders hebben het helaas niet gered om dit patroon vol te houden. Ze hebben het ON traject wel vol gemaakt en uiteindelijk nog gewerkt aan het goed luisteren, maar niet meer aan het naar bed brengen. De ouders hebben ervoor gekozen het zo te laten. Dit kwam mede doordat oma uit Turkije een tijdje is komen logeren en bij hem op de kamer sliep. Bovendien vond oma het onzin om zo met het kind om te gaan (traditionele gedachte). Waarschijnlijk als oma niet was gekomen, hadden ze het wel volgehouden. De gezinsbegeleider heeft dit heel vervelend gevonden, omdat ze er zelf veel energie in had gestoken en ouders ook. Je baalt er dan van dat het niet gelukt is. Ouders hebben nog een strippenkaart, maar daar tot nu toe geen gebruik van gemaakt.

5.3. Samenvatting

In dit hoofdstuk is duidelijk geworden hoe een coachingssituatie er uit kan zien. In dit geval werd moeder gecoacht op het naar bed brengen van haar kind, met bijbehorend bedritueel. Het geeft de lezer een beeld van het verloop van een dergelijke situatie.

De stappen waaruit de coaching bestaat komen duidelijk naar voren; het voorbespreken van de situatie, de feitelijke coaching en het nabespreken van de situatie met de ouders.

Hoofdstuk 6 Onderzoeksresultaten gezinsbegeleiders

6.1. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op vijf deelvragen. In paragraaf 6.2 volgt een antwoord op deelvraag vijf: *‘welke visie en uitgangspunten met betrekking tot het coachen worden door de gezinsbegeleiders gehanteerd en wat verstaan ze hieronder?’*. In paragraaf 6.3 komt antwoord op deelvraag zes: *‘wat ervaren de gezinsbegeleiders zelf aan knelpunten en wat zijn sterke punten van het coachen?’* en in paragraaf 6.4 op deelvraag zeven: *‘welke kennis en vaardigheden bezitten de gezinsbegeleiders al en welke missen ze eventueel nog?’*. In paragraaf 6.5 wordt antwoord gegeven op deelvraag acht: *‘hoe worden de gezinsbegeleiders geïnstrueerd/getraind voordat zij beginnen met coachen?’* en in paragraaf 6.6 op deelvraag negen: *‘hoe worden de gezinsbegeleiders begeleid gedurende het hulpverleningstraject (intervisie, individuele begeleiding)?’*. Tot slot volgt in paragraaf 6.7 een samenvatting van het hoofdstuk.

6.2. Uitvoering coaching gezinsbegeleiders

In deze paragraaf geef ik een antwoord op deelvraag vijf, namelijk op basis van welke uitgangspunten de gezinsbegeleiders de coaching vorm geven en wat hun visie daarop is. Om daarop een antwoord te kunnen geven, volgen hieronder acht verschillende items die betrekking hebben op de uitvoering van de coaching door de gezinsbegeleiders.

Opmerking vooraf:

Gezinsbegeleider vier heeft de minste ervaring op het gebied van gezinsbegeleiding en straalt nog niet het vertrouwen in zichzelf uit zoals de andere gezinsbegeleiders dat wel doen. Zij is tevens het minst uitgebreid voorbereid op het coachen (zie bij verschillen in voorbereiding paragraaf 6.5). Om die redenen wijkt zij regelmatig af in de antwoorden die ze geeft, wat zichtbaar wordt in onderstaande analyse.

1. Het neerzetten van de coachingssituatie, de aanpak

Analyse

Er wordt door alle gezinsbegeleiders veel aandacht besteed aan een goede voorbereiding op het feitelijke coachen. Drie van de vier gezinsbegeleiders beginnen met het bespreken van het plan van aanpak, één van hen met het vaststellen van de structuur, regels en afspraken, zodat helder is waarop gecoacht gaat worden.

Alle gezinsbegeleiders overleggen met ouders waarmee zij het eerst aan de slag willen en houden een goede voorbespreking met ouders, waarin naar voren komt wat er precies gaat gebeuren, wat ze gaan doen en op welk moment. Er is één gezinsbegeleider die hierbij aangeeft de ouders te vertellen dat ze haar letterlijk na moeten zeggen (in het begin is de coaching nog vrij directief) en er zijn drie gezinsbegeleiders die aangeven een stapsgewijze uitleg te geven. Er wordt dus veel besproken en overlegd met ouders om een en ander helder te krijgen en er wordt goed uitgelegd wat er gedurende de coaching gaat gebeuren.

Drie van de vier gezinsbegeleiders geven aan dat er altijd via de ouders gecoacht wordt en nooit rechtstreeks op de kinderen.

Wel blijkt dat niet alle gezinsbegeleiders coachen op wat afgesproken is, er is één gezinsbegeleider die aangeeft daar constant afwegingen in te maken en zich er niet altijd aan houdt. Twee anderen signaleren het wel, maar coachen er niet op.

Drie van de vier gezinsbegeleiders geven aan dat het belangrijk is dat ouders eerst een succeservaring opdoen, er wordt daarom vaak begonnen met de vaardigheid complimenten geven.

Het nabespreken wordt genoemd door twee gezinsbegeleiders, centraal staat hoe ouders het vonden gaan, wat er goed ging en hoe dat kwam volgens de ouders.

Twee gezinsbegeleiders geven aan in te grijpen als dat nodig is, bijvoorbeeld als de situatie uit de hand dreigt te lopen (slaan, schoppen, schelden).

Je ziet een aantal persoonlijke invullingen terug, zoals het op schrift stellen van wat besproken is (het ritueel of de stappen) en het per week plannen van de coaching. Eén van de gezinsbegeleiders geeft aan het lastig te vinden te bepalen waarop gecoacht gaat worden, omdat er veel ligt (zie knelpunten).

Alle gezinsbegeleiders vinden op hun eigen manier en snel aansluiting bij het gezin, dit is een basisvoorwaarde voor goede en succesvolle hulpverlening.

Conclusie

De stappen waaruit de coaching bestaat (voorbespreken, het coachen zelf, nabespreken), zoals in hoofdstuk drie uiteengezet, komen duidelijk terug in het neerzetten van de coachingssituatie door de gezinsbegeleiders. Zij bereiden zowel zichzelf als de ouders gedegen voor op de coaching. Verwachtingen worden helder gemaakt middels uitleg, overleg en het voor- en nabespreken.

Eén van de basisvoorwaarden voor een succesvolle hulpverlening (en coaching) is dat er aangesloten wordt bij het gezin en dat er een sfeer van vertrouwen aanwezig is. Aan deze voorwaarde wordt door alle gezinsbegeleiders voldaan, waarbij ieder haar eigen manieren gebruikt.

2. Globaal verloop van de drie coachingsweken (fasering) en de rol van de gezinsbegeleider

Analyse

Er wordt door alle gezinsbegeleiders aangegeven dat de eerste week heel intensief is, je bent minimaal drie keer per week in het gezin en treedt directief op, er worden veel instructies gegeven. Hoe verder de coachingsweken vorderen, hoe minder directief het wordt, ouders pakken al meer zelf op en hebben aan een seintje vaak genoeg. In sommige gezinnen is de gezinsbegeleider langer directief, afhankelijk van de behoeften en de snelheid waarmee een en ander opgepakt wordt.

Drie van de vier gezinsbegeleiders onderstrepen het belang van de nabespreking, die moet er altijd zijn, al is het de volgende dag. Daarin wordt veel aandacht besteed aan inzicht van de ouders en zelfevaluatie.

Eén van de vier gezinsbegeleiders geeft aan dat het doel van het coachen het aanleren van nieuwe vaardigheden aan ouders is en het komen tot veranderingen. Zij geeft tevens aan dat de interventies, het voor- en nabespreken niet los te zien zijn van elkaar. Tevens worden ouders steeds vaardiger in zelfevaluatie, kunnen steeds beter vertellen wat ze gedaan hebben en wat het effect was, wat het zelfvertrouwen verhoogt.

Drie van de vier gezinsbegeleiders geven nog hun persoonlijke invulling aan de coachingsweken weer, daarin zie je interventies en vaardigheden/eigenschappen terug alsook praktische zaken als het voorplannen van de eerste week.

Conclusie

De gezinsbegeleiders geven allemaal een zelfde beeld van het verloop van de coachingsweken en hoe het verloop tussen de verschillende weken eruit ziet en wat daarin belangrijk is. Wel benadrukken zij allemaal nog enkele verschillende punten die voor hen centraal staan tijdens de drie coachingsweken. De kaders zijn gelijk, de invulling is afhankelijk van persoonlijke voorkeuren.

3. Welke interventies staan centraal tijdens het coachen en hoe worden deze ingezet?

Analyse

De vaardigheid complimenten geven, die door alle gezinsbegeleiders genoemd wordt, valt onder de centrale opvoedingsvaardigheid gewenst gedrag bevorderen en is een hele belangrijke vaardigheid, zowel van ouder naar kind toe als van gezinsbegeleider naar ouder toe (feedback op adequaat gedrag van de ouders wordt bekrachtigd middels een compliment).

Het dicht bij de ouder in de buurt staan, genoemd door drie van de vier gezinsbegeleiders, valt onder de uitvoering van de coaching, het is een vereiste om de ouder snel te kunnen coachen. Het geven van duidelijke, korte instructies, genoemd door drie gezinsbegeleiders, is van belang zodat ouders meteen weten hoe te handelen en op hun beurt duidelijk zijn naar het kind. Eén van de gezinsbegeleiders spreekt over de vier centrale thema's in de opvoeding waarop geobserveerd wordt in het gezin en die centraal staan in het bespreken van het plan van aanpak voor het verkrijgen van inzicht bij de ouders. Deze thema's komen ook weer terug in de coaching. Zij noemt positief contact bevorderen, ongewenst gedrag hanteren (zoals negeren en time-out), nieuwe vaardigheden leren en gewenst gedrag bevorderen (belonen met stickers, complimenten). Deze vaardigheden consequent uitvoeren zoals het bedoeld is, is heel belangrijk.

Twee gezinsbegeleiders noemen nog oogcontact tussen ouder en kind, en één het respect tonen voor elkaar.

Het luisteren naar elkaar, de basiscommunicatie en interactie, genoemd door één van de gezinsbegeleiders, vallen onder het bevorderen van de communicatie in het gezin, één van de manieren om te werken aan verandering binnen het gezin.

Twee gezinsbegeleiders noemen het voor- en nabespreken, waarbij een stapsgewijze aanpak gehanteerd wordt. Dit zijn onderdelen van de coaching en ze zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden, naast het feitelijke coachen.

Verder wordt door één gezinsbegeleider nog genoemd dat je het voorbeeld bent voor ouders. Door een andere gezinsbegeleider wordt genoemd dat ouders je letterlijk na moeten zeggen of op de juiste manier in hun eigen woorden.

Gezinsbegeleider 4 moet even geholpen worden met wat er bedoeld wordt met de vraag, ook als de vier centrale opvoedingsvaardigheden voorgezegd worden. Zij noemt nog de structuur in huis, wat een techniek is om te werken aan veranderingen. Dit hoort niet echt bij het coachen thuis, het is een hulpmiddel.

Gezinsbegeleider 4 geeft aan niet precies te weten wat de afspraken zijn omtrent het maken van een dagelijkse routine, of dit voor aanvang van de coaching gebeurt of niet. Ze denkt voorafgaand aan de coaching, maar lijkt daar niet zeker over.

Conclusie

Het is allereerst opvallend te noemen dat maar één gezinsbegeleider de vier centrale opvoedingsvaardigheden opnoemt bij het stellen van deze vraag, het lijkt daardoor niet heel duidelijk te zijn wat er precies verstaan wordt onder de interventies die tijdens het coachen ingezet kunnen worden. Wellicht had de vraag anders gesteld moeten worden, zodat het duidelijker was wat ermee bedoeld werd. In plaats van interventies had dan de benaming 'te leren vaardigheden' gebruikt kunnen worden. Het is echter niet zeker of de vraagstelling samenhangt met de antwoorden op de vraag.

De gezinsbegeleiders noemen wel allemaal verschillende losse vaardigheden, echter, niet al deze items worden ingezet tijdens het coachen, terwijl de vraag was, 'welke interventies worden tijdens het coachen ingezet en welke staan centraal?' Desondanks zijn alle dingen die zij noemen belangrijk en dragen direct of indirect bij aan het werken aan verandering in het gezin.

4. Hoe zorg je ervoor dat ouders opvoedingsvaardigheden op een effectieve manier onder de knie krijgen?

Analyse

Door veel uitleg te geven ontstaat er inzicht bij ouders, wordt het zelfvertrouwen vergroot en leren ouders het geleerde ook in andere situaties toe te passen. Ouders ervaren de veranderingen, merken het effect en leren dat het werkt. Dit wordt door alle gezinsbegeleiders onderstreept.

Door twee gezinsbegeleiders wordt aangegeven dat het daarbij van belang is dat de instructies duidelijk zijn, zowel tijdens het voorbespreken als tijdens het coachen. Het is van belang dat

ouders weten wat de consequenties zijn van hun gedrag of van veranderingen die doorgevoerd worden.

Verder geeft één gezinsbegeleider aan dat het van belang is dat zowel de samenwerking tussen de ouders onderling goed is als tussen de ouders en de gezinsbegeleider. Zij zegt verder dat programma's als 'de Nanny' meehelpen, omdat ouders daar zien dat er wel degelijk veranderingen komen.

Conclusie

Het blijkt dat ouders opvoedingsvaardigheden op een effectieve manier onder de knie krijgen doordat ze de veranderingen aan den lijve ervaren, ze merken het effect en leren dat het werkt wat ze doen.

5. Hoe zorg je ervoor dat alle betrokkenen hetzelfde verstaan onder de te coachen opvoedingsvaardigheden (betekenis gewenst/ongewenst gedrag, belonen/straffen)?

Analyse

Middels een goede bespreking van het plan van aanpak en een goede voor- en nabespreking is vaak al duidelijk waar het om gaat. Concrete uitleg aan ouders voor het verkrijgen van inzicht is belangrijk. Dit wordt door alle gezinsbegeleiders aangegeven. Ouders zien soms zelf ook dat het gedrag van hun kind ongewenst is. Als tijdens het coachen een verschil in inzicht bestaat in wat goed is of niet in gedrag van een kind, dan moet dat meteen bespreekbaar gemaakt worden, aldus één van de gezinsbegeleiders. In ieder geval staat veiligheid voorop, dat betekent niet slaan, schoppen of schelden, aldus een andere gezinsbegeleider.

Eigen waarden en normen kunnen een rol spelen bij verschil in inzicht, als gezinsbegeleider maak je een afweging in wat je wel of niet toe kan staan in het kader van de gegeven situatie en wat past bij het gezin en het kind. In overleg met ouders wordt bijvoorbeeld de time-out plek bepaald.

Eén van de gezinsbegeleiders legt middels psycho-educatie aan ouders uit wat de consequenties kunnen zijn in het gedrag van het kind als er veranderingen doorgevoerd worden, of wat een geschikte straf is. Over belonen denken ouders vaak hetzelfde als de gezinsbegeleider, over straffen niet. Als er meningsverschillen zijn tussen ouders over een goede manier van straffen of belonen legt deze gezinsbegeleider middels haar kennis en deskundigheid uit wat het beste is voor het kind, waarbij geen partij getrokken wordt, het gaat om het belang van het kind.

Eén gezinsbegeleider geeft aan dat er al minder onduidelijkheid is dan voorheen over de uitvoering van de interventies en de interpretatie ervan. Doordat er veel mee geoefend wordt en erover gesproken wordt staan de neuzen nu weer meer dezelfde kant op. Er is bijvoorbeeld afgesproken ouders nog letterlijker voor te zeggen, in stappen, zodat er geen onduidelijkheid bestaat als je zegt 'geef maar een compliment'. Je zegt letterlijk 'zeg maar tegen Jantje dat hij een mooie tekening heeft gemaakt'.

Conclusie

Uit de antwoorden van de gezinsbegeleiders kan opgemaakt worden dat tegen de tijd dat de feitelijke coaching begint, duidelijk is voor ouders waarover gesproken wordt, dus wat het gewenste of ongewenste gedrag is van het kind, welke vormen van straffen en belonen het meest geschikt zijn gezien de situatie, het gezin en het kind.

Er is geen eenduidig beeld met betrekking tot afspraken die er zijn over de uitvoering van de interventies en de interpretatie ervan. De één zegt dat er meer duidelijkheid gekomen is, bijvoorbeeld door af te spreken dat je ouders nog letterlijker voorzegt, de ander zegt te weten dat niet iedereen zich daaraan houdt, ondanks de gemaakte afspraak. Zie ook 6.4, punt vier, behoeften, wensen en verwachtingen van het coachen.

6. Wanneer wel of niet ingrijpen tijdens het coachen en waar is de keuze op gebaseerd?

Analyse

Het wel of niet ingrijpen blijkt een lastige keuze te zijn voor in ieder geval drie van de vier gezinsbegeleiders. Er is veel twijfel over. Het wel of niet ingrijpen hangt af van meerdere factoren, waaronder: in welke coachweek je zit (in de eerste week ben je directiever en grijp je meer in dan in de derde coachweek), of er veel drukte en/of ruis in de situatie is en hoe vaardig een ouder al is.

Wat het extra moeilijk maakt is dat sommige ouders de ene keer heel goed zelf ingrijpen en een volgend moment niet ingrijpen als het wel nodig is.

Eén gezinsbegeleider geeft aan dat het goed voor- en nabespreken, afspraken maken en het aanwezig zijn vaak al voldoende houvast geeft aan een ouder en dat ingrijpen dan minder snel nodig is.

Soms zijn de gezinsbegeleiders te afwachtend en wordt er te laat ingegrepen. Daardoor wordt er achter de feiten aan gelopen, aldus drie van de vier gezinsbegeleiders. De andere gezinsbegeleider geeft aan juist langer te wachten met het geven van een instructie, omdat haar ervaring is dat als je even wacht, het kind vanzelf doet wat er van hem gevraagd is. Het duurt soms even voordat de instructie doorgedrongen is tot het kind. Het kan ook voorkomen dat de situatie al voorbij is voordat je het zelf door had, dit bespreek je na met de ouders.

Eén van de gezinsbegeleiders geeft aan dat het ingrijpen ook op gevoel gaat en dat het soms een kwestie is van uitproberen, wacht je af of geef je sneller een instructie. Drie gezinsbegeleiders geven aan wel weer eens directiever te worden als dat nodig is.

Of je de juiste instructies geeft aan het gezin op het goede moment hangt ook af van de ouder, iedere ouder is verschillend. Het hangt bijvoorbeeld af van het niveau van ouders, maar ook van de ernst van de situatie. De instructies worden aangepast aan wat er in het gezin speelt, aldus een gezinsbegeleider. Als aankijken een lastig punt is wordt daar op ingezet. Zij geeft verder aan dat de instructies niet ingewikkeld zijn, het zijn basisinterventies welke goed op te pakken zijn door ouders. Het kan zijn dat de basisinterventies uitgebreid moeten worden als er sprake is van kindfactoren als autisme.

Conclusie

Het is duidelijk dat er bij de gezinsbegeleiders veel twijfel is over het wel of niet ingrijpen in een coachingssituatie, dit is een heet hangijzer met betrekking tot het coachen.

Het is niet echt duidelijk aan te geven wanneer je precies overgaat van directief naar minder directief binnen het coachen, omdat dit afhankelijk is van de ouders, de situatie en de context.

7. Hoe wordt er omgegaan met de volgende tegenstelling: vraaggericht werken versus directief zijn (letterlijk zeggen wat ouders moeten doen)

De hulpverlening is erop gericht dat gezinnen leren hun eigen oplossingen te vinden, waarbij een constructieve samenwerking het uitgangspunt is. De ouders zijn de experts, je handelt vanuit het ouderperspectief. Het coachen daarentegen kan vrij directief zijn, je zegt letterlijk tegen ouders wat ze moeten doen. Mijn vraag aan de gezinsbegeleiders was hoe ze daarmee omgaan.

Van gezinsbegeleider 2 is er helaas geen antwoord op deze vraag, omdat deze vraag niet naar voren is gekomen tijdens het interview (zie hoofdstuk 1 bij interne geldigheid).

Analyse:

Je ziet verschillen in hoe de gezinsbegeleiders met bovenstaande tegenstelling omgaan en dan met name met betrekking tot de rol van de ouders in het geheel. De ene gezinsbegeleider geeft aan ouders aan dat zij denkt dat ouders het op een andere manier aan moeten pakken en hoe, maar zij geeft het laatste woord aan ouders, zij zijn de klant. De andere gezinsbegeleider is meer sturend, zij zorgt ervoor dat ouders met haar meegaan door heel duidelijk te zijn in wat er moet veranderen en waarom, waardoor ouders 9 van de 10 keer openstaan voor verandering. Zij stimuleert ouders mee te denken, maar overtuigt ouders wel als iets niet haalbaar is of niet goed voor het kind.

De ene gezinsbegeleider lijkt milder en meer vraaggericht in haar aanpak naar ouders dan de andere, die de ouders de richting in stuurt die gewenst is, maar waarin ouders dus meestal wel meegaan. Dus ook vraaggericht in dialoog, maar waarin de dialoog meer door de gezinsbegeleider bepaald wordt. De twee aanpakken lijken in essentie op elkaar, maar het verschil zit in het sturend zijn.

Gezinsbegeleider 4 coacht soms op iets dat niet afgesproken is, wat een discussie kan veroorzaken tussen haar en de ouders.

Het blijkt wederom dat de voorbespreking en het maken van goede afspraken belangrijke items zijn, zodat voor ouders duidelijk is wat het doel is van het coachen.

Conclusie

Het vraaggericht werken in dialoog staat in ieder geval bij twee gezinsbegeleiders centraal, waarbij ouders gestimuleerd worden mee te denken aan oplossingen. Aan ouders wordt verteld wat goede gedragsalternatieven zijn en wat haalbare oplossingen zijn die passen bij de leeftijd en ontwikkeling van het kind. De ene gezinsbegeleider is daarin meer sturend dan de ander.

8. In hoeverre wordt er rekening gehouden met de uitgangspunten empowerment en vraaggericht werken in dialoog?

Er is een overlap met de voorgaande vraag betreffende het vraaggericht werken in dialoog. Verder kwam deze vraag niet goed uit de verf tijdens de interviews, om een voor mij onbekende reden.

Analyse

Je ziet bij twee gezinsbegeleiders duidelijk het principe van empowerment terug alsook het vraaggericht werken in dialoog, er wordt aangesloten bij wat het gezin wil, er wordt weer meer gestuurd als ouders het overzicht kwijt zijn. Als gezinsbegeleider geef je aan hoe je denkt dat het beter kan, maar ouders moeten er wel achter staan. Respect voor ouders, hen serieus nemen komt tevens naar voren bij één van de gezinsbegeleiders.

Twee gezinsbegeleiders noemen nog dat de ouders verantwoordelijk zijn en blijven, zowel voor het veranderingsproces als voor het nakomen van afspraken.

Conclusie

Gezinnen voeren wel regie over hun eigen leven en veranderingsproces, maar de gezinsbegeleiders moeten wel sturend zijn als dat nodig blijkt, omdat er anders geen veranderingen tot stand worden gebracht.

6.3. Ervaren knelpunten gezinsbegeleiders

In deze paragraaf geef ik een antwoord op deelvraag zes, namelijk wat de gezinsbegeleiders als knelpunten van het coachen ervaren en wat als sterke punten.

Knelpunten met betrekking tot de coaching

Het blijkt dat alle gezinsbegeleiders hier verschillende antwoorden op gegeven hebben. Echter, sommige genoemde knelpunten zie je terug bij antwoorden op andere vragen. Die zullen hieronder wel vermeld worden, om een zo compleet mogelijk overzicht te kunnen geven.

Analyse

Gezinsbegeleider 1 geeft aan niet echt knelpunten te kennen, maar meer ingewikkelde of lastige dingen tegen te komen in het coachen. Het gaat er dan met name om dat het moeilijk is om constant alert te blijven en direct te reageren als dat nodig is. Soms ben je zelf al te laat en loop je achter de feiten aan.

Het alleen staan ervaart zij als lastig, je kan niet even overleggen of uit de situatie stappen om na te denken wat je zal gaan doen.

Het feit dat niet alle gezinsbegeleiders coachen op wat afgesproken is, wordt door haar ook als knelpunt ervaren, evenals het niet altijd letterlijk nazeggen door ouders van wat de gezinsbegeleider zegt.

Gezinsbegeleider 2 geeft in eerste instantie aan geen knelpunten te kennen, echter bij de vragen over minst werkzame bestanddelen van het coachen en haar eigen minder sterke kanten in het coachen, komt zij toch met een aantal dingen. Omdat deze mijns inziens onder de knelpunten vallen, worden ze hier vermeld.

Allereerst loopt zij er tegenaan dat het soms lastig te plannen is wanneer ze wat gaat aanpakken in een gezin, omdat ze graag een situatie af wil ronden. Dat houdt in dat ze bijvoorbeeld na twee avonden het naar bed gaan coachen, nog een avond terug moet komen omdat het nog niet helemaal

goed loopt, en dat kan dan niet. Dan moet het later weer opgepakt worden en kan de continuïteit dus niet gewaarborgd worden.

Ouders vinden het soms raar haar letterlijk na te zeggen en doen dit niet altijd op een competentiegericht manier. Bij de nabespreking wordt dan aan ouders uitgelegd wat dit voor effecten heeft en dat het een volgende keer beter is letterlijk na te zeggen.

Zij noemt verder nog dat het een lastige keuze blijft of je je tijdens de coaching op 1 aspect richt of er toch meer dingen bij pakt. Zij grijpt soms in op iets dat niet besproken of geoefend is, en denkt dan achteraf vaak dat het beter was geweest het eerst voor te bespreken. Verder heeft zij soms last van tijdgebrek, er ligt veel om op te coachen, ze vraagt zich dan af hoe verder te gaan met wat er ligt.

Ditzelfde geeft gezinsbegeleider 3 aan, zij voelt in de eerste coachweek altijd onrust, omdat er dan veel ligt dat opgepakt moet worden. Soms moet je een ouder lang coachen op één vaardigheid, waardoor andere vaardigheden niet meer opgepakt kunnen worden.

Een ander ding, maar dat ervaart ze niet als knelpunt, is dat je als coach altijd even moet aftasten hoe je iets zegt, hoe een ouder het oppakt, want dat is elke keer weer verschillend en helemaal in het geval van vaders; die zijn wat lastiger te coachen dan moeders en vragen een andere benaderingswijze. Vaders zijn een aparte tak van sport binnen de hulpverlening.

Gezinsbegeleider 4 vindt het lastig er één vaardigheid uit te pikken waarop je gaat coachen. Net als gezinsbegeleider 2 geeft zij aan dat ze weet dat de afspraak is dat er op één of twee vaardigheden gecoacht wordt, maar dat ze er soms toch tijdens het coachen meer aspecten bij haalt, ook als dat niet is afgesproken met de ouders. Ze vindt dat dit onder andere van de situatie afhangt. Ze vraagt zich af wat ouders prettig vinden, op één of meerdere aspecten gecoacht worden, en of het wel beklijft als er op meerdere aspecten gecoacht wordt. Er is volgens deze gezinsbegeleider nog veel onduidelijkheid over dit item.

Knelpunt dat overall naar voren komt:

Afwachten of ingrijpen, hoe bepaal je dat als gezinsbegeleider? Soms te laat met ingrijpen (te afwachtend dus) en dan loopt de gezinsbegeleider achter de feiten aan.

Conclusie

Iedere gezinsbegeleider beleeft op haar eigen manier knelpunten of ingewikkelde situaties binnen het coachen. Dit heeft met persoonlijke aspecten te maken, met aspecten van het coachen zelf, alsook met onduidelijkheden die er leven.

Concluderend kan gezegd worden dat er een aantal knelpunten zijn waarover (nog meer) duidelijkheid moet komen, zodat ze opgelost kunnen worden (zie aanbevelingen). Er zijn ook een aantal knelpunten genoemd die niet zo makkelijk te veranderen zijn gezien het korte tijdsbestek waarin de coaching plaatsvindt, zoals het blijven liggen van te leren vaardigheden.

Sterke punten met betrekking tot de coaching

Analyse

Drie van de vier gezinsbegeleiders geven aan dat ouders het als heel steunend ervaren dat er letterlijk iemand naast ze staat en in de situatie meegaat, ze ervaren dat als fijn en positief. Als je er zelf bij bent is anders dan in een oefensituatie, ouders geven aan anders al sneller gestopt te zijn of dat ze het dan niet hadden kunnen volhouden.

Je kan ouders laten ervaren wat de effecten zijn en helpt hen om de stappen te nemen die ze moeten maken.

Eén gezinsbegeleider geeft aan dat je resultaat ziet, ouders groeien, worden sterker en laten meer van zichzelf zien. Zij geeft tevens aan dat tijdens de coachweken de grootste veranderingen ontstaan.

Het coachen wordt als een compleet en effectief plaatje gezien. Daar horen de volgende bestanddelen in thuis: het voorbespreken, het goed afspreken wat en waar gecoacht wordt, het uitleggen van de stappen (oogcontact maken, naam noemen et cetera). Op het moment zelf naast en achter de ouder staan, het feitelijke coachen en het nabespreken. Deze zijn allemaal belangrijk, er is geen onderdeel dat geschrapt kan worden of dat minder gebruikt wordt.

Conclusie

Alle gezinsbegeleiders geven aan dat het sterkste punt van ON is dat je ouders tot steun bent, dat je letterlijk naast ze staat en meegaat in de situatie. Ouders ervaren de effecten. In deze weken vinden de grootste veranderingen plaats. Het coachen is volgens alle gezinsbegeleiders een compleet en effectief plaatje.

6.4. Benodigde kennis en vaardigheden

In deze paragraaf geef ik een antwoord op deelvraag zeven, namelijk welke kennis en vaardigheden de gezinsbegeleiders bezitten en welke ze eventueel nog missen. Om daarop een antwoord te kunnen geven, volgen hieronder vier verschillende items die betrekking hebben op dit onderwerp.

1. Benodigde kennis en vaardigheden om te kunnen coachen

Analyse

Drie gezinsbegeleiders geven aan dat je kennis moet hebben van de ontwikkelingsfasen van een kind, daar ligt de basis. Op die manier weet je wat een kind nodig heeft.

De vierde gezinsbegeleider geeft aan dat de basis wat haar betreft ligt bij de observatie en het schrijven van een goed plan van aanpak, als die niet goed zijn kan je niet veel bereiken. Zij geeft tevens aan dat kennis over de denkwijze van kinderen en de bijbehorende interactiepatronen (hoe reageert een kind als dit of dat gezegd wordt) van belang is, alsook kennis over het soort kinderen (temperament, niveau, teruggetrokken) en het soort ouders (niveau, persoonlijke problematieken). Verder dient rekening gehouden te worden met de gezinssamenstelling (het scheelt of er één kind in het gezin is of dat er vier kinderen zijn), moet je ouders kunnen motiveren, heel duidelijk zijn, kort en krachtig, veel complimenten kunnen geven en een goede voor- en nabespreking houden om de coaching goed te kunnen laten verlopen. Bovendien dien je als voorbeeld en moet je weten wat je doet en waarom om informatie goed op ouders over te kunnen brengen.

Eén gezinsbegeleider geeft aan dat theoretische kennis, maar vooral praktijkervaring onmisbaar zijn om dit werk goed te kunnen doen.

Een andere gezinsbegeleider geeft aan een stuk volwassenheid en rijpheid te moeten hebben om jezelf stevig neer te kunnen zetten en vertrouwen te hebben in jezelf. Zij zegt verder dat je eerlijk en respectvol moet kunnen zijn en van mensen moet kunnen houden.

Twee gezinsbegeleiders noemen dat je directief moet kunnen zijn, waarbij een ander nog aangeeft dat je tevens een stukje los moet kunnen laten om ouders het gevoel te geven dat ze ook zelf bepalen.

Twee gezinsbegeleiders geven aan dat je constant alert moet kunnen zijn en dat je direct moet ingrijpen als dat nodig is. De instructie moet duidelijk zijn en direct uitvoerbaar, en gegeven worden zonder twijfel, aldus één van de gezinsbegeleiders.

Conclusie

Uit de analyse wordt duidelijk dat je niet zomaar even kunt gaan coachen. Er is ruime kennis en ervaring nodig, je moet bepaalde eigenschappen hebben als gezinsbegeleider, alsook een behoorlijk aantal vaardigheden. Je moet goed kunnen analyseren en verbanden kunnen leggen.

2. Sterke / minder sterke kanten gezinsbegeleiders en hun tevredenheid uitgedrukt in een cijfer

Analyse

Alle gezinsbegeleiders geven aan aardig tevreden te zijn over hun manier van coachen, het gemiddelde cijfer is een 7.3, een ruime voldoende dus (twee keer een 7 en twee keer een 7.5).

Sterke kanten gezinsbegeleiders:

- Twee gezinsbegeleiders geven aan goed aan te kunnen sluiten bij een gezin
- Kalm zijn en emoties benoemen van mensen
- Situaties creëren waarin het contact goed voelt met ouders
- Goede voorbereiding

- Duidelijk zijn
- Directief zijn, er niet omheen draaien
- Een evenwicht vinden in tegen ouders vertellen wat er wel goed gaat en wat er niet goed gaat
- Vertrouwen creëren
- Direct zijn
- Sterke persoonlijkheid
- Goede contactuele vaardigheden
- Kennis en technieken in huis door opgedane ervaring ON
- Alert zijn, ingrijpen als het nodig is (maar is tevens een knelpunt)

Minder sterke kanten gezinsbegeleiders:

Hier werden door verschillende gezinsbegeleiders ook een aantal aspecten van het coachen genoemd die mijns inziens niet onder de persoonlijk minder sterke kanten vallen, maar onder knelpunten van het coachen. Die zijn door mij om die reden doorgeschoven naar de knelpunten van het coachen en worden hier niet genoemd, omdat het de uitkomst van de vraag zou kunnen vertroebelen.

- Instructies zijn soms te lang, met teveel uitleg
- Instructies stilliger zeggen in de vorm van het letterlijk voorzeggen

Conclusie

De ruime voldoende laat zien dat er nog groeimogelijkheden zijn met betrekking tot de verbetering van de coaching. Uiteindelijk wil je met elkaar minimaal een goed scoren. De gezinsbegeleiders laten met dit cijfer zien dat zij inzien dat er nog gegroeid kan en moet worden.

Concluderend kan wel gezegd worden dat de gezinsbegeleiders sterk overkomen en aardig tevreden zijn over zichzelf als gezinsbegeleider. Minder sterke kanten worden amper genoemd, wat een goed teken zou kunnen zijn. Of er naar volle eerlijkheid geantwoord is op de vraag wat minder sterke kanten zijn van de gezinsbegeleiders weet ik niet. Ikzelf heb wel de indruk dat er open en eerlijk gesproken werd tijdens de interviews, maar de kans is natuurlijk altijd aanwezig dat niet alles eerlijk verteld is. Voor dit onderzoek dien ik echter uit te gaan van de gegevens die ik verzameld heb en dan komen de gezinsbegeleiders vrij sterk over. Wel is duidelijk dat gezinsbegeleider vier nog haar onzekere kanten heeft door gebrek aan ervaring.

3. Eigen creativiteit binnen kaders

Analyse

Twee gezinsbegeleiders geven het gebruik van humor aan, een belangrijke eigenschap om aansluiting te vinden bij een gezin. Eén van hen zegt daarbij wel dat ze humor niet inzet als ze serieus aan het coachen is. Het hangt natuurlijk van de situatie af of het wel of niet van toepassing is, maar gebruik van humor kan mijns inziens juist helpen om een situatie minder beladen te maken.

Verder worden allerlei verschillende eigenschappen en vaardigheden genoemd die ingezet worden bij het coachen, wat ook logisch is, omdat je als gezinsbegeleider je eigen creativiteit erin kwijt kan en mag binnen de gegeven kaders. Ieder persoon is uniek en heeft unieke eigenschappen, het is dus logisch dat er wat eigens in het coachen terug te zien is bij de gezinsbegeleiders.

De één werkt veel met lijstjes en/of een dagroutine, kijkt daarbij naar wat past bij het gezin en doet veel op intuïtie. De ander praat meer in eigenschappen als enthousiasme, puurheid en in vaardigheden als het geven van gevoelsreflecties en complimenten en vindt zichzelf een professioneel werker.

Weer een ander zegt dat kalmte het toverwoord is en de laatste (gezinsbegeleider 4) heeft nog geen eigen invulling gevonden en werkt nog binnen de gegeven kaders. Dit hangt samen met onervarenheid (te weinig gezinnen gehad) en het feit dat de kaders nog niet zo lang bekend zijn.

Eén van de gezinsbegeleiders vroeg zich af hoe het persoonlijke tintje van de andere gezinsbegeleiders eruit ziet. Zij wist wel te vertellen dat iedereen tijdens de zelfwerkweek een lijstje maakt met punten waaraan het gezin gaat werken.

Conclusie

Drie van de vier gezinsbegeleiders geven hun eigen invulling aan het coachen binnen de gegeven kaders, laten daar een stukje creativiteit op los of zetten goede eigenschappen en/of vaardigheden in om het coachen tot een succes te maken.

Dat gezinsbegeleider vier nog geen persoonlijk tintje gevonden heeft lijkt logisch gezien het feit dat ze nog maar een paar gezinnen gecoacht heeft en de kaders nog niet zo lang bekend zijn. Zij zal zich het steeds meer eigen gaan maken en in de loop der tijd haar persoonlijke stukje erin terug kunnen zien. Dit alles hangt samen met ervaring en vertrouwen hebben in jezelf als coach.

4. Behoeften, verwachtingen, wensen

Analyse

Deze vraag is beantwoord door twee van de vier gezinsbegeleiders, het antwoord van de derde gezinsbegeleider is bij een eerdere vraag al ter sprake gekomen en wordt in de analyse van deze vraag nogmaals toegevoegd om een en ander te verduidelijken. Van één gezinsbegeleider is geen antwoord op de vraag gekomen, omdat de vraag vergeten is te stellen.

Gezinsbegeleider 1 geeft aan dat het blijven oefenen met elkaar heel belangrijk is, om de uitvoering van het coachen zo zuiver mogelijk te houden. Zij heeft het idee dat er verschillen zitten, een tijdje geleden was dat zeker zo, ze weet niet hoe het nu is. De verschillen worden volgens haar veroorzaakt doordat je alleen werkt en direct keuzes moet maken en door het verschil in begeleiding. Of het verschil in begeleiding er nog is weet ze niet. Zij zegt dat er onder andere verschillen te zien zijn in het coachen op wat afgesproken is en het letterlijk voorzeggen aan ouders. Uit de gegevens is inderdaad gebleken dat hier verschillen in zitten, zie onder andere bij de knelpunten van het coachen.

Wat betreft haar eigen ontwikkeling wil ze zelf graag blijven oefenen en zou ze graag van andere gezinsbegeleiders zien hoe zij coachen middels het zien van een opname of meelopen in het gezin. Gezinsbegeleider 2 zegt eigenlijk het tegenovergestelde van gezinsbegeleider 1 over de uitvoering van de coaching. Zij geeft aan juist het idee te hebben dat iedereen hetzelfde denkt en doet, zoals het letterlijk voorzeggen aan ouders, omdat er zoveel geoefend wordt met elkaar. Zij zegt dat de hoofdlijnen hetzelfde zijn, maar dat iedereen er een eigen persoonlijk tintje aan geeft.

Om nog beter te kunnen analyseren, betrek ik het antwoord van gezinsbegeleider 4 in paragraaf 6.2, punt 5 erbij (*hoe zorg je ervoor dat alle betrokkenen (ouders, gezinsbegeleiders) hetzelfde verstaan onder de te coachen opvoedingsvaardigheden*), omdat dit ook over de uitvoering van de coaching gaat. Zij geeft aan dat er al minder onduidelijkheid is dan voorheen over de uitvoering van de interventies en de interpretatie ervan. Doordat er veel mee geoefend wordt en erover gesproken wordt staan de neuzen nu weer meer dezelfde kant op. Er is bijvoorbeeld afgesproken ouders nog letterlijker voor te zeggen, in stappen, zodat er geen onduidelijkheid bestaat als je zegt 'geef maar een compliment'. Je zegt letterlijk 'zeg maar tegen Jantje dat hij een mooie tekening heeft gemaakt'.

Uit haar antwoord op de vraag wat haar minder sterke kanten zijn, blijkt dat zij de instructies stelliger moet zeggen, in de vorm van het letterlijker voorzeggen aan ouders. Zij weet dus wel wat de afspraak hieromtrent is, maar voert het zelf niet goed uit.

Conclusie

Mijn conclusie is dat er een verschil van inzicht is tussen in ieder geval twee gezinsbegeleiders over het wel of niet hetzelfde uitvoeren van de coaching. De één zegt te weten dat er verschillen te constateren zijn, de ander zegt dat er door het oefenen geen verschillen zijn. Een andere gezinsbegeleider laat zien dat tussen afspraken maken en oefenen en het daadwerkelijk toepassen ervan in de praktijk een verschil te zien is. Afspraken kunnen dan gemaakt worden, maar als deze niet uitgevoerd worden blijven de verschillen bestaan of worden groter.

Uit de gegevens is inderdaad gebleken dat er verschillen te constateren zijn, waaronder het coachen op meerdere aspecten (door twee gezinsbegeleiders) versus het coachen op één (van tevoren afgesproken) aspect (de andere twee gezinsbegeleiders) alsook het niet letterlijk voorzeggen van de boodschap (in ieder geval door 1 gezinsbegeleider) versus het wel letterlijk voorzeggen (in ieder geval door twee gezinsbegeleiders).

6.5. Instructie/training voor aanvang coaching

In deze paragraaf geef ik een antwoord op deelvraag acht, namelijk hoe de gezinsbegeleiders getraind worden voordat zij met coachen beginnen.

Vorbereiding van de gezinsbegeleiders op het coachen

Analyse

Drie gezinsbegeleiders geven aan dvd's gekeken te hebben van onder andere 'Schatjes' en 'EHBO', ondanks dat de technieken hier en daar wel verschillen (zie ook hoofdstuk 8).

Eén van de gezinsbegeleiders noemt rollenspellen en dat er uitgebreid over gesproken is met elkaar, zij had daar voldoende aan om te gaan coachen.

Twee andere gezinsbegeleiders geven aan dat je het zelf moet gaan doen en gaan ervaren, omdat niemand je echt kan vertellen hoe het moet.

Een ander geeft aan tijdens intervisie de nodige informatie gekregen te hebben en daar ook geoefend te hebben. Zij heeft het eerste gezin samen met de behandelcoördinator gedaan.

De langstzittende gezinsbegeleiders hebben een training van Esther ten Brink gehad, maar de één zegt daar niets over en de ander weet de inhoud niet meer met betrekking tot de coaching.

De laatst bijgekomen gezinsbegeleider heeft een startdag gehad met uitleg over de methodiek en de uitvoering ervan. Zij heeft op eigen initiatief opvoedprogramma's op tv gekeken.

Conclusie

De conclusie is dat alle gezinsbegeleiders een andere vorm van voorbereiding noemen die ze gehad hebben voordat ze begonnen met coachen. Het enige dat overeen komt is dat drie van de vier gezinsbegeleiders dvd's hebben gekeken ter voorbereiding op de coaching. Niemand geeft aan iets gemist te hebben ter voorbereiding. Mijns inziens kunnen juist om deze reden verschillen ontstaan in de uitvoering van de coaching (zie aanbevelingen).

6.6. Begeleiding gezinsbegeleiders

In deze paragraaf geef ik een antwoord op deelvraag negen, namelijk hoe de gezinsbegeleiders begeleid worden gedurende het hulpverleningstraject.

Begeleiding gezinsbegeleiders

Analyse

Drie van de vier gezinsbegeleiders geven aan de gezamenlijke bijeenkomsten (intervisie) heel leerzaam en prettig te vinden, er wordt geoefend en er wordt voor gezorgd dat de lijn uitgezet is betreffende de uitvoering van de methodiek. Er is wel een verschil in mening over de frequentie. Twee van hen vinden het prima om iedere zes weken bij elkaar te komen, waarvan één zegt dat het ook vanwege de beschikbare tijd prima is. Dat zou echter niet mee mogen spelen in het wel of niet vaker houden van de bijeenkomst. De ander zou het graag vaker willen, juist omdat ON uit zoveel keuzemomenten bestaat. Zij zou meer hulp willen bij het bedenken en uitvoeren van interventies.

Het blijkt dat het regioteamoverleg dat eens per twee of drie weken plaatsvindt ook als prettig ervaren wordt, aldus twee gezinsbegeleiders. Ervaringen en kennis worden uitgewisseld, er worden casussen besproken en er wordt geoefend middels rollenspellen. Eén van de regioteams (Zuid) houdt een lijstje bij met onderwerpen die uitgediept moeten worden of waarin iets veranderd moet worden.

Eén van de gezinsbegeleiders van ditzelfde regioteam geeft aan dat zij niet zo regelmatig bij elkaar komen de laatste tijd; het blijkt lastig structureel afspraken in te plannen, dit moet eigenlijk iedere twee weken. Er komt steeds iets tussen en dan is het ritme weg.

Twee van de drie gezinsbegeleiders, waarvan nog een opname gemaakt moet worden van een coachingssituatie, geven aan hiervoor open te staan, ook al vindt één van hen het doodeng. Zij geven aan dat dit goed is voor de eigen ontwikkeling en voor het eenduidig uitvoeren van de coaching, de basis moet gelijk zijn.

Er zijn een aantal wensen op het gebied van begeleiding:

- 1) Meer intervisie in de zin van wat het met je doet als persoon. Er wordt altijd heel praktisch en concreet gewerkt tijdens intervisie, maar meer reflectie in een klein groepje (supervisie kan ook) is wenselijk. Daarin kunnen meer persoonlijke dingen besproken worden. Het huidige tijdsbeeld is snel en zakelijk, het achterover leunen lijkt ouderwets, maar moet niet helemaal te komen vervallen. De beschikbare tijd is een belemmering hierin, want je hebt het dan eerst over het feitelijke coachen en daarna ook over je persoonlijke stuk daarin (is dubbele tijd). Er moeten dan keuzes worden gemaakt en dan is het één vaak belangrijker dan het ander
- 2) Terugkijken van dvd's (kan met elkaar of individueel)
- 3) Leuk en prettig om een keer van gedachten te wisselen met iemand van Schatjes of een persoon als Esther ten Brink. De gezinsbegeleiders hebben geen overleg met haar gehad, de behandelcoördinator van ON wel. Het is niet echt nodig om te kunnen coachen, maar zou wel een aanvulling kunnen zijn
- 4) Uitdiepen van het coachen. De laatst bijgekomen gezinsbegeleiders vallen er zomaar middenin en hebben er niet in mee kunnen groeien zoals de gezinsbegeleiders die er al vanaf het begin bij zitten
- 5) Meer begeleiding en dan op thema, dat is concreter en productiever

Conclusie

Concluderend kan ik zeggen dat de gezamenlijke bijeenkomst, ofwel intervisie, alsook het overleg in regioteams als zeer nuttig en leerzaam wordt gezien door de gezinsbegeleiders. Er bestaan verschillende wensen en behoeften op het gebied van de begeleiding van de gezinsbegeleiders die aandacht behoeven. Hierop zal (gedeeltelijk) teruggekomen worden in de aanbevelingen.

6.7. Samenvatting

In dit hoofdstuk zijn de onderzoeksresultaten met betrekking tot de gezinsbegeleiders beschreven, waarbij de deelvragen vijf tot en met negen beantwoord zijn. Deze zijn onderverdeeld in verschillende items en per item voorzien van een analyse en een conclusie.

Duidelijk werd dat de gezinsbegeleiders goed voor- en nabespreken met ouders, maar dat er naast overeenkomsten ook verschillen te zien zijn in de tussenliggende stap, namelijk de feitelijke coaching. De verschillen zijn met name te zien in het coachen op meer aspecten dan afgesproken is en het wel of niet letterlijk voorzeggen van de instructie aan ouders. Er is verschil in inzicht tussen het wel of niet uitvoeren van gemaakte afspraken. Ook is er veel twijfel bij de gezinsbegeleiders over het wel of niet ingrijpen in een coachingssituatie. Hoe bepaal je of je wel of niet ingrijpt? De gezinsbegeleiders schetsen allemaal een zelfde beeld van het verloop van de coachingsweken. Wel zie je daarin persoonlijke invullingen terug. Zij ervaren verder allemaal op hun eigen manier knelpunten van het coachen, de één noemt het blijven liggen van te leren vaardigheden door gebrek aan tijd, de andere noemt het niet altijd kunnen bieden van continuïteit gedurende de coachingsweken. Als sterk punt geven alle gezinsbegeleiders aan dat je ouders tot steun bent en letterlijk naast ze staat.

De gezinsbegeleiders geven verder aan dat je over voldoende kennis en vaardigheden moet beschikken om te kunnen coachen. Ze geven zichzelf een ruime voldoende.

De gezinsbegeleiders noemen allemaal een andere manier waarop zij voorbereid zijn voordat zij in gezinnen gingen coachen. Tot slot bestaan er verschillende wensen en behoeften op het gebied van de begeleiding. De gezamenlijke bijeenkomsten alsook het overleg in regioteams wordt door allemaal als zeer nuttig bestempeld.

Hoofdstuk 7 Onderzoeksresultaten ouders

7.1. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt in paragraaf 7.2 een antwoord op deelvraag tien gegeven: *‘hoe heeft/hebben de ouder(s) de coaching ervaren? Wat was wel/niet helpend voor hen en in hoeverre heeft de coaching geleid tot het bereiken van hun doelen?’*. In paragraaf 7.3 wordt een drietal items onder de aandacht gebracht die buiten het feitelijke onderzoek vallen, maar wel van belang zijn om te noemen. Tot slot volgt in paragraaf 7.4 een samenvatting van het hoofdstuk.

7.2. Ervaringen ouder(s)

In deze paragraaf geef ik een antwoord op deelvraag tien, namelijk hoe ouders de coaching ervaren hebben, wat wel en niet helpend was en of de coaching geleid heeft tot het bereiken van de doelen. Om daarop een antwoord te kunnen geven, volgen hieronder elf verschillende items die betrekking hebben op deelvraag tien.

1. Context en hulpvraag gezinnen 1 en 2

Gezin 1 bestaat uit een vader, moeder en twee dochters van 2 en 5 jaar. Het oudste kind is het aangemelde kind en noem ik in deze analyse Lotte. Moeder besteedt het grootste gedeelte van de dag aan de zorg voor de kinderen, omdat vader overdag naar zijn werk is. De ouders hebben in een korte tijd veel ellende meegemaakt, zoals overlijden van directe familie en een ziekenhuisopname van een half jaar van hun jongste kind na de geboorte. Daardoor heeft hun oudste kind een half jaar bij opa en oma gewoond. Toen zij weer thuis kwam wonen zijn de problemen ontstaan. Het oudste kind had er ineens een babyzusje bij en was bij opa en oma veel aandacht gewend. Doordat ouders zoveel mee hadden gemaakt en hun oudste kind door haar gedrag niet meer terugkenden, wisten ze niet meer wat ze ermee aan moesten en hebben zij hulp gevraagd. Er zijn verder nooit andere hulpverlenende instanties betrokken geweest bij het gezin.

Het interview is gehouden met moeder, omdat vader naar zijn werk was. In onderstaande uitwerking wordt daarom vaak over de moeder gesproken. Zij heeft wel aangegeven ook uit naam van de vader te spreken.

Hulpvraag gezin 1 (horend bij gezinsbegeleider 2):

Het oudste kind van 5 luisterde niet naar ouders, vertoonde vervelend, drammerig gedrag, bonkte met haar hoofd op de grond, sloeg zichzelf, liep weg, gooide met deuren. De ouders zagen het niet meer zitten en wilden weten hoe het gedrag van hun kind veranderd kon worden en waar het eventueel aan lag. Zij vroegen zich af wat ze verkeerd deden en wat ze moesten doen om het gedrag van hun kind te doorbreken en wilden daar graag advies over. Citaat moeder gezin 1: *‘het zal niet aan haar gelegen hebben, ook aan ons. Het was niet prettig voor ons, maar zeker voor ons kind niet, ze wist niet hoe ze met de situatie om moest gaan’*.

Gezin 2 bestaat uit een alleenstaande, jonge moeder en 2 zoons van 6 en 8 jaar. Het oudste kind is het aangemelde kind, hij vertoont thuis geen gedragsproblemen, alleen op school of op de buitenschoolse opvang (BSO). Dit veroorzaakt boosheid en machteloosheid bij moeder. Moeder spreekt iedere dag met haar zoon voordat hij naar school gaat, om ervoor te zorgen dat hij uit de problemen blijft, maar het helpt niet. Moeder (26) heeft een heel druk bestaan, ze volgt een voltijd HBO opleiding, werkt ernaast en zorgt voor haar 2 kinderen. Daardoor ontbreekt het vaak aan aandacht voor de kinderen en aan een goede structuur in huis. Via de school van haar oudste zoon is moeder terechtgekomen bij Bureau Jeugdzorg en heeft zij Opvoeden NU geïndiceerd gekregen. Tot dusver zijn er geen andere hulpverlenende instanties betrokken geweest bij het gezin.

Hulpvraag gezin 2 (horend bij gezinsbegeleider 3):

Structuur aanbrengen in het gezin en het geven van positieve aandacht aan de kinderen om zo het gedrag buitenshuis van met name het oudste kind positief te beïnvloeden. De problemen op school bij de oudste zoon veroorzaken gevoelens van boosheid en machteloosheid bij moeder, waardoor ze vaak haar geduld verliest.

2. Waar zijn de ouders op gecoacht gedurende de drie coachweken en op welke manier?

Analyse

Gezin 1 is gecoacht op het leren van vaardigheden als belonen (complimenten geven, beloningssysteem), straffen (geven van waarschuwingen, toepassen van de time-out, negeren), maar vooral ook op het gebied van duidelijkheid geven aan het kind in de vorm van duidelijke en begrijpelijke instructies, zonder te dreigen, dus duidelijk zijn in wat je wil van je kind. Als hun kind ongewenst gedrag liet zien, zei de gezinsbegeleider wat de ouders moesten zeggen en doen. Dit zeiden ze dan na en zo leerden ze op een goede manier te waarschuwen, de time-out in te zetten en te negeren.

De directe instructies werden als prettig ervaren, omdat ouders direct bijgestuurd konden worden en wisten waar ze aan toe waren. Als de gezinsbegeleider niet geweest was, werd altijd besproken hoe het de ouders vergaan was. Voordat met het coachen begonnen werd, legde de gezinsbegeleider stapsgewijs aan ouders uit wat er ging gebeuren, zodat duidelijk was wat van de ouders verwacht werd. Tijdens de coaching liep de gezinsbegeleider achter de ouder en zei ze in stapjes voor wat ouders moesten zeggen, bijvoorbeeld: 'nu kan je een eerste waarschuwing geven' en 'nu de 2^e en alvast de consequentie benoemen wat er bij een 3^e waarschuwing gaat gebeuren'. Als het kind dan nog niet luistert en niet wil eten 'direct op de strafplek zetten', 'gewoon zelf dooreten en haar geroep negeren', 'nu een compliment geven', 'zeg nu maar dit of dat' et cetera. Zoals moeder het zei: 'net de 2^e persoon van jezelf zeg maar'. Er is verder gezorgd voor tijd voor jezelf als opvoeder middels een schema. Ook is er geoefend met de eetsituatie, omdat het kind moest leren zelf te eten, zonder hulp.

Gezin 2 is gecoacht op een andere dagstructuur, er is een ochtend- en avondritueel geïntroduceerd zodat er meer tijd en aandacht naar de kinderen kon gaan. Iedereen in dit gezin ging zijn eigen gang, het moest weer meer een geheel worden door meer dingen samen te doen. Moeder is gecoacht op het belonen van haar kinderen en het geven van positieve aandacht middels het geven van complimenten.

Ook is haar geleerd hoe ze haar kinderen het beste aan kan spreken, een waarschuwing kan geven of kan straffen als dat nodig is. Op het geven van complimenten is het meeste gecoacht, omdat moeder dit heel moeilijk vond. De moeder geeft niet letterlijk aan welke stappen er tijdens het coachen genomen zijn of wat er gezegd is tegen haar, maar wel dat ze op een bepaald moment wist dat ze haar kinderen een compliment moest gaan geven als de gezinsbegeleider alleen al in beweging kwam. Dit werd eerst nog door de gezinsbegeleider voorgezegd, maar was daarna niet meer nodig. Helaas geeft ze aan het complimenten geven nog steeds moeilijk te vinden en dat ze zich dit nog niet eigen gemaakt heeft.

De kinderen noemden het nazeggen na-afen, maar gingen er wel op een goede manier mee om.

Ook heeft moeder geleerd geduldiger te zijn naar haar kinderen toe, ze is snel boos, vooral met betrekking tot wat er op school mis gaat met haar oudste zoon. Ze weet nu dat ze dan beter uit de situatie kan stappen en er later op terug kan komen als ze weer rustiger is.

Conclusie

Beide gezinnen zijn gecoacht op duidelijke aspecten.

Bij het eerste gezin is er op meerdere aspecten gecoacht, maar lag de nadruk vooral op het duidelijk zijn naar het kind toe middels duidelijke instructies en op het hanteren van ongewenst gedrag.

Bij het tweede gezin wordt niet duidelijk hoe de coaching precies verlopen is, behalve dat het complimenten geven veel geoefend is. Er is op minder aspecten gecoacht dan bij het eerste gezin, maar dat heeft te maken met de hulpvraag alsook met hoe snel het opgepakt werd.

3. Wisten ouders van tevoren wat ze konden verwachten van de coaching?

Analyse

Het was voor beide gezinnen duidelijk wat het coachen in zou houden en wat de verwachtingen waren van de gezinsbegeleider naar ouder(s) toe en van ouder(s) naar het kind toe.

De moeder van gezin 2 had er vooral in het begin moeite mee dat ze de gezinsbegeleider na moest zeggen en dat het zo intensief was. De gezinsbegeleider heeft moeder steeds gevraagd of ze nog door wilde gaan (verantwoordelijkheid bij ouder, regie over eigen veranderingsproces, vrijwillige

hulpverlening), maar dat wilde ze wel. 'Waar je aan begint maak je ook af', was de gedachte van moeder.

Gezin 1 had hier totaal geen moeite mee.

Conclusie

De gezinsbegeleiders van deze gezinnen hebben duidelijke uitleg gegeven over wat de coaching in zou gaan houden en verwachtingen uitgesproken. Het is in de gesprekken met deze moeders niet duidelijk geworden wanneer ze deze uitleg hebben ontvangen, dus vlak voor het coachen of daarna of tijdens het bespreken van het plan van aanpak.

4. Voldoende uitleg ervaren en kon alles besproken worden met de gezinsbegeleider?

Analyse

Beide gezinnen hebben voldoende uitleg ervaren door de gezinsbegeleiders en geven aan dat alles gevraagd kon worden of bespreekbaar gemaakt kon worden.

Gezin 1 geeft aan dat alles op papier gezet is door de gezinsbegeleider en dat ze het na kunnen lezen als dat nodig is.

De moeder van gezin 2 geeft aan dat ze ook terecht kon bij de gezinsbegeleider over dingen die niet direct met het coachen te maken hadden. Adviezen waar deze moeder moeite mee had, werden verduidelijkt door de gezinsbegeleider, alsook het nut van het geven van complimenten aan de kinderen. Moeder geeft aan dat ze de gezinsbegeleider heel goed vond, mede door de manier waarop ze overkwam. Daarnaast ging veel in overleg, waarbij de regie bij moeder bleef. De gezinsbegeleider ging uit van de mogelijkheden van moeder, en heeft haar nooit overvraagd, iets wat moeder als zeer prettig heeft ervaren.

Moeder geeft aan dat ze altijd zichzelf kon zijn bij de gezinsbegeleider en niet hoefde te liegen als het niet goed was gegaan bij afwezigheid van de gezinsbegeleider. Moeder geeft aan normaal gesproken eerder te liegen tegen iemand als ze denkt dat diegene actie gaat ondernemen als duidelijk is dat moeder het niet goed heeft gedaan naar de kinderen toe.

Conclusie

Beide gezinsbegeleiders hebben ouders het gevoel gegeven dat ze alles konden zeggen of vragen. Ook hebben beide gezinnen voldoende uitleg ervaren gedurende de coachingsweken. De vraag is wel of de moeder van gezin 2 op de hoogte is gesteld van het feit dat de gezinsbegeleider altijd moet melden als zij dingen ziet die niet door de beugel kunnen. Dit moet voor aanvang van de hulpverlening aan gezinnen medegedeeld worden.

5. Waar veel aan gehad met betrekking tot de coaching en waar niets of minder aan gehad?

Analyse

Er zijn wat beide gezinnen betreft geen minder goede dingen aan het coachen. Beide gezinnen geven aan dat alles wat tijdens het coachen aan bod is gekomen zinvol is geweest.

De ouders van gezin 1 geven aan alles nog te gebruiken, zoals de tijd voor zichzelf, en soms nog dingen na te lezen uit de map die ze gekregen hebben. Zij vonden dat alles duidelijk en goed was met betrekking tot het coachen en dat ze goed gestimuleerd zijn door de gezinsbegeleider om te leren met bepaalde problemen om te gaan.

Gezin 2 heeft wel haar vraagtekens over de duur van de coachingsweken. Ze zou zich voor kunnen stellen dat het, afhankelijk van wat je nodig hebt als gezin, ook een week langer zou kunnen duren. In haar eigen geval zou ze graag nog langer de tijd gehad hebben voor het oefenen met het geven van complimenten, maar ze weet tegelijkertijd niet of een week dan voldoende was geweest. Ze beseft dat er niet oneindig doorgegaan kan worden met coachen (zie aanbevelingen).

Conclusie

De conclusie is dat er volgens de gezinnen geen aspecten aan het coachen zitten die minder goed zijn. Het wordt middels deze vraag niet echt duidelijk waar ze nu echt veel aan gehad hebben.

6. Zijn veranderingen blijvend gebleken?

Analyse

Gezin 1 geeft aan dat ze verder zijn gegaan zoals het was nadat ON afgesloten was. Soms gaat het iets minder goed, omdat ouders het dan net anders doen dan ze geleerd hebben. Hun kind is veranderd, bonkt niet meer met haar hoofd op de grond, slaat zichzelf niet meer en kleedt zichzelf aan. Ze is minder snel afgeleid en kan zich beter concentreren.

Moeder geeft aan dat ze wel vaak een grote mond heeft of opstandig is, maar dat ze dat 9 van de 10 keer negeert door er geen aandacht aan te schenken. Het gedrag is voor 95% verbeterd, de overige 5% zit in opstandig gedrag dat moeder als normaal bestempelt voor een kind.

Met eten wordt ze wel weer geholpen door moeder.

Gezin 2 geeft aan dat veranderingen wel blijvend zijn, echter ze geeft er een 'maar' bij aan. Als moeder het heel druk heeft, is ze te moe om zich bezig te houden met wat ze geleerd heeft. Ze beseft het dan ten volste dat ze er niet mee bezig is, maar kan het niet opbrengen. Vaak compenseert ze dan door wat ze zou moeten doen gedeeltelijk toe te passen of door de kinderen bij haar te laten slapen. Ze geeft aan dan de makkelijkste weg te zoeken, terwijl ze eigenlijk meer zou willen doen. Ze zegt: *'ik blijf in hetzelfde leven, ik ben een alleenstaande ouder, ik moet voor mijn kinderen zorgen, ik moet naar school, ik moet zorgen dat er eten thuis is, ik ben gewoon een duizendpoot. Ik heb altijd teveel hooi op mijn vork en dat kost energie. Je hebt dan niet de kracht, het ligt dan dus niet aan het traject. Ik ben dan bang dat ik terugval in mijn oude patroon, helemaal als het zo 2 of 3 weken achter elkaar doorgaat, ik voel niet dat ik het kan.'* Ze hoopt dat dit na haar studie gaat veranderen, maar lijkt twijfelachtig.

Conclusie

Beide gezinnen geven aan dat veranderingen blijvend zijn, maar niet voor de volle 100%. Met name bij gezin 2 speelt het feit dat moeder er alleen voor staat en dat ze een heel druk leven heeft een grote rol in het moeilijk vol kunnen houden van wat ze geleerd heeft. Ze is soms bang terug te vallen in haar oude patroon, helemaal als de drukte lang aanhoudt.

7. Rapportcijfer voor de gezinsbegeleiders en waarop is dit gebaseerd?

Analyse

Gezin 1 is erg tevreden over de gezinsbegeleider, ze geeft een 8. Ze vond de gezinsbegeleider direct, maar niet op een manier van *'ik kom het wel even vertellen en nu ben ik de baas'*. Ouders hebben steeds het gevoel gehad zelf de regie te voeren. De gezinsbegeleider gaf spelenderwijs aan ouders aan hoe het anders zou kunnen.

Er was een duidelijke klik tussen de ouders en de gezinsbegeleider en de kinderen en de gezinsbegeleider. De kinderen konden gek met haar doen, maar ook luisteren als het serieus was. Moeder geeft aan dat de klik automatisch is ontstaan, ook omdat zij zelf om hulp hebben gevraagd en zich snel aanpassen. Het was niet altijd leuk te horen wat er tegen je gezegd werd als ouder, en de ouders waren het ook niet altijd eens (9 van de 10 keer wel), maar overal kon over gesproken worden.

Gezin 2 was ook erg tevreden over de gezinsbegeleider, ze geeft een 8 of 8,5.

Er was een duidelijke klik tussen moeder en de gezinsbegeleider, alsook tussen de kinderen en de gezinsbegeleider. Ze was niet vreemd in hun huis. De kinderen accepteerden de instructies van de gezinsbegeleider, hebben de veranderingen sneller opgepakt dan moeder, aldus moeder.

Conclusie

Beide gezinnen zijn zeer tevreden over hun gezinsbegeleider, ze geven een gemiddeld cijfer van een 8,3 (uitgaande van cijfer 8,5 door gezin 2). Beide gezinnen hadden een klik met de gezinsbegeleider, zowel de ouder(s) als de kinderen. Omdat dit één van de belangrijkste basisvoorwaarden is voor een goede hulpverlening is het hoge cijfer goed uit te leggen.

8. Grootste overwinning na de coachingsweken?

Analyse

Gezin 1 geeft aan dat de grootste overwinning is dat hun kind weer meer zelfvertrouwen kreeg, dat ze positiever werd en rustiger. Ze zag dat het gezelliger in huis was als ze goed gedrag liet zien.

Verder geeft moeder aan dat ze nooit gedacht hebben 'waar zijn we aan begonnen', en dat ze na ON geen verdere hulp meer nodig hebben gehad in de vorm van de strippenkaart. Doordat de basis goed was, waren de 10 weken voldoende en kon ON goed opgepakt worden.

Gezin 2 geeft als grootste overwinning de structuur aan en het laten varen van (slechte) gewoontes. Ook geduld bewaren in plaats van meteen boos worden is een grote overwinning geweest voor moeder. Ze geeft verder aan eigenlijk alles wel goed opgepakt te hebben, behalve de vaardigheid complimenten geven.

Conclusie

In beide gezinnen is sprake van één of meer grote overwinningen. Voor hen heeft de coaching, en meer in het algemeen ON, veel effect gesorteerd. Bij het ene gezin net een beetje meer dan bij het andere gezin.

9. Ervaring ouders om kritisch naar zichzelf te kijken

Analyse

Gezin 1 heeft het niet als moeilijk ervaren om kritisch naar zichzelf te kijken. Ouders wisten al dat ze iets verkeerd deden en leerden door zelf duidelijkheid te geven aan hun kind het gedrag te veranderen. Je merkt als ouder dus dat het effect heeft wat je doet. Moeder geeft aan er inmiddels haar eigen invulling aan te geven, maar dat ze daarbij wel in gedachten houdt hoe ze het geleerd heeft. Soms gaat dit niet goed (zie eerder), maar een andere keer pakt hun kind dat wel goed op.

Gezin 2 geeft aan het niet erg gevonden te hebben kritisch naar zichzelf te moeten kijken. Ze geeft zelf ook kritiek en vindt dat ze het dan ook moet kunnen ontvangen, bovendien zag ze het als opbouwend. Soms kwam de kritiek hard aan, maar ze heeft liever dat iemand het tegen haar zelf zegt, dan achter haar rug om.

Conclusie

Beide gezinnen geven aan geen moeite gehad te hebben met het kritisch naar zichzelf kijken. Als je al weet dat je als ouder iets niet goed doet, dan helpt dat je om het tij te kunnen keren.

10. Tips voor verbeteringen of veranderingen met betrekking tot het coachen?

Analyse

Gezin 1 geeft aan geen tips te hebben voor verandering of verbetering van de coaching. De drie weken die ervoor staan, zijn lang genoeg en scheppen duidelijkheid middels uitleg en het uitvoeren van wat besproken is. Je weet hoe je het als ouders moet doen en wat er van jou als ouder alsook van je kind verwacht wordt.

Gezin 2 geeft aan dat ze blij is geweest met haar gezinsbegeleider. De gezinsbegeleider heeft heel goed gekeken wat haalbaar was in de drie coachweken. Moeder geeft aan in 3 weken geen ander mens te kunnen worden, maar dat je wel gewezen wordt op mogelijkheden die er zijn om veranderingen teweeg te brengen. Daar kan je jaren later nog profijt van hebben volgens moeder.

Moeder geeft nog wel een knelpunt aan, dat ze eerder in het interview ook al aan had gehaald: voor haar lagen er teveel vaardigheden om in drie weken tijd op gecoacht te worden. Zij vindt dat drie weken niet toereikend zijn als je als ouder op meerdere vaardigheden gecoacht moet worden. Het hangt wat haar betreft af van het aantal problemen in het gezin of drie weken voldoende is. Doordat er bij deze moeder vooral gecoacht is op twee grotere probleemgebieden, het complimenten geven en structuur aanbrengen, kon er veel bereikt worden in de drie weken. Echter, bij meer te leren vaardigheden kom je al snel tijd tekort.

Moeder heeft een idee om dit knelpunt op te lossen: bij meerdere problemen, eerst tien weken ON waarin op twee belangrijke punten gecoacht wordt. Daarna volgt een pauze van één of twee maanden en vervolgens volgen er weer 10 weken ON (met dezelfde gezinsbegeleider) om aan andere punten te werken. In de pauze werk je dan door aan wat er tot dan toe gecoacht is.

Conclusie

Voor het ene gezin zijn de drie coachweken toereikend geweest om de gewenste veranderingen teweeg te brengen. Ouders hebben geen tips voor verandering of verbetering van de coaching.

Voor het andere gezin ligt dit anders. Dat zou graag uitbreiding zien van het (coach)traject. Zie verder bij aanbevelingen.

11. Doelen bereikt middels coachingsweken?

Analyse

Gezin 1 geeft aan dat de doelen behaald zijn en dat het allemaal heel snel gegaan is. Er zijn veel veranderingen zichtbaar, zowel tussen de ouders en de kinderen als bij het aangemelde kind. Er is weer meer plezier in huis, er is meer tijd voor jezelf als opvoeder en dochter heeft meer zelfvertrouwen gekregen. Als het kind opstandig is, betreft moeder dat gedrag niet alleen op het kind, maar ook op zichzelf door aan te geven dat ze er samen wat van moeten maken.

Moeder zegt: *'De tien weken zijn heel snel gegaan, het is ongelooflijk om te zien hoe je als ouder, maar ook het kind zelf kan veranderen in zo'n korte tijd'*. Ze geloofde er eerst niet in dat het werkte, maar doordat ze het nu zelf ervaren heeft, kan ze zeggen dat het daadwerkelijk effect heeft. Het was kort maar krachtig, aldus moeder.

[Uit de onderzoeksresultaten is wel gebleken dat niet alle veranderingen blijvend zijn. Het gezin is succesvol afgesloten, maar blijkt op sommige punten een kleine terugval te laten zien. Dit is onder andere te zien in de eetsituatie (dochter wordt weer geholpen met eten, net als voorheen) en het geven van instructies op een eigen, niet altijd goede manier.]

Moeder spreekt zichzelf tegen met betrekking tot het opstandige gedrag van haar kind. Ze zegt aan de ene kant dat ze dit oplost door het met elkaar gezellig te houden (betrekken op zowel het kind als de ouder) en aan de andere kant zegt ze dat ze de brutale mond van dochter en haar opstandige gedrag 9 van de 10 keer negeert. Daarbij komt bij mij de vraag op of dat dan echt 9 van de 10 keer de meest geschikte oplossing is. Negeren kan altijd, maar het gedrag wordt er niet mee aangepakt. Verder is niet duidelijk hoe er nu daadwerkelijk mee omgegaan wordt door ouders en of ze daarin consequent hetzelfde doen of steeds iets anders.]

Gezin 2 geeft aan de doelen niet geheel behaald te hebben ('want die haal je niet 1-2-3' aldus moeder), maar doordat ze gemotiveerd is en bereid eraan verder te werken vindt moeder dat doelen in die zin wel behaald zijn. Moeder geeft verder aan dat de doelen behaald worden dankzij het gehele traject en niet alleen door de coachweken. Het bestendigen in de weken daarna heeft hieraan bijvoorbeeld ook bijgedragen.

Er zijn zeker veranderingen te zien in het gezin; moeder heeft meer aandacht voor haar kinderen, ze ziet dat de kinderen dat fijn vinden en dat motiveert haar weer.

[Uit de onderzoeksresultaten is gebleken dat moeder het complimenten geven niet eigen gemaakt heeft en dat ze bang is in haar oude patroon terug te vallen bij aanhoudende drukte. Tussen de regels door merk ik dat ze behoefte heeft aan een vervolgtraject ON, dat ze nog niet klaar is.]

Conclusie

De doelen van beide gezinnen blijken niet geheel behaald te zijn als alle onderzoeksresultaten betrokken worden voor de beantwoording van de vraag of doelen bereikt zijn.

Moeder van gezin 1 spreekt zichzelf tegen op bepaalde punten. Ze is heel positief over ON en wat er bereikt is, maar geeft - tussen de regels door - ook aan dat niet alle veranderingen blijvend zijn. In de wijze waarop daarmee omgegaan wordt zijn tegenstellingen te zien in wat moeder erover vertelt. Daardoor is niet geheel duidelijk of ouders consequent zijn in het toepassen van wat ze geleerd hebben, of ze dit op de juiste manier doen en in hoeverre ze bepaalde gedragingen van hun kind die nu te zien zijn als normaal moeten beschouwen of niet.

Tussen de regels door heb ik gemerkt dat moeder van gezin 2 behoefte heeft aan verdere ondersteuning. Ze zou een vervolgtraject wel willen, ze is nog niet overtuigd van haar eigen kunnen.

7.3. Overig

Onder dit kopje breng ik graag nog een drietal items onder de aandacht die in het onderzoek bij de gezinnen naar voren gekomen zijn. Deze items hebben niet zozeer direct met het onderzoek over life coachen te maken, maar vind ik wel van belang om te noemen.

Video-opname

In gezin 1 heeft de gezinsbegeleider een video-opname gemaakt tijdens de observatie, maar ook aan het eind van het traject, om het verschil aan ouders te kunnen laten zien. Het gezin geeft aan dat er echt verschillen te zien waren tussen het begin van het traject en het eind van het traject. Ze vonden het leuk ernaar te kijken en vooral leerzaam. Op die manier zie je wat er veranderd is, ze vonden het een leuk idee van de gezinsbegeleider (zie aanbeveling 19).

Problemen op andere gebieden dan de opvoeding

Moeder maakt zich zichtbaar zorgen om het gedrag van haar oudste zoon op school. Moeder heeft al bij meerdere instanties, waaronder het RMPI, onderzoek laten doen naar het gedrag van haar zoon, maar tot nu toe nergens hulp voor gehad via Bureau Jeugdzorg, alleen ON. Ze zegt haar verhaal al aan zoveel mensen verteld te hebben en dat ze nog steeds bij de start is. Ze geeft aan meer hulp te willen, niet alleen thuis maar ook voor op school, omdat daar het probleem ligt in haar ogen. Moeder geeft aan dat ze er via ON achter is gekomen dat het niet zo is dat ze het niet goed doet als moeder, maar dat ze niet weet wat er met haar zoon aan de hand is. Ze had via Bureau Jeugdzorg graag zowel hulp thuis gehad als voor op school. De gezinsbegeleider heeft wel een keer contact gehad met school om op één lijn te komen, omdat de communicatie intern op school niet goed liep alsook met moeder niet. School vond dat moeder zich te weinig liet zien. Nu is afgesproken dat ze haar direct bellen als er iets mis gaat op school, zodat moeder op de hoogte is. Daar heeft de gezinsbegeleider voor gezorgd.

Opmerking moeder voor de invulling van ON: Kijk eerst hoe groot het probleem is dat aangepakt moet worden en of dit dan ook problemen kunnen zijn die buitenshuis spelen (zoals op school in dit geval). Het gezin kan dan op meerdere gebieden problemen aanpakken (multiprobleem) met hulp van één vertrouwenspersoon (de gezinsbegeleider als zorgcoördinator).

Mocht dat niet kunnen dan zou ze graag willen weten welke wegen ze zou moeten bewandelen, ze zou graag hulp bij het doorverwijzen willen. Ze weet dat doorverwijzen via Bureau Jeugdzorg gaat, maar omdat zij haar niets anders aangeboden hebben dan ON, wil ze dat graag anders zien.

De gezinsbegeleider heeft wel aangegeven dat moeder door moet blijven gaan met wat ze geleerd heeft via ON. School gaat een nieuw onderzoek uitvoeren, moeder moet eerst afwachten wat er verder gaat gebeuren. Ze geeft aan dat moeilijk te vinden, omdat school haar steeds belt als er iets misgaat en zij dan het gevoel krijgt dat zij er wat aan moet doen of dat het aan haar ligt. Ze voelt zich dan gestresst, omdat ze bang is dat haar zoon uit huis geplaatst kan worden. Ze staat er alleen voor en is bang dat men zegt dat ze niet in staat is goed op te voeden.

Zie ook het kopje 'eindconclusie overig' en aanbeveling 15 in hoofdstuk 9.

Gebruik strippenkaart en termijn nazorg

Gezin 2 geeft met betrekking tot de nazorg (gebruik strippenkaart²⁸) aan het prettiger en minder moeilijk te vinden als de gezinsbegeleider nog twee keer contact met haar opneemt dan dat zij contact op moet nemen met de gezinsbegeleider. Zij heeft dit ook zo afgesproken met haar gezinsbegeleider.

Iets anders dat daarmee samenhangt is dat moeder aangeeft dat ze wil kunnen bellen als het echt nodig is, als ze ergens mee zit of terug dreigt te vallen in oud gedrag. Stel dat ze binnen de drie maanden die ervoor staan geen hulp vraagt en net daarna wel hulp wil, dan staat de gezinsbegeleider niet meer tot haar beschikking (zie aanbeveling 20).

7.4. Samenvatting

In dit hoofdstuk zijn de onderzoeksresultaten met betrekking tot de ouders beschreven, waarbij deelvraag tien beantwoord is. Deze is onderverdeeld in verschillende items en per item voorzien van een analyse en een conclusie. Duidelijk werd dat de gezinnen gecoacht zijn op heldere aspecten, het ene gezin op meer aspecten dan het andere. Beide gezinnen vonden uitleg en verwachtingen duidelijk en waren tevreden over hun gezinsbegeleider.

Veranderingen zijn niet voor de volle 100% blijvend, maar wel grotendeels. Doelen blijken niet geheel behaald te zijn als alle onderzoeksresultaten in ogenschouw genomen worden. Het ene gezin heeft geen tips voor verbetering van de coaching, het andere gezin wel met betrekking tot de duur van het traject en als er andere problemen spelen.

²⁸ Zie verklarende begrippenlijst in bijlage II

Hoofdstuk 8 Opvoeden NU, een vergelijking

8.1. Inleiding

In dit hoofdstuk volgt een antwoord op deelvraag 4: *‘welke elementen zijn er vanuit de theorie in het life coachen terug te vinden binnen Opvoeden NU (komt de praktijk overeen met de theorie?)’*. In paragraaf 8.2 worden overeenkomsten genoemd tussen ON en twee andere interventies en in paragraaf 8.3 volgt een vergelijking tussen wat er in theorie over het coachen genoemd is en hoe dat er in de praktijk uit ziet. Het hoofdstuk sluit af met een samenvatting in paragraaf 8.4.

8.2. Overeenkomsten ON, PCIT en EHBO (supernanny)

In hoofdstuk vier zijn twee interventies beschreven die gebruik maken van life coaching. Ten eerste is PCIT beschreven. Ondanks dat PCIT niet in de thuissituatie plaatsvindt, is er wel sprake van life coaching (in deze interventie wordt het overigens *live* coaching genoemd), omdat ouders in de interactie met hun kind rechtstreeks gecoacht worden. Dit gebeurt weliswaar vanachter een one-way screen en middels een oortje, maar het gaat erom van welke elementen gebruik gemaakt wordt.

Omdat ON zich ter oriëntatie op het life coachen mede gebaseerd heeft op het opvoedprogramma ‘Eerste Hulp Bij Opvoeden’ van supernanny Jo Frost heb ik ten tweede een beschrijving gegeven van de coaching door haar. Ook bekijken de gezinsbegeleiders van Opvoeden NU ter voorbereiding op de coaching vaak de dvd’s van Jo Frost.

In dit hoofdstuk zal ik een antwoord formuleren op de vraag welke elementen er vanuit deze twee interventies terug te zien zijn bij Opvoeden NU. Het gaat dan om de aanpak voorafgaand, tijdens en na het life coachen. Ondanks dat er over overeenkomsten gesproken wordt, zijn er ook verschillen te zien tussen de overeenkomsten. Dat klink tegenstrijdig, maar de interventies zijn niet 100% vergelijkbaar. Iedere interventie heeft zijn eigen aanpak. Ik zal daarom, indien van toepassing, ook de verschillen noemen bij onderstaande items.

1. Voorbespreking te leren vaardigheden

Bij alle drie de interventies worden de pedagogische vaardigheden die de ouders aanleren vooraf met ouders doorgenomen en van een uitleg voorzien (over wat de uitwerking ervan is). Bij ON en EHBO gebeurt dat in de vorm van een voorbespreking, bij PCIT krijgen ouders eerst een uur didactische training. Er wordt hierbij voorlichting gegeven over een aantal thema’s, bijvoorbeeld dat ouders ‘model staan’ voor hun kind en dus ook naar hun eigen (voorbeeld)gedrag moeten kijken.

De hoeveelheid en aard van de aan te leren vaardigheden verschilt per interventie. ON maakt gebruik van 17 opvoedingsstrategieën (zie hoofdstuk vier), welke onder te verdelen zijn in vier centrale thema’s (positief contact bevorderen, gewenst gedrag bevorderen, ongewenst gedrag hanteren en nieuwe vaardigheden en gedrag leren).

Binnen ‘EHBO’ maakt supernanny Jo Frost gebruik van tien opvoedregels, welke door ouders ingezet kunnen worden bij het oplossen van problemen en binnen PCIT komen zes te leren vaardigheden aan bod (zie ook hoofdstuk vier).

Wat je bij alle interventies terug ziet in de te leren vaardigheden door ouders is het leren geven van complimenten, het op een positieve en enthousiaste manier reageren op de kinderen (hanteren van een juiste benaderingswijze) en het leren geven van opdrachten om gedrag te verbeteren.

2. Coaching via de ouders

Bij alle interventies worden zowel ouders als kind betrokken bij de coaching. Bij PCIT en ON wordt er nooit rechtstreeks op de kinderen gecoacht, alles gaat via de ouders, waarbij het kind wel aanwezig is. Bij EHBO is dat anders, als het echt nodig is benadert Jo Frost de kinderen rechtstreeks, bijvoorbeeld als ouders instructies niet opvolgen of als het kind een grens overgaat en ouders er niets aan doen. Zij staat dan model voor de ouders en doet voor hoe het moet.

3. Aanpak gericht op de ouders

Bij alle interventies gaat het erom dat ouders veranderen in de manier waarop de interactie plaatsvindt met hun kind. Wanneer dat lukt, heeft dat een positieve invloed op het probleemgedrag van het kind. De verbetering in het gedrag van het kind heeft op haar beurt weer positief opvoedgedrag van de ouder tot gevolg.

4. Beïnvloeding van gedrag

Bij zowel ON als PCIT staat de sociale leertheorie (Bandura, Patterson) centraal bij de beïnvloeding van gedrag. Er wordt veel aandacht besteed aan de modelfunctie van de ouders. Bij EHBO wordt geen theoretische onderbouwing gegeven, omdat deze er niet is. Alles is gebaseerd op ervaring en observatie. Toch zie je ook bij EHBO de sociale leertheorie terug, niet alleen legt Jo aan ouders uit dat zij het goede voorbeeld moeten geven, maar zichzelf staat vaak model voor de ouders in de interactie met het kind of in de interactie met ouders. Ook het leren door ervaring en door de gevolgen van gedrag (operante leertheorie van Skinner) zie je terug bij alle interventies. Gedrag dat beloond wordt zal zich vaker herhalen.

5. Life coaching in de directe leefomgeving

Bij zowel ON als EHBO wordt er direct in de opvoedingssituatie thuis gecoacht, bij PCIT is dit niet het geval. Daar vindt de coaching plaats in een spelkamer, waarbij de ouder via een oortelefoon instructies van de therapeut ontvangt. Er wordt over een therapeut gesproken, omdat de interventie als therapie omschreven wordt. Gedurende de coaching bevindt de therapeut zich in een observatieruimte. Hij ziet de ouder en het kind wel, maar zij zien hem niet (one-way screen). Doordat de ouder wel directe instructies en feedback krijgt op zijn handelen, wordt er over life coaching gesproken.

6. Vergelijkbare elementen life coaching

Alle ouders, zowel bij ON, EHBO als bij PCIT, leren op hun kind te reageren volgens de instructies die zij krijgen. Doordat de ouder consequent op het gedrag van het kind reageert, leidt dit tot een verbetering van het meewerken en gehoorzamen van het kind.

Elementen die je in alle interventies terugziet met betrekking tot de coaching zijn:

- De nadruk ligt op positieve opvoedingsvaardigheden
- Er is sprake van een actieve betrokkenheid van zowel ouder als kind
- Het bevorderen van positieve communicatie in het gezin, waarbij het geven van complimenten en positieve aandacht centraal staan
- Het geven van duidelijke feedback, zowel van coach naar ouder, als van ouder naar kind
- Het geven van duidelijke en directe instructies van ouders aan kinderen tijdens de interactie
- Het negeren van ongepast en onaangepast gedrag van het kind (selectieve aandacht)
- Het bevorderen van gewenst gedrag door veel aandacht te besteden aan wat het kind goed doet
- Het ingrijpen bij gevaarlijk en destructief gedrag (veiligheid staat voorop)
- Het inzetten van de time-out, waarbij de volgorde van uit te voeren handelingen aangehouden moet worden (waaronder eerst waarschuwen en het geven van verklaringen aan het kind). Bij PCIT tellen ouders tot vijf na een waarschuwing, waarna het kind een keuzeoptie krijgt, gehoorzamen of een time-out. Vervolgens telt de ouder weer tot vijf, zodat het kind de keuze kan maken te gehoorzamen. Bij ON en EHBO wordt niet geteld en krijgen kinderen minimaal 15 seconden om te gehoorzamen

Omdat ON en EHBO in de thuissituatie plaatsvinden, is er een verdere vergelijking mogelijk tussen deze twee interventies. Elementen die je zowel bij ON als bij EHBO terugziet zijn:

- Het coachen middels een dagelijkse routine en vaste rituelen als bijvoorbeeld het bedritueel
- Het stellen van grenzen middels het opstellen van (huis)regels en het coachen aan de hand van die regels
- Het instellen van tijd voor jezelf als ouder (quality time, ontspanning)
- Stapsgewijze uitleg en het direct volgen van de te zetten stappen door ouders
- Het inzetten van technieken als de 'blijf-in-bed' techniek

7. Nabespreking en zelfevaluatie

Zowel bij ON als bij EHBO worden de situaties waarin de coaching heeft plaatsgevonden nabesproken met ouders. Bij PCIT wordt het niet duidelijk hoe en of de spelsituaties nabesproken worden.

Er wordt zowel bij ON als bij EHBO aandacht besteed aan zelfevaluatie. De manier waarop Jo Frost dat doet is mijns inziens wat minder respectvol dan hoe de gezinsbegeleiders ON dat doen. Zij stelt vaak de 'waarom' vraag ('*waarom doe je dat zo?*'), terwijl dat juist schuldgevoelens op kan roepen bij ouders. Middels de nabespreking krijgen ouders meer zicht op het gedrag van hun kind en leren ouders om hun eigen handelen te evalueren. Ik heb het idee dat er bij ON de meeste aandacht besteed wordt aan zelfevaluatie. Bij EHBO is het meer de nanny die het voortouw neemt en vertelt wat er goed of minder goed gaat en waarom.

8.3. Coaching ON in theorie en praktijk

In hoofdstuk drie was te lezen hoe de coaching er bij ON in theorie uitziet. Middels de onderzoeksgegevens uit de hoofdstukken vijf, zes en zeven kan aangegeven worden wat er in de praktijk terug te zien is vanuit het theoretische gedeelte. Om te bekijken welk verband er is tussen theorie en praktijk geef ik hier een uiteenzetting van de zichtbaar geworden overeenkomsten. Deze uiteenzetting is niet volledig te noemen vanwege de beperkte onderzoeksgroep en -gegevens (niet alles kan aan bod komen tijdens een onderzoek), maar geeft wel een eerste indruk. Wellicht kan dit in vervolgonderzoek verder uitgediept worden.

De overeenkomsten hebben zowel betrekking op in te zetten technieken als op middelen om tot veranderingen te komen. Eerst volgen de technieken en daarna de in te zetten middelen.

Technieken:

- **Voorbespreking** - Alle gezinsbegeleiders bespreken de te coachen situatie voor met de ouders. Daarin wordt stapsgewijs uitgelegd wat er gaat gebeuren. Verwachtingen worden op die manier helder gemaakt, zowel van de gezinsbegeleider naar ouders toe, als van ouders naar kinderen. Tevens weten ouders wat zij van de gezinsbegeleider kunnen verwachten.
- **Nabespreking** - Er wordt altijd een nabespreking gehouden met ouders, daarin staat zelfevaluatie centraal. Ouders leren daardoor kritisch naar zichzelf te kijken en krijgen steeds meer inzicht in eigen handelen (vergroting zelfregulatie). De verantwoordelijkheid voor het veranderingsproces ligt bij ouders en gebleken is dat ouders dat ook zo voelen. Het is en blijft vrijwillige hulpverlening en het moet vanuit de ouders zelf komen.
- **Coaching via de ouders** - Alles gaat via de ouders, de kinderen worden nooit direct benaderd door de gezinsbegeleiders.
- **Directief zijn** - De gezinsbegeleiders zijn directief naar ouders toe. Ouders dienen instructies letterlijk na te zeggen. Dit gebeurt weliswaar niet altijd, ouders gebruiken ook eigen woorden. Dat kan toegestaan worden, mits de woorden dezelfde strekking hebben als die van de gezinsbegeleider. Gedurende het traject is het de bedoeling dat instructies minder directief worden en dat ouders het meer zelf gaan doen.
- **Contact maken** - Ouders wordt geleerd op een goede manier contact te maken met hun kind alvorens instructies te geven. De ouder moet dicht in de buurt staan van het kind, zijn naam noemen en oogcontact maken. Hetzelfde geldt voor de gezinsbegeleider die ook dicht bij de ouder in de buurt blijft om instructies te kunnen geven.
- **Korte en bondige instructies** - De ouders vonden de instructies duidelijk, direct en begrijpelijk. Vanuit de onderzoeksgegevens van de gezinsbegeleiders blijkt dat een instructie niet teveel tekst en uitleg moet bevatten (dus kort en bondig moet zijn).
- **Directe feedback** - De gezinsbegeleiders geven ouders veel feedback, zowel op adequaat gedrag als op inadequaat gedrag. Dit gebeurt tijdens de coaching, maar ook tijdens het nabespreken van een situatie.
- **Het geven van complimenten** (gewenst gedrag bevorderen) - Zowel van gezinsbegeleider naar ouders toe, als van ouders naar hun kind toe. De gezinsbegeleiders hebben tijdens het onderzoek aangegeven dat het belangrijk is ouders veel te complimenteren voor wat ze goed doen, zodat het zelfvertrouwen groeit en de ouders succes ervaren. Ook stimuleren zij ouders hun kind(eren) te complimenteren bij goed gedrag en tevens tussendoor complimenten te geven, als een kind bijvoorbeeld rustig speelt. De ouders geven vooral aan dat zij geleerd hebben hun kind te prijzen voor goed gedrag, hoewel gezin 2 hier nog steeds moeite mee heeft (zie hoofdstuk zeven).
- **Het geven van waarschuwingen** - Aan ouders wordt geleerd altijd eerst te waarschuwen (en hoe zij dit moeten doen) alvorens het kind te straffen.
- **Het inzetten van de time-out** - Zowel in de video-opname als in de beschrijving door de gezinsbegeleiders en de gezinnen is te zien dat de time-out ingezet wordt volgens de te zetten stappen vanuit de theorie.

- **Het geven van verklaringen** - Aan ouders wordt geleerd hun kind een verklaring te geven voor stappen die gezet worden, zoals waarom een kind een time-out krijgt.
- **Gepast negeren** - Ouders is geleerd het ongewenste gedrag van hun kind te negeren door er niet op te reageren.
- **Het opdoen van succeservaringen** - De gezinsbegeleiders onderstrepen het belang van het opdoen van een succeservaring door ouders en beginnen daarom vaak met de vaardigheid complimenten geven.
- **Ondersteuning en aanmoediging** - De gezinsbegeleiders geven veel steun aan de ouders, zo ervaren ouders dat ook. Zij voelen zich gestimuleerd door te gaan en doelen te behalen, ook als dat moeilijk is. De gezinsbegeleiders gaan daarbij uit van de mogelijkheden van het gezin.

Middelen:

- **Beloningssystemen** - Er wordt in de gezinnen gewerkt met beloningssystemen om gewenst gedrag te bevorderen. Echter, bij niet alle gezinsbegeleiders is bekend of en hoe dit systeem toegepast wordt door de collega-gezinsbegeleiders.
- **Structuur** - Er wordt door de gezinsbegeleiders gewerkt aan structuur in het gezin, zodat het kind weet wat er gaat gebeuren (dagelijkse routine). Dit gebeurt bijvoorbeeld ook in de vorm van een ochtend- of avondritueel.
- **Tijd voor en met de kinderen** - In beide gezinnen is door de gezinsbegeleiders aandacht besteed aan het geven van tijd en aandacht aan de kinderen door ouders. Er is gekeken hoe ouders exclusieve tijd aan hun kinderen konden besteden, zowel 1-op-1 als met het gehele gezin, waarbij het geven van positieve aandacht middels een positieve benaderingswijze centraal stond.
- **Psycho-educatie** - Er wordt aan ouders, bijvoorbeeld tijdens de voor- en/of nabespreking veel uitleg gegeven over het gedrag en ontwikkeling van het kind.
- **Gemaakte afspraken op schrift** - ouders krijgen een map met daarin alle gemaakte afspraken en stapjes van de geleerde vaardigheden.

Een aantal items die met het coachen te maken hebben zijn vanuit het onderzoek zichtbaar geworden, maar komen niet expliciet terug in de handleiding. Dit zijn:

- **Tijd voor jezelf als opvoeder** - Er wordt niet alleen aandacht besteed aan tijd voor en met de kinderen, maar ook aan tijd voor jezelf als opvoeder. Op die manier hebben ouders van tijd tot tijd ook even ontspanning en dat geeft hernieuwde energie om verder te werken aan veranderingen in het gezin.
- **Ingrijpen** - Het is vaak lastig te bepalen voor de gezinsbegeleiders wanneer zij wel of niet in moeten grijpen tijdens een situatie (zie ook knelpunten coaching). Er staat niet op papier wat uitgangspunten zijn voor het wel of niet ingrijpen, ondanks dat dit van meerdere factoren afhankelijk is.
- **Aantal te coachen vaardigheden** - Gebleken is dat er een afspraak is gemaakt tussen de gezinsbegeleiders dat er op 1 tot 2 vaardigheden gecoacht wordt, omdat het anders teveel is. Deze afspraak staat niet op papier vermeld. Gebleken is dat niet alle gezinsbegeleiders zich aan deze afspraak houden en op meer vaardigheden coachen.
- **Dagelijkse routine** - Gedurende het onderzoek bleek dat er in ieder geval bij één gezinsbegeleider onduidelijkheid was over de vraag of de dagelijkse routine nu vóór of tijdens het coachen gemaakt wordt. Dit staat in de handleiding niet expliciet vermeld.

8.4. Samenvatting

In dit hoofdstuk werd duidelijk dat de coaching binnen Opvoeden NU op meerdere fronten overeenkomsten vertoont met de interventies PCIT en EHBO, zoals een aanpak gericht op de ouders, nadruk op positief opvoeden en de inzet van technieken om gedrag te beïnvloeden.

In de vergelijking tussen theorie en praktijk binnen Opvoeden NU zelf, wordt duidelijk dat er in de praktijk veel terug te zien is vanuit de theorie. Er zijn echter ook een aantal items uit het onderzoek naar voren gekomen die niet genoemd staan in de handleiding, zoals wanneer wel/niet ingrijpen.

Hoofdstuk 9 Conclusies en aanbevelingen

9.1. Inleiding

In dit hoofdstuk komen de (eind)conclusies en aanbevelingen aan de orde op basis van de analyse en conclusie per (deel)vraag in de hoofdstukken vijf, zes, zeven en acht. De deelvragen 1 t/m 3 zijn beantwoord in de hoofdstukken twee, drie en vier, en komen niet terug in dit hoofdstuk. Ze zijn bedoeld om duidelijkheid te geven over de interventie Opvoeden NU en meer specifiek over wat het coachen inhoudt binnen ON. De gegevens uit hoofdstuk vier zijn gebruikt voor het beantwoorden van deelvraag 4 in hoofdstuk acht en komen in dit hoofdstuk terug in de eindconclusie en aanbevelingen. In paragraaf 9.2 volgt een eindconclusie naar aanleiding van het onderzoek onder de gezinsbegeleiders, waarna in paragraaf 9.3 een eindconclusie volgt op basis van de onderzoeksgegevens met betrekking tot de ouders. In paragraaf 9.4 staat een eindconclusie overig op basis van aspecten die tijdens het onderzoek verder nog naar voren gekomen zijn. In paragraaf 9.5 volgen de aanbevelingen die op basis van de conclusies geformuleerd zijn. In paragraaf 9.6 en 9.7 wordt een antwoord gegeven op respectievelijk de vraagstelling en de doelstelling, waarna het hoofdstuk eindigt met een samenvatting in paragraaf 9.8.

9.2. Eindconclusie naar aanleiding van onderzoek gezinsbegeleiders

9.2.1. Uitvoering van de coaching

De stappen waaruit de coaching bestaat (voorbespreken, het coachen zelf, nabespreken) komen duidelijk terug in het neerzetten van de coachingssituatie door de gezinsbegeleiders. Zij bereiden zowel zichzelf als de ouders gedegen voor op de coaching. Verwachtingen worden helder gemaakt middels uitleg, overleg en het voor- en nabespreken. Er wordt op gelet dat ouders eerst een succeservaring opdoen, zodat er positief begonnen kan worden.

Eén van de basisvoorwaarden voor een succesvolle hulpverlening (en coaching) is dat er aangesloten wordt bij het gezin en dat er een sfeer van vertrouwen aanwezig is. Aan deze voorwaarde wordt door alle gezinsbegeleiders voldaan, ieder op haar eigen manier.

De gezinsbegeleiders geven allemaal een zelfde beeld van het verloop van de coachingsweken, hoe het verloop tussen de verschillende weken eruit ziet en wat daarin belangrijk is. Wel benadrukken zij allemaal nog enkele verschillende punten die voor hen centraal staan tijdens de drie coachingsweken. De kaders zijn gelijk, de invulling is afhankelijk van persoonlijke voorkeuren.

Het is opvallend te noemen dat maar één gezinsbegeleider de vier centrale opvoedingsvaardigheden opnoemt. Het lijkt daardoor niet helemaal duidelijk te zijn wat er precies verstaan wordt onder de interventies die tijdens het coachen ingezet kunnen worden (zie aanbeveling 2).

Wellicht had de vraag *‘welke interventies staan centraal tijdens het coachen en hoe zet je in?’* anders gesteld moeten worden, zodat het duidelijker was wat ermee bedoeld werd. In plaats van interventies had dan de benaming *‘te leren vaardigheden’* gebruikt kunnen worden. Het is echter niet zeker of de vraagstelling samenhangt met de antwoorden op de vraag.

De gezinsbegeleiders noemen wel allemaal verschillende losse vaardigheden, echter, niet al deze items worden ingezet tijdens het coachen. Desondanks zijn alle dingen die zij noemen belangrijk en dragen direct of indirect bij aan het werken aan verandering in het gezin.

Het blijkt dat ouders opvoedingsvaardigheden op een effectieve manier onder de knie krijgen doordat ze de veranderingen aan den lijve ervaren; ze merken het effect en leren dat het werkt wat ze doen.

Uit de antwoorden van de gezinsbegeleiders kan opgemaakt worden dat, tegen de tijd dat de feitelijke coaching begint, duidelijk is voor ouders waarover gesproken wordt. Met andere woorden: het is duidelijk wat het gewenste of ongewenste gedrag is van het kind en welke vormen van straffen en belonen het meest geschikt zijn gezien de situatie, het gezin en het kind.

Er is geen eenduidig beeld met betrekking tot afspraken die er zijn over de uitvoering van de interventies en de interpretatie ervan. Er is een verschil van inzicht tussen in ieder geval twee

gezinsbegeleiders. De één zegt te weten dat er verschillen te constateren zijn, de ander zegt dat er door gezamenlijke oefening geen verschillen zijn. Een andere gezinsbegeleider laat zien dat tussen afspraken maken, oefenen en het daadwerkelijk toepassen ervan in de praktijk een verschil te zien is. Afspraken kunnen gemaakt worden, maar als deze niet uitgevoerd worden blijven de verschillen bestaan of worden groter.

Uit de gegevens is inderdaad gebleken dat er verschillen te constateren zijn, waaronder het coachen op meerdere aspecten (door twee gezinsbegeleiders) versus het coachen op één (van tevoren afgesproken) aspect (de andere twee gezinsbegeleiders) alsook het niet letterlijk voorzeggen van de boodschap (in ieder geval door 1 gezinsbegeleider) versus het wel letterlijk voorzeggen (in ieder geval door twee gezinsbegeleiders). (Zie aanbevelingen 3 en 7).

Het is duidelijk dat er bij de gezinsbegeleiders veel twijfel is over het wel of niet ingrijpen in een coachingssituatie, dit is een heet hangijzer met betrekking tot het coachen.

Het is niet echt duidelijk aan te geven wanneer je precies overgaat van directief naar minder directief binnen het coachen, omdat dit afhankelijk is van de ouders, de situatie en de context.

Het vraaggericht werken in dialoog staat in ieder geval bij twee gezinsbegeleiders centraal, waarbij ouders gestimuleerd worden mee te denken aan oplossingen. Aan ouders wordt verteld wat goede gedragsalternatieven zijn en wat haalbare oplossingen zijn die passen bij de leeftijd en ontwikkeling van het kind. De ene gezinsbegeleider is daarin meer sturend dan de ander.

Gezinnen voeren wel regie over hun eigen leven en veranderingsproces, maar de gezinsbegeleiders moeten wel sturend zijn als dat nodig blijkt. Anders komen er geen veranderingen.

In hoofdstuk acht is een vergelijking gemaakt tussen ON en twee andere interventies: PCIT en EHBO. Er worden zeven aspecten genoemd die overeenkomen in de verschillende interventies, waaronder voor- en nabespreken en coaching via de ouders. Ook worden er meerdere overeenkomsten genoemd van het feitelijke coachen, zoals het inzetten van de time-out en het geven van duidelijke en directe instructies.

Op basis van de gevonden theorie over life coaching wordt duidelijk dat de uitvoering binnen ON niet op zichzelf staat. De overeenkomsten tussen met name PCIT (als evidence-based programma) en ON laten zien dat deze effectief (kunnen) zijn met betrekking tot succesvolle hulpverlening. Met deze gegevens kan een antwoord geformuleerd worden op een deel van de hoofdvraag.

Tevens is in hoofdstuk acht een vergelijking gemaakt tussen de theorie en de praktijk van het coachen binnen Opvoeden NU. Gebleken is dat de gezinsbegeleiders de coaching op zeker veertien punten uitvoeren zoals in de theorie (handleiding ON) beschreven staat. Er worden een aantal items genoemd die in de praktijk wel zichtbaar zijn, maar niet in theorie (zie aanbeveling 1). De lijst van punten is zoals gezegd niet volledig te noemen, maar het wordt wel redelijk duidelijk in hoeverre theorie en praktijk overeenkomen. Bij de beantwoording van de vraagstelling wordt daar verder op ingegaan.

9.2.2. Knelpunten van het coachen

Iedere gezinsbegeleider beleeft op haar eigen manier knelpunten of ingewikkelde situaties binnen het coachen. Dit heeft met persoonlijke aspecten te maken, met aspecten van het coachen zelf, alsook met onduidelijkheden die er leven.

Concluderend kan gezegd worden dat er een aantal knelpunten zijn waarover (nog meer) duidelijkheid moet komen, zodat deze knelpunten opgelost kunnen worden (zie de aanbevelingen 4, 5 en 18). Er zijn ook een aantal knelpunten genoemd die niet zo makkelijk te veranderen zijn gezien het korte tijdsbestek waarin de coaching plaatsvindt, zoals het blijven liggen van te leren vaardigheden.

9.2.3. Sterke punten van het coachen

Alle gezinsbegeleiders geven aan dat het sterkste punt van ON is dat je ouders tot steun bent, dat je letterlijk naast ze staat en meegaat in de situatie. Ouders ervaren de effecten.

In deze weken vinden de grootste veranderingen plaats.

Het coachen is volgens alle gezinsbegeleiders een compleet en effectief plaatje.

9.2.4. Kennis en vaardigheden gezinsbegeleiders

Uit de analyse wordt duidelijk dat je niet zomaar even kunt gaan coachen. Er is ruime kennis en ervaring nodig, je moet bepaalde eigenschappen hebben, alsook een behoorlijk aantal vaardigheden. Je moet goed kunnen analyseren en verbanden kunnen leggen (zie aanbeveling 11).

De ruime voldoende die de gezinsbegeleiders gemiddeld aan zichzelf geven, laat zien dat er nog groeimogelijkheden zijn met betrekking tot de verbetering van de coaching. Uiteindelijk wil je met elkaar minimaal een goed scoren. De gezinsbegeleiders laten met dit cijfer zien dat zij inzien dat er nog gegroeid kan en moet worden.

Concluderend kan gezegd worden dat de gezinsbegeleiders sterk overkomen en aardig tevreden zijn over zichzelf als gezinsbegeleider. Minder sterke kanten worden amper genoemd, wat een goed teken zou kunnen zijn. Of er naar volle eerlijkheid geantwoord is op de vraag wat minder sterke kanten zijn van de gezinsbegeleiders weet ik niet. Ikzelf heb de indruk gehad dat er open en eerlijk gesproken werd tijdens de interviews, maar de kans is natuurlijk altijd aanwezig dat niet alles eerlijk verteld is. Voor dit onderzoek dien ik echter uit te gaan van de gegevens die ik verzameld heb en dan komen de gezinsbegeleiders vrij sterk over. Wel is duidelijk dat gezinsbegeleider vier nog haar onzekere kanten heeft door gebrek aan ervaring.

Drie van de vier gezinsbegeleiders geven hun eigen invulling aan het coachen binnen de gegeven kaders, laten daar een stukje creativiteit op los of zetten goede eigenschappen en/of vaardigheden in om het coachen tot een succes te maken (zie aanbeveling 6).

Dat gezinsbegeleider vier nog geen persoonlijk tintje gevonden heeft lijkt logisch gezien het feit dat ze nog maar een paar gezinnen gecoacht heeft en de kaders nog niet zo lang bekend zijn. Zij zal zich het steeds meer eigen gaan maken en in de loop der tijd haar persoonlijke stukje erin terug kunnen zien. Dit alles hangt samen met ervaring en vertrouwen hebben in jezelf als coach.

9.2.5. Voorbereiding op het coachen en begeleiding gezinsbegeleiders

De conclusie is dat alle gezinsbegeleiders een andere vorm van voorbereiding noemen die ze gehad hebben voordat ze begonnen met coachen. Het enige dat overeen komt is dat drie van de vier gezinsbegeleiders dvd's hebben gekeken ter voorbereiding op de coaching. Niemand geeft aan iets gemist te hebben ter voorbereiding. Mijns inziens kunnen juist om deze reden verschillen ontstaan in de uitvoering van de coaching (zie aanbeveling 8).

De gezamenlijke bijeenkomst, ofwel intervisie, alsook het overleg in regioteams wordt als zeer nuttig en leerzaam gezien door de gezinsbegeleiders (zie aanbeveling 10).

Er bestaan verschillende wensen en behoeften op het gebied van de begeleiding van de gezinsbegeleiders die aandacht behoeven. Hierop zal (gedeeltelijk) teruggekomen worden in de aanbevelingen 9 en 12.

9.3. Eindconclusie naar aanleiding van onderzoek ouders

De twee gezinnen in het onderzoek zijn gecoacht op duidelijke aspecten. Bij het eerste gezin is er op meerdere aspecten gecoacht, maar lag de nadruk vooral op het duidelijk zijn naar het kind toe middels duidelijke instructies en op het hanteren van ongewenst gedrag.

Bij het tweede gezin wordt niet duidelijk hoe de coaching precies verlopen is, behalve dat het complimenten geven veel geoefend is. Er is op minder aspecten gecoacht dan bij het eerste gezin, maar dat heeft te maken met de hulpvraag alsook met hoe snel het opgepakt werd.

De gezinsbegeleiders van deze gezinnen hebben duidelijke uitleg gegeven over wat de coaching in zou gaan houden en verwachtingen uitgesproken. Het is in de gesprekken met de moeders niet duidelijk geworden wanneer ze deze uitleg hebben ontvangen, dus vlak vóór het coachen, daarna of tijdens het bespreken van het plan van aanpak.

Beide gezinsbegeleiders hebben ouders het gevoel gegeven dat ze alles konden zeggen of vragen. Ook hebben beide gezinnen voldoende uitleg ervaren gedurende de coachingsweken.

De vraag is wel of de moeder van gezin 2 op de hoogte is gesteld van het feit dat de gezinsbegeleider altijd moet melden als zij dingen ziet die niet door de beugel kunnen. Dit moet voor aanvang van de hulpverlening aan gezinnen medegedeeld worden.

Volgens de gezinnen zitten er geen aspecten aan het coachen die minder goed zijn. Het wordt niet echt duidelijk aan welke aspecten ze het meest gehad hebben.

Beide gezinnen geven aan dat veranderingen blijvend zijn, maar niet voor de volle 100%. Met name bij gezin 2 speelt het feit dat moeder er alleen voor staat en een heel druk leven heeft een grote rol in het moeilijk vol kunnen houden van wat ze geleerd heeft. Ze is soms bang terug te vallen in haar oude patroon, met name als de drukte lang aanhoudt.

Beide gezinnen zijn zeer tevreden over hun gezinsbegeleider, ze geven een gemiddeld cijfer van een 8,3. Beide gezinnen hadden een klik met de gezinsbegeleider, zowel de ouder(s) als de kinderen. Omdat dit één van de belangrijkste basisvoorwaarden is voor een goede hulpverlening is het hoge cijfer goed uit te leggen.

In beide gezinnen is sprake van één of meer grote overwinningen. Voor hen heeft de coaching, en meer in het algemeen ON, veel effect gesorteerd. Bij het ene gezin net een beetje meer dan bij het andere gezin.

Beide gezinnen geven aan geen moeite gehad te hebben met het kritisch naar zichzelf kijken. Als je weet dat je als ouder iets niet goed doet, dan helpt dat je om het tij te kunnen keren.

Voor het ene gezin zijn de drie coachweken toereikend geweest om de gewenste veranderingen teweeg te brengen. Ouders hebben geen tips voor verandering of verbetering van de coaching. Voor het andere gezin ligt dit anders. Moeder zou graag uitbreiding zien van het (coach)traject (zie aanbeveling 5).

De doelen van beide gezinnen blijken niet geheel behaald te zijn als alle onderzoeksresultaten betrokken worden voor de beantwoording van de vraag of doelen bereikt zijn. Moeder van gezin 1 spreekt zichzelf tegen op bepaalde punten. Ze is heel positief over ON en wat er bereikt is, maar geeft - tussen de regels door - ook aan dat niet alle veranderingen blijvend zijn. In de wijze waarop daarmee omgegaan wordt zijn tegenstellingen te zien in wat moeder erover vertelt. Daardoor is niet geheel duidelijk of ouders consequent zijn in het toepassen van wat ze geleerd hebben, of ze dit op de juiste manier doen en in hoeverre ze bepaalde gedragingen van hun kind die nu te zien zijn als normaal moeten beschouwen of niet.

Tussen de regels door heb ik gemerkt dat moeder van gezin 2 behoefte heeft aan verdere ondersteuning. Ze zou een vervolgtraject wel willen, ze is nog niet overtuigd van haar eigen kunnen.

9.4. Eindconclusie overig

Tijdens het onderzoek bij de gezinsbegeleiders en gezinnen zijn een aantal aspecten naar voren gekomen die voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag niet allemaal relevant zijn, maar die ik wel mee wil geven aan Stichting Lindenhof. Een aantal van deze aspecten zijn al tijdens eerder onderzoek door Stichting Lindenhof naar voren gekomen en blijkbaar nog steeds actueel. Vandaar dat ik ervoor kies ze hier nogmaals in een 'eindconclusie overig' te noemen.

9.4.1. Afgrenzing doelgroep en omgang met andere problematieken

In het onderzoeksverslag van 2007 van Stichting Lindenhof staat het volgende: *'Een heldere afgrenzing van de doelgroep kan, gezien de beperkte onderzoeksgroep, nog niet worden gegeven. Het is duidelijk geworden dat de complexiteit van de problematiek vaak na de start van de hulp naar voren komt, en dat contra-indicaties vooraf niet zo scherp te stellen zijn. Vooral nog kan geconcludeerd worden dat er geen reden is om aan te nemen dat er sprake is van een 'lichtere' doelgroep dan de in eerder onderzoek vastgestelde multiproblemdoelgroep van APG'*

De gezinnen die in aanmerking komen voor ON, hebben vaak een multiprobleem problematiek, maar er zitten ook gezinnen bij waar alleen vraagstukken leven op het gebied van de opvoeding (zoals gezin 1 in het onderzoek). Het gaat bij ON om pedagogische hulp, dus er wordt alleen aandacht besteed aan opvoedkundige vraagstukken. Problemen die buiten de opvoeding liggen, moeten geparkeerd kunnen worden of door andere hulpverlenende instanties opgepakt worden. Soms krijgen gezinnen naast ON ook andere hulp, bijvoorbeeld van maatschappelijk werk. Dan wordt er gelijktijdig aan de verschillende problemen gewerkt, wat het meeste effect heeft. Een voorwaarde is dan wel dat er onderlinge afstemming is.

Uit dit onderzoek is gebleken dat het niet altijd mogelijk is om andere problemen, als relatieproblemen of persoonlijkheidsproblemen, te parkeren. In dossiers is ook vaak terug te lezen dat problemen onderlinge invloed op elkaar uitoefenen en niet als losstaand element gezien kunnen worden. Als er dan ook geen andere hulpverlening voor ingezet is, kunnen ouders zodanig worden afgeleid, worden vermoeid of met andere dingen bezig zijn, dat het lastig is ON goed in te kunnen zetten. Gehoopt wordt wel dat door ON ouders minder stress ervaren, dat kinderen zich beter gaan gedragen en dat het dan op andere gebieden ook beter zal gaan, maar als andere problemen en eventuele oorzaken niet aangepakt worden is dit mijns inziens op de langere termijn niet effectief. Behalve als de andere problematieken die er spelen gekoppeld zijn aan de opvoedingsproblematiek, dan zou het inderdaad wel verschil kunnen maken.

Het is mijns inziens wenselijk om binnen ON ook met de andere problemen aan de slag te gaan, echter ON zou dan anders ingericht moeten gaan worden wil je hulp kunnen bieden op meerdere gebieden dan alleen de opvoeding. Ieder gebied kent zijn eigen specialisme en als gezinsbegeleider is er dus ook andere, aanvullende kennis nodig. Daarnaast moet gekeken worden of tien weken toereikend is als er op meerdere gebieden hulp geboden wordt.

Iets dat in ieder geval gerealiseerd kan worden is dat de gezinsbegeleider ON een bemiddelende rol speelt tussen het gezin en de case manager van Bureau Jeugdzorg, om ervoor te zorgen dat problemen tegelijk aangepakt worden (zie aanbeveling 15).

Uit het onderzoek kwam naar voren dat het team van ON nog zoekende is in het oplossen van het vraagstuk rondom de doelgroep ON (bij welke gezinnen sluit ON het beste aan?). Helaas is in veel gevallen niet van tevoren bekend of het in een gezin alleen maar draait om opvoedkundige vragen of dat er toch meer speelt. Vaak komt de gezinsbegeleider daar na verloop van tijd pas achter. Je stopt dan niet zomaar een traject, maar er worden wel eens gezinnen afgesloten waarvan het de vraag is of ze het wel vol gaan houden. Vragen die spelen en waar nog geen antwoorden op gevonden zijn, zijn hoe dit beter voorzien kan worden en of er in zo'n geval wel in een gezin gestart moet worden. Het is nog een uitdaging om de criteria zo scherp te stellen dat duidelijk is of een gezin wel of geen ON moet krijgen (vast te stellen contra-indicaties). (Zie aanbeveling 14).

Uit het onderzoek bleek tevens dat er te weinig geanalyseerd wordt bij het opstellen van het plan van aanpak. Er wordt gekeken naar welke vaardigheden er zijn en welke niet en wat ouders dan nodig hebben. Echter, als er meer geanalyseerd zou worden, kan er beter achtergekomen worden hoe het komt dat de problematiek is ontstaan of waarom het kind zo reageert zoals het reageert, bijvoorbeeld doordat ouders niet op één lijn zitten of de vader een psychiatrisch ziektebeeld heeft. Je kan er als gezinsbegeleider dan dieper op ingaan en beter aansluiten bij wat het gezin nodig heeft (zie aanbeveling 13).

Tijdens het onderzoek bij gezin 2 kwam het bovenstaande duidelijk naar voren. Moeder maakt zich zorgen om het gedrag van haar oudste zoon op school. Ze geeft aan dat ze er via ON achter is gekomen dat het niet zo is dat ze het niet goed doet als moeder, maar dat ze niet weet wat er met haar zoon aan de hand is. Ze had via Bureau Jeugdzorg graag zowel hulp thuis gehad als voor op school (zie aanbeveling 15).

9.4.2. Video-opnames

Uit het onderzoek bij de gezinnen bleek dat er een gezinsbegeleider is die zowel een video-opname maakt aan het begin van het traject (bij de observatie) als aan het eind van het traject. Op die manier kan ze het verschil aan ouders laten zien. Ouders hebben dit als leuk en leerzaam ervaren. De ouder van het andere gezin gaf juist aan een video-opname vreselijk te vinden, dus voor haar zou het geen optie geweest zijn om een tweede opname te maken. Toch kan een tweede opname toegevoegde waarde hebben (zie aanbeveling 19).

9.4.3. Gebruik strippenkaart en termijn nazorg

Uit het onderzoek bij de gezinnen is gebleken dat één van de gezinnen het prettiger en minder moeilijk vindt als de gezinsbegeleider nog twee keer contact opneemt met haar dan dat zij contact op moet nemen met de gezinsbegeleider. Zij heeft dit ook zo afgesproken met haar gezinsbegeleider.

Iets anders dat daarmee samenhangt is dat moeder aangeeft dat ze wil kunnen bellen als het echt nodig is, als ze ergens mee zit of terug dreigt terug te vallen in oud gedrag. Stel dat ze binnen de drie maanden die ervoor staan geen hulp vraagt en net daarna wel hulp wil, dan staat de gezinsbegeleider niet meer tot haar beschikking (zie aanbeveling 20).

Uit het dossieronderzoek en de interviews met de gezinsbegeleiders is ook gebleken dat gezinnen bijna nooit gebruik maken van de strippenkaart.

9.4.4. Terminologie

Er is gedurende het onderzoek nog een laatste aspect naar voren gekomen dat ik hier graag onder de aandacht wil brengen. Opvoeden NU maakt gebruik van de benaming (life) coaching. Tijdens mijn onderzoek naar vergelijkbare interventies werden de woorden coaching en training zowel door elkaar gebruikt, als los van elkaar. Ikzelf heb het woord coaching overgenomen van Stichting Lindenhof, het was voor mij een vaststaand gegeven. Mij is later gevraagd waarom het coaching wordt genoemd en niet training. Deze vraag heb ik voorgelegd aan mijn opdrachtgever. Het antwoord bleef uit, omdat er geen duidelijke reden is voor de keuze om het coachen te noemen.

De vraag is of het nu beter coaching kan heten of training. Het antwoord geef ik niet in dit rapport, omdat dit iets is dat uitgezocht moet worden in vervolgonderzoek (zie aanbeveling 21). Ik had het mee kunnen nemen in mijn eigen onderzoek, als ik me er in een eerder stadium bewust van was geweest. Echter, omdat beide benamingen door elkaar gebruikt worden, is er voor mij in dat stadium geen indicatie geweest dat hier wezenlijke verschillen tussen zouden bestaan.

Graag geef ik wel alvast enkele beschrijvingen en een definitie van het begrip coaching, alsook enkele definities van het begrip training. Dit voor een eerste indruk en aanzet tot verder onderzoek. Eerst volgen een aantal beschrijvingen van het woord coachen die ik in het boek 'Coachend opvoeden' heb gevonden. Deze beschrijvingen kunnen helpend zijn in het maken (en onderbouwen) van een keuze voor de juiste terminologie.

'Het Engelse woord 'coach' betekent oorspronkelijk koets die achtenswaardige personen van het ene naar het andere punt brengt. Nu staat 'coach' ook voor 'autobus'. Coach is een vervoermiddel. Het begrip 'coachen' is het equivalent van ergens heen brengen. Het wordt vooral gehanteerd in de wereld van management en organisatie. Coachen is in de wereld van consultants aan het begin van de 21^e eeuw een hype geworden. Het aantal definities dat daar onder coachen verstaan wordt, is groot. Coachen gaat vrijwel altijd over een bepaalde manier van beïnvloeden van mensen. Coachen is zo populair aan het worden, omdat men merkt dat het geven van bevelen in onze samenleving steeds minder effect sorteert. Dat geldt ook voor de opvoeding van kinderen.' (Verhage 2005, 10).

'Coachen is doelgericht sturen zonder de baas te spelen. [...]. Een coachende grondhouding bestaat er allereerst uit dat je vooral het beste uit iemand wil halen en niet het beste van jou in een persoon wil stoppen. [...]. Een tweede kenmerk is dat je handelt met het einddoel voor ogen. [...]. Een derde hoofdkenmerk is dat coachen stuurt op het gedrag zonder gebruik te maken van macht.' (Verhage 2005, 31/32).

'Het draait bij coaching om zelfsturing. Zelfsturing betekent dat iemand bewust zijn verantwoordelijkheid neemt in het maken van zijn keuzes. Het individu is regisseur van zijn eigen leven, dat laat hij zien door actief te kiezen. Kiezen leidt tot handelen. Coachen betekent ook durven confronteren in de vorm van bewust laten zijn, direct gevolgd door een indringende uitnodiging tot het nemen van verantwoordelijkheid. Confronteren lijkt een conflictueuze betekenis te hebben, maar is dat in de zin van coachen niet. Er worden feiten en waarnemingen tegenover elkaar gezet en daar blijft het bij. Coachen is gericht op ontwikkeling van individuen en teams, maar wel met het oog op prestatieverbetering. Het denken en handelen in termen van resultaten zijn niet overal even goed

ontwikkeld. Coachen heeft vaak een non-directieve connotatie²⁹. In deze opvatting ontbreekt de dimensie van resultaatgerichtheid die bij coaching van essentieel belang is.' (Verhage 2005, 38).

Er zijn vele definities van het woord coaching beschikbaar. Op www.nl.wikipedia.org heb ik een goede beschrijving en definitie gevonden:

'Coaching is een Engelse term die gemakkelijk voor veel verschillende begeleidingsvormen gebruikt wordt. Dergelijke synoniemen van die begeleidingsvormen zijn supervisie, mentoring, counseling, therapie enzovoort. De literatuur is niet eenduidig over een definitie. Coaching is in feite een specifieke vorm van begeleiden. Naast coaching bestaan er ook andere manieren om het begeleiden van mensen vorm te geven. Afhankelijk van de situatie en de omstandigheden moet steeds voor de meest passende vorm van begeleiding worden gekozen.'

Een definitie:

'Coaching is een vorm van persoonlijke begeleiding op basis van een gelijkwaardige één-op-één-relatie. De coachee leert, de coach ondersteunt dit leerproces. Binnen het coachingstraject worden de doelen vooraf bepaald. Doel van de coaching is het vergroten van de persoonlijke effectiviteit van de coachee. Coaching van groepen is echter ook mogelijk. De coach zoekt dan naar collectieve patronen in gedrag en denken in de groep.'

Er zijn van het woord training ook meerdere definities vindbaar, hoewel veel minder dan van coaching. Op www.mijnwoordenboek.nl heb ik de volgende twee definities van training gevonden:

1. 'Het aanleren, verbeteren of veranderen van sociale, cognitieve en psychomotorische vaardigheden'
2. 'Oefening, het machtig worden van vaardigheden'

Trainen wordt in de Van Dale gedefinieerd met twee betekenissen:

1. 'Stelselmatig oefenen in een tak van sport'
2. 'Oefenen in een bepaalde vaardigheid'

Iemand die vaak hardloopt, zal na een bepaalde tijd steeds beter gaan hardlopen, of iemand die veel sudoku's oplost zal dit steeds sneller kunnen doen.

Het trainen van vaardigheden buiten de sport kan dus meestal beschreven worden als oefenen.

Zonder een antwoord te willen geven op de vraag welke terminologie het beste is in het geval van Opvoeden NU, is het voor mijzelf aan de hand van bovenstaande uiteenzetting duidelijk dat training en coaching beide bruikbaar zouden kunnen zijn. Naar aanleiding van een verder onderzoek hiernaar kan bepaald worden aan welke term Stichting Lindenhof het meeste gewicht hangt.

9.5. Aanbevelingen

Naar aanleiding van de analyse van de onderzoeksgegevens en de door mij getrokken conclusies, formuleer ik hieronder mijn aanbevelingen voor Stichting Lindenhof.

Aanbeveling 1:

Belangrijk is dat eerst de structuur in kaart gebracht wordt en dan pas gecoacht wordt. Regels en afspraken moeten duidelijk zijn, alsook de rituelen (dagelijkse routine). Op die manier weet een ieder waarop gecoacht wordt en zijn verwachtingen helder.

Het blijkt dat niet voor alle gezinsbegeleiders duidelijk is of de dagelijkse routine voorafgaand aan de coaching gemaakt wordt of tijdens het coachen. Deze zaken moeten duidelijker omschreven worden in de methodiekhandleiding, zodat het voor iedereen helder is wanneer je wat doet in de aanloop naar de coaching. De handleiding moet ook verder aangevuld worden met onderling gemaakte afspraken en items die in de praktijk van het coachen zichtbaar geworden zijn, maar nog niet op schrift staan (zie ook paragraaf 8.3).

²⁹ Zie verklarende begrippenlijst in bijlage II

Aanbeveling 2:

Omdat maar één van de vier gezinsbegeleiders de vier centrale opvoedingsvaardigheden wist, dient er nog een keer uitgebreid aandacht aan besteed te worden, zodat de gezinsbegeleiders nog beter weten waarover gesproken wordt. Zij passen deze ongetwijfeld toe tijdens het coachen, omdat middels de observatie al deze vaardigheden de revue gepasseerd zijn en dus helder is waar de problemen liggen, maar nóg beter is het deze te kunnen benoemen. Wat op papier staat moet eigen worden. Zoals gezegd kan het zijn dat de vraagstelling niet goed was, waardoor de gezinsbegeleiders moeite hadden interventies te benoemen die bij de te leren vaardigheden horen.

Aanbeveling 3:

Tijdens het onderzoek kwam naar voren dat het niet voor alle gezinsbegeleiders duidelijk is wat je doet als je tijdens de coaching dingen ziet waar je wat mee zou willen doen, maar waar niets over afgesproken is. Er is een afspraak over gemaakt, namelijk coachen op één of twee vaardigheden en alles wat daarbuiten valt wordt niet meegepakt tijdens het coachen. In de praktijk blijkt deze afspraak lastig te hanteren, of in ieder geval bestaat er onduidelijkheid over.

Dit moet opnieuw onder de aandacht gebracht worden bij de gezinsbegeleiders en er dienen duidelijke afspraken over gemaakt te worden. Er zou een uitzondering op de regel gemaakt kunnen worden of er kan voor gekozen worden dit meer in overleg met ouders te doen. Het kan inderdaad zo zijn dat een ouder het juist fijn vindt op meerdere aspecten gecoacht te worden. Voorwaarde is dat het haalbaar is voor zowel de ouders als de gezinsbegeleiders.

Aanbeveling 4:

Met elkaar moet besproken worden welke eisen er aan het letterlijk nazeggen door ouders gesteld moeten worden. Er is één gezinsbegeleider die al aan heeft gegeven het soms toe te staan als ouders eigen woorden gebruiken, mits deze op een juiste manier ingezet worden en dezelfde boodschap behelzen als de gezinsbegeleider voor ogen had. Op die manier maken ze het zichzelf juist sneller eigen, ze moeten het immers na tien weken ook helemaal zelf doen. Door hier een gezamenlijke afspraak over te maken, doet iedereen hetzelfde. De vraag moet dan beantwoord worden waaraan de boodschap moet voldoen die ouders geven. Dus wanneer sta je het wel toe en wanneer niet dat ouders eigen woorden gebruiken, welke criteria moeten daarvoor gehanteerd worden?

Aanbeveling 5:

Aan de hand van de onderzoeksresultaten van de gezinsbegeleiders is gebleken dat er een knelpunt ligt op het gebied van de hoeveelheid te coachen vaardigheden. Er wordt vaak gefocust op één of twee te leren vaardigheden. Er zijn echter meerdere gezinsbegeleiders geweest die aangegeven hebben het lastig te vinden welke vaardigheid je kiest om op te coachen als er meerdere liggen en ten tweede blijven er dingen liggen waarmee niets gedaan wordt als je je beperkt tot maximaal twee vaardigheden. De vraag is dan wat je precies bereikt hebt in het gezin.

Hetzelfde knelpunt is naar voren gekomen in de onderzoeksresultaten van de gezinnen. Gebleken is dat er bij een gezin eigenlijk te leren vaardigheden zijn blijven liggen. Deze moeder had graag meer tijd gehad en geeft aan dat een verlenging van het traject een oplossing zou kunnen zijn.

Er is dus van twee kanten een zelfde knelpunt geconstateerd, waardoor mijn aanbeveling is om met elkaar te gaan kijken naar een oplossing hiervan. Het idee van moeder om er twee keer 10 weken van te maken is wellicht niet helemaal realistisch gesteld, maar wat zou wel haalbaar zijn?

Een idee is om eerst 10 weken ON in te zetten en dan een vervolgtraject als dat nodig blijkt te zijn. Dat traject hoeft dan geen 10 weken meer te bevatten, omdat er meteen in fase 3 begonnen kan worden. Het is een mogelijkheid om 10 weken + 4 weken in te zetten, waarbij de 4 weken alleen ingezet worden als dat echt nodig blijkt te zijn. Van de 4 weken kunnen bijvoorbeeld 2 of 3 weken gebruikt worden voor het coachen en 1 week voor de bestendinging.

Ik verwijs voor het oplossen van dit knelpunt ook graag naar de interventie PCIT, die ik in mijn literatuuronderzoek aangehaald heb. Bij PCIT wordt de duur afgestemd op wat ouders laten zien en wat ouders nodig hebben. Dat kan als antwoord dienen op de vraag hoe de duur van ON vastgesteld zou kunnen worden en waarop die gebaseerd kan worden.

Bij ON zou het minimum aantal weken dan 10 zijn en het maximum bijvoorbeeld 14 weken, afhankelijk van wat ouders nodig hebben. Dit zal per gezin bekeken moeten worden, waarbij de basis van 10 weken ON gelijk is voor ieder gezin. Het is belangrijk hier goed naar te kijken.

Aanbeveling 6:

Er dient met alle gezinsbegeleiders een thema gewijd te worden aan de persoonlijke invulling van het coachen. Wat hoort specifiek bij wie en hoe wordt erop gereageerd door de gezinnen. Op die manier wordt niet alleen het inzicht vergroot in waar een ieder mee bezig is, maar kunnen er ook handigheden uitgewisseld worden. Aan eigenschappen verander je niets en die kunnen en moeten niet overgenomen worden (een ieder moet wel authentiek blijven), maar de uitwisseling van bepaalde vaardigheden of hulpmiddelen kunnen wel bijdragen aan het welslagen van de coaching. Dit uitwisselen gebeurt in ieder geval al in één regioteam (zuid). Eén van de gezinsbegeleiders daar heeft aangegeven het leuk en leerzaam te vinden om te zien hoe iedere gezinsbegeleider er iets persoonlijks van maakt. Het is onbekend of de andere twee regioteams dit ook al zo doen. Het breed trekken is in ieder geval de aanbeveling.

Daarnaast moet men van elkaar weten hoe algemene hulpmiddelen binnen het coachen, zoals het gebruik van een beloningssysteem, ingezet worden door de verschillende gezinsbegeleiders en of die wel ingezet worden. Het is goed elkaars ervaringen daarin uit te wisselen en van elkaar te weten hoe een ieder invulling geeft aan de vaststaande dingen binnen het coachen.

Aanbeveling 7:

Het is heel belangrijk dat de verschillen in uitvoering en ideeën, die er klaarblijkelijk bestaan over het wel of niet bestaan van verschillen, opgehelderd en rechtgetrokken worden. Zoals één van de gezinsbegeleiders al aangaf, moet de uitvoering zuiver gehouden worden, maar eerst moet het zuiver gemaakt worden. Hierover moet met elkaar in gesprek gegaan worden, waarbij het van het grootste belang is dat het niet alleen blijft bij afspraken maken, maar dat iedere gezinsbegeleider het ook daadwerkelijk uitvoert als afgesproken. De opnames van het coachen dienen daarbij ter ondersteuning. Deze moeten op korte termijn ingepland worden, mocht dat nog niet gebeurd zijn. Het is niet alleen goed voor ieders ontwikkeling, maar ook om verschillen en overeenkomsten helder te krijgen en daarover in gesprek te gaan.

Tijdens de interviews kwam naar voren dat nog niet alle gezinsbegeleiders de video-opname zoals omschreven in hoofdstuk vijf gezien hebben. Dat is jammer, juist omdat het een goede manier is om met elkaar op één lijn te komen betreffende de uitvoering van de coaching. Deze opnamen moet zo snel mogelijk met het gehele team bekeken worden.

Aanbeveling 8:

Er moet een eenduidige manier gevonden worden waarop nieuwe gezinsbegeleiders voorbereid worden op het coachen. Er dient een standaard programma gemaakt te worden met punten die van belang zijn om mee te geven aan nieuw startende gezinsbegeleiders.

Medewerkers van Lindenhof krijgen bij de aanstelling een competentietraining aangeboden. Er zou voor nieuwe gezinsbegeleiders een basistraining coaching van bijvoorbeeld drie dagdelen gemaakt kunnen worden, gebaseerd op het principe van de competentietraining. Daarin leert een aankomend gezinsbegeleider de coaching uit te voeren zoals afgesproken is. Dit kan middels rollenspellen, uitleg, het bekijken van dvd's alsook van opnames van coachingssituaties van andere gezinsbegeleiders.

De training kan gegeven worden door de langstzittende gezinsbegeleiders of de behandelcoördinator van ON. Op die manier zijn uitgangspunten en afspraken over het coachen meteen duidelijk en helder en kan de nieuwe gezinsbegeleider met extra kennis aan de slag. Uiteindelijk leer je het in de praktijk toe te passen (training on the job). Dat zie je ook met het competentiegericht werken, maar die extra kennis is aanvullend en het helpt verwarring en verschillen in het coachen te voorkomen. Deze training kan verkort gegeven worden, bijvoorbeeld één dag of dagdeel als het om één nieuwe gezinsbegeleider gaat en/of afhankelijk van iemands ervaring en achtergrond.

Aanbeveling 9:

Met elkaar moet besproken worden of de frequentie van de intervisiebijeenkomsten gehanteerd wordt of dat deze verhoogd wordt (niet verlagen!). Tijdsdruk en het organisatorische deel zouden daarbij geen rol mogen spelen, aangezien intervisie een heel belangrijk item is om het coachen goed uit te kunnen blijven voeren, op een eenduidige manier. Ook kan besproken worden de intervisie te houden naar aanleiding van thema's, zodat een ieder zich er goed op voor kan bereiden en er concreet ergens aan gewerkt wordt. Op die manier kan het coachen verder uitgediept worden.

Inventariseer met elkaar als team welke behoeften er liggen op het gebied van intervisie of supervisie met betrekking tot het persoonlijke stuk. Als blijkt dat daar behoefte aan is kan er met elkaar een overlegstructuur aan vast gekoppeld worden alsook een frequentie. Het kan al voldoende

zijn hier eens in de twee of drie maanden aandacht aan te besteden. Dit kan ook (of juist) in kleine groepjes, zodat het ook ingepland kan worden als niet iedereen die behoefte heeft.

Aanbeveling 10:

Zorg ervoor dat de regio-overleggen op regelmatige basis plaatsvinden. Er moet in alle teams gestreefd worden naar een tweewekelijks overleg.

Aanbeveling 11:

De genoemde kennis, vaardigheden en eigenschappen die nodig zijn om een goede gezinsbegeleider te kunnen zijn (en dus ook om goed te kunnen coachen) kunnen als functievereisten opgenomen worden in het functieprofiel van de gezinsbegeleider ON. Dit kan ter uitbreiding van het profiel dienen of gebruikt worden voor de opzet van een nieuw functieprofiel.

Aanbeveling 12:

Het is goed, leuk, motiverend en leerzaam om een keer met het huidige team een workshop/lezing/training/deskundigheidsbevordering van Esther ten Brink te krijgen. Zij heeft in het begin een training verzorgd, maar omdat de meeste gezinsbegeleiders nieuw zijn, is het goed dit een keer te herhalen, waarbij voor de gezinsbegeleiders de mogelijkheid bestaat in gesprek te gaan over thema's waar zij meer van willen weten of waar zij tegenaan lopen.

9.5.1. Aanbevelingen overig

Aanbeveling 13:

Een betere analyse maken bij het opstellen van het plan van aanpak, waardoor beter aangesloten kan worden bij wat het gezin nodig heeft aan hulpverlening. Vaak blijkt pas tijdens het traject dat er meerdere onderliggende problemen spelen. Dit kan voor een groot deel voorkomen worden door een grondigere analyse te doen.

Aanbeveling 14:

Op basis van week 1, 2 en 3 (fase 1) kan een beslissing genomen worden of er wel of niet doorgegaan wordt met het gezin. Dan wordt er wel een investering gedaan, maar een minder lange en intensieve dan de 10 weken volmaken. Deze beslissing is alleen van toepassing als er al twijfel bestaat naar aanleiding van het indicatiebesluit van Bureau Jeugdzorg voor wel of geen ON, of naar aanleiding van de observatie die gedaan is in het gezin. Ook bij gezinnen waarvan verwacht wordt dat het goed aansluit, kan tijdens die eerste 3 weken al blijken dat er meer speelt.

Aanbeveling 15:

Om ON effectief in te kunnen zetten is het van belang dat eventuele andere problemen die spelen ook aangepakt worden mocht dit nog niet het geval zijn. Kinderen kunnen erg veel last hebben van bijvoorbeeld relatieproblematiek en daardoor problematisch gedrag blijven vertonen. Dan helpen 10 weken ON niet op de manier zoals het bedacht is.

De gezinsbegeleider ON kan dan een bemiddelende rol spelen tussen het gezin en de case manager van Bureau Jeugdzorg, om de problemen tegelijk aan te pakken. Voor problemen waarvoor geen indicatie nodig is, zou de gezinsbegeleider kunnen zorgen voor een doorverwijzing of het daadwerkelijk in gang zetten van de hulpverlening. De verschillende problemen kunnen best naast elkaar bestaan, maar dan moet het wel zeker zijn dat alle problemen aangepakt worden en daarover tevens onderlinge afstemming bestaat.

Aanbeveling 16:

De doelgroep kan niet aangemerkt worden als multiprobleem doelgroep, omdat andere gebieden dan ook aangepakt moeten worden. De benaming 'Risico Gezinnen' sluit wellicht beter aan³⁰. Het gaat dan om gezinnen waar sprake is van een wankel evenwicht en waar, door omstandigheden binnen en/of buiten het gezin, (een complexe) problematiek is ontstaan. Gezinstaken komen daardoor in het gedrang. Als dit chronisch wordt is er een kans dat er een multiprobleem doelgroep ontstaat.

Aanbeveling 17:

Iets anders dat uit het onderzoek naar voren kwam en een rol speelt bij het bieden van de hulp, is dat het voor veel kinderen goed zou zijn een training te volgen tijdens het ON traject. Trainingen

³⁰ Ontleend aan de site www.bibgroningen.nl

sorteren veel effect en zouden een goede aanvulling kunnen zijn. Te denken valt aan een weerbaarheidstraining of een sociale vaardigheidstraining. Deze mogelijkheid ontbreekt tot dusver. Een aanbeveling is om te kijken wat er mogelijk is in het bieden van kindtrainingen tijdens het ON traject.

Aanbeveling 18:

Al eerder is gebleken dat vaders een aparte groep vormen binnen ON (eigen onderzoek Stichting Lindenhof). Tijdens dit onderzoek kwam naar voren dat vaders tijdens de coaching een andere benaderingsvorm vragen dan moeders. Het antwoord op de vraag of vaders een andere vorm van coaching nodig hebben is ja. Het is aan te bevelen voor vaders een aparte aanpak/benaderingswijze op te stellen.

Aanbeveling 19:

Het is voor ouders goed om te zien wat de daadwerkelijke veranderingen zijn die ontstaan vanaf het begin van het traject tot aan het eind van het traject. Het is daarom een goed idee om zowel tijdens de observatie een opname te maken als aan het eind bij de afsluiting. Dit kan optioneel zijn, omdat niet alle ouders opnames fijn of gewenst vinden.

De opname is een voorbeeld van een eigen invulling binnen gegeven kaders, maar is wel een aspect waarvan ik vind dat er onderlinge afstemming over moet zijn. In principe is de afspraak dat er één keer een opname gemaakt wordt. Als dit er twee worden (optioneel), is het goed als dat bekend is binnen het team en vastgelegd wordt.

Aanbeveling 20:

Het door de gezinsbegeleider zelf contact opnemen gedurende de nazorgperiode is een voorbeeld van een eigen invulling binnen gegeven kaders, maar is wel een aspect waarvan ik vind dat er onderlinge afstemming over moet zijn. In principe is de afspraak dat gezinnen zelf, middels de strippenkaart, contact op kunnen nemen met hun gezinsbegeleider. Als gezinnen het inderdaad minder moeilijk blijken te vinden als de gezinsbegeleider contact opneemt, is het goed als daar wat over vastgelegd wordt. Het is me tijdens het onderzoek en bij het bestuderen van de dossiers wel opgevallen dat er weinig gezinnen zijn die gebruik maken van de strippenkaart en dus de mogelijkheid om contact op te nemen voorbij laten gaan. Het kan zijn dat deze gezinnen echt de hulp niet nodig hebben, maar het kan dus ook dat ze het te lastig vinden om contact op te nemen (in verband met een gevoel van falen). Mijns inziens is de kans op terugval dan groter.

De termijn van de nazorg is nu gesteld op drie maanden. Het is een aanbeveling om te kijken naar een eventuele verlenging van deze periode naar bijvoorbeeld een half jaar. Uit het onderzoek kwam naar voren dat ouders het geleerde in de loop der tijd meer op hun eigen manier in gaan vullen en dan pas blijkt wat dat voor gevolgen heeft voor het gedrag van de kinderen. In het begin zullen zij zich meer houden aan wat zij geleerd hebben en dan kunnen drie maanden net te kort zijn om hulp of advies te vragen.

Aanbeveling 21:

Uitgezocht moet worden welke term het beste van toepassing is op Opvoeden NU; leren ouders opvoedingsvaardigheden middels coaching of training? In paragraaf 9.4.4 (eindconclusie overig), staan al enkele beschrijvingen en definities genoemd van beide termen. In vervolgonderzoek kan dit meegenomen worden.

9.6. Antwoord op de vraagstelling

In hoofdstuk 1, paragraaf 1.3, heb ik de volgende vraagstelling geformuleerd:

‘Wat is life coaching in de opvoedingssituatie vanuit de theorie, hoe wordt dit uitgevoerd door de gezinsbegeleiders van Stichting Lindenhof binnen de interventie Opvoeden NU en in hoeverre komt dit overeen met de gevonden theorie?’

Naar aanleiding van de antwoorden op de deelvragen en verder gevonden relevante informatie zal ik hieronder een antwoord geven op de vraagstelling van mijn onderzoek.

Zoals gedurende het onderzoek duidelijk is geworden, bleek er weinig informatie te vinden over de betekenis van life coaching in de opvoedingssituatie (zie hoofdstuk 1).

De thema's en te leren vaardigheden komen in veel interventies op het gebied van opvoeding en opvoedingsproblemen overeen, alsook de uitleg over de manier waarop deze toegepast dienen te worden. Echter, er zijn door mij maar weinig interventies gevonden die bij het vergroten van de opvoedingsvaardigheden bij ouders gebruik maken van life coaching. Vaak wordt er gebruik gemaakt van rollenspellen, huiswerkopdrachten of er wordt met oefenboeken gewerkt.

Voor het beantwoorden van de vraag wat life coaching is vanuit de theorie, heb ik gebruik gemaakt van de interventies Parent Child Interaction Therapy (PCIT) en Eerste Hulp Bij Opvoeden van supernanny Jo Frost (zie ook hoofdstuk vier). Geconcludeerd kan worden dat het meest belangrijke element van life coaching in de opvoedingssituatie is dat er tijdens de interactie tussen ouder en kind gerichte en directe feedback aan ouders gegeven wordt in de vorm van instructies. Daardoor kunnen zij hun handelen (en dat van het kind) meteen bijsturen, zodat het gewenste resultaat sneller zichtbaar wordt. Het letterlijk naast de ouder staan en hen tot steun zijn tijdens de opvoedingssituatie zijn tevens belangrijke aspecten van het life coachen.

In hoofdstuk vier worden verder nog vele technieken en middelen genoemd die door PCIT en EHBO ingezet worden bij het life coachen. Deze dragen allemaal bij aan het welslagen van de coaching.

Het tweede deel van de vraagstelling is de vraag hoe de life coaching uitgevoerd wordt door de gezinsbegeleiders van Opvoeden NU (zie ook hoofdstuk vijf, zes en zeven). Middels praktijkonderzoek ben ik erachter gekomen dat de gezinsbegeleiders de coaching op veel punten hetzelfde uitvoeren, zoals het voor- en nabespreken van een coachingssituatie, het geven van duidelijke en directe instructies aan de ouder en het inzetten van bijbehorende technieken en middelen. Door in kaart te brengen op welke punten de uitvoering eenduidig is, worden de sterke kanten van het coachen duidelijk voor iedereen en kunnen deze tevens nog verder versterkt en doorontwikkeld worden.

Echter, er zijn ook verschillen en knelpunten te constateren in de uitvoering, zoals het aantal te coachen vaardigheden en het letterlijk voorzeggen van de instructie aan ouders. De verschillen komen onder andere voort uit een persoonlijke invulling van de coaching, verschillende voorbereiding/training op het coachen, verschillende begeleiding, de mate van ervaring en deskundigheid, gemaakte afspraken die niet voor iedereen duidelijk zijn en het snel moeten maken van keuzes in het moment zelf. Ook is iedere coachingssituatie weer anders; gezinnen hebben verschillende achtergronden en verschillende hulpvragen. Daarop zal je als gezinsbegeleider moeten anticiperen. Toch moeten verschillen die binnen het gegeven kader liggen zo klein mogelijk gehouden worden. Middels dit onderzoek heb ik de grootste verschillen in kaart gebracht en aanbevelingen gedaan hoe deze voorkomen kunnen worden, nu en in de toekomst.

Het laatste deel van de vraagstelling is de vraag in hoeverre de uitvoering van de coaching binnen ON overeenkomt met de gevonden theorie over coaching (zie ook hoofdstuk acht).

Ondanks dat de interventies niet volledig vergelijkbaar zijn, is er toch een redelijk aantal overeenkomsten gevonden. Deze hebben zowel betrekking op het feitelijke coachen als op bijkomende aspecten zoals coaching via ouders en aanpak gericht op ouders. De overeenkomsten tussen met name PCIT (als evidence-based programma) en ON laten zien dat deze effectief (kunnen) zijn met betrekking tot succesvolle hulpverlening. Om volmondig te kunnen antwoorden dat het coachen binnen ON effectief is, moet meer en uitgebreid onderzoek gedaan worden. Het grote verschil met PCIT is dat de coaching niet in de thuissituatie plaatsvindt, waardoor niet op alle punten een vergelijking gemaakt kan worden. Bij PCIT wordt bijvoorbeeld geen gebruik gemaakt van de inzet van het bedritueel, in tegenstelling tot EHBO en ON. Ook vindt de coaching bij EHBO in veel meer situaties plaats dan bij ON en PCIT. De nanny verblijft in het gezin voor een bepaalde periode, waardoor zij in veel verschillende situaties kan coachen.

Voor de volledigheid heb ik ook een vergelijking gemaakt tussen theorie en praktijk van ON zelf. Coachen de gezinsbegeleiders zoals dat beoogd en vastgelegd is? Ik kan op veel punten ja zeggen als antwoord op deze vraag, op een aantal punten moet ik nee zeggen. Dit heeft te maken met de hierboven genoemde verschillen en knelpunten in de coaching, alsook met het feit dat niet alles vastgelegd is op schrift wat in de praktijk wel zichtbaar is geworden. Door hiervoor een aanbeveling te geven, kan ervoor gezorgd worden dat theorie en praktijk volledig op elkaar aansluiten.

9.7. Evaluatie van de doelstelling

Voortvloeiend uit de vraagstelling heb ik in hoofdstuk 1, paragraaf 1.3, de volgende doelstelling geformuleerd:

‘Bijdragen aan de verbetering van de coachingsmethodiek zodat er op een eenduidige manier gecoacht wordt, volgens heldere richtlijnen en kaders.’

Nu het eindrapport klaar is, kan ik deze doelstelling evalueren en bepalen of deze behaald is. Door middel van het onderzoek is naar voren gekomen waarin de gezinsbegeleiders sterk zijn met betrekking tot de uitvoering van de coaching en waar nog aandachtspunten te zien zijn. Gebleken is dat het gegeven kader nog niet volledig is, gemaakte afspraken zijn niet allemaal vastgelegd, waardoor er onduidelijkheid is op bepaalde punten. Ook zijn er verschillen te constateren in de uitvoering. Door zowel de sterke punten als de aandachtspunten in kaart te brengen, is duidelijk waarop de nadruk moet komen te liggen bij de verdere ontwikkeling en verbetering van de coachingsmethodiek.

Ik heb mijns inziens een bijdrage geleverd aan het te bereiken doel, namelijk het op een eenduidige manier coachen, volgens heldere richtlijnen en kaders. Daarmee draag ik tevens bij aan het verbeteren van de coachingsmethodiek.

Ik besef wel dat mijn bijdrage nu nog slechts een papieren versie is. In theorie heb ik een bijdrage geleverd, maar als het in de praktijk niet geïmplementeerd wordt, blijft het bij een papieren bijdrage en kan bovenstaande doelstelling niet behaald worden.

Daarom zal pas na verloop van tijd te beoordelen zijn of de doelstelling volledig behaald is. Het is aan Stichting Lindenhof en dan met name aan het ON team om met de aanbevelingen aan de slag te gaan en met elkaar te werken aan het behalen van bovenstaande doelstelling.

9.8. Beschrijving eindproduct

Zoals in bovenstaande doelstelling te lezen is, wil ik bijdragen aan het verbeteren van de coachingsmethodiek binnen Opvoeden NU. Ik heb voor Stichting Lindenhof aanbevelingen geformuleerd ter verbetering van deze methodiek. De aanbevelingen dienen als advies aan Stichting Lindenhof. Vandaar dat ik ervoor heb gekozen om als eindproduct een adviesrapport te schrijven. Daarin worden doel en doelstellingen van het rapport beschreven, komt een deel van de onderzoeksopzet terug, evenals de conclusies en aanbevelingen, het antwoord op de vraagstelling en de evaluatie van de doelstelling. Tot slot wordt beschreven hoe Stichting Lindenhof de aanbevelingen kan implementeren (toepassing adviezen).

9.9. Samenvatting

In dit hoofdstuk zijn alle conclusies uit de hoofdstukken zes en zeven in een eindconclusie gezet, zodat in één oogopslag te zien is wat de resultaten zijn van het onderzoek. Er is tevens een nieuw item toegevoegd bij ‘eindconclusie overig’, namelijk ‘terminologie’. Het is de vraag of Stichting Lindenhof nu beter gebruik kan maken van de term coaching of training. Dit verdient nader onderzoek, maar er is vast een beschrijving van beide termen gegeven.

Naast alle conclusies volgen de aanbevelingen (21 stuks). De eerste twaalf aanbevelingen dienen ter verbetering van de coachingsmethodiek. De aanbevelingen dertien tot en met eenentwintig zijn aanbevelingen die afgeleid zijn van de items die als ‘overig’ gemarkeerd zijn bij ‘eindconclusie overig’ en van de items die verder nog tijdens het onderzoek naar voren gekomen zijn. De conclusies en aanbevelingen zijn terug te lezen in het adviesrapport dat voor Stichting Lindenhof geschreven is.

Er is een antwoord geformuleerd op de vraagstelling en de doelstelling is geëvalueerd.

De vraagstelling bestaat uit drie onderdelen, welke allemaal de revue passeren. Er wordt een korte beschrijving gegeven wat er in de theorie over het life coachen gevonden is (welke elementen zitten erin), hoe de gezinsbegeleiders de coaching uitvoeren (overeenkomsten en verschillen) en in hoeverre deze uitvoering overeenkomt met wat er in de theorie over gevonden is.

De doelstelling is in theorie behaald, maar moet in de praktijk nog waargemaakt worden. Daarin ligt een taak weggelegd voor Stichting Lindenhof en het ON team.

Tot slot wordt er een korte beschrijving gegeven van het eindproduct. Er is gekozen voor een adviesrapport aan de hand waarvan een bijdrage geleverd kan worden aan het verbeteren van de coachingsmethodiek.

Nawoord

In dit nawoord geef ik een reflectie op het proces (procesverslag). Ik geef in het kort aan waar ik tegenaan gelopen ben, wat ik geleerd heb van dit onderzoek en wat ik een volgende keer anders zou doen.

In het voorwoord heb ik al wat genoemd over het moeten bijstellen van mijn onderwerp, omdat dit niet haalbaar bleek qua tijd, middelen, kennis en kunde. Ik was zelf op tijd begonnen met het vinden van een onderwerp (augustus 2008) en had me dus al zo'n drie maanden bezig gehouden met dit eerste onderwerp toen ik te horen kreeg dat ik het bij moest stellen. Doordat de onderzoeksvraag een andere invulling kreeg, kon ik de reeds vergaarde informatie niet meer gebruiken en moest ik in november opnieuw beginnen met mijn onderzoek.

De maanden november en december heb ik me zeer gedemotiveerd gevoeld en was ik teleurgesteld in de gang van zaken omtrent de Bachelor Proef (BP). De BP is een nieuwe vorm van afstuderen, zowel voor de studenten als voor de docenten. Achteraf zijn we het er allemaal wel over eens dat er nog veel kinderziektes in de BP zaten, waar wij mee te maken kregen en mee te 'dealen' hadden. Niet alleen wij, maar ook de afstudeercoördinator heeft het zwaar te verduren gehad met alle kritiek die zij over zich heen kreeg. Zij heeft er wel alle keren voor open gestaan om erover in gesprek te gaan en heeft haar uiterste best gedaan om alles tot een goed einde te brengen.

De planning van de BP bleek te krap. Daardoor is er meerdere keren geschoven met inleverdata, maar uiteindelijk is het gelukt alles binnen de tijd te halen. Er is hard gewerkt om ervoor te zorgen dat het concepteindrapport en -eindproduct tijdig ingeleverd werden, en tevens om deze tijdig van feedback te voorzien. Helaas wel gepaard gaande met de nodige frustraties en negatieve energie van mijn zijde. Ik heb me dit alles erg aangetrokken, omdat ik vreesde dat ik later zou gaan afstuderen. Ik had immers een achterstand opgelopen en voelde me een tijdje niet meer gemotiveerd. Ik vond het niet te verkroppen dat ik al die jaren zo voorspoedig doorlopen had en nu, vlak voor de eindstreep, nog een groot struikelblok tegenkwam, dat niet door mijn eigen toedoen was ontstaan.

Gelukkig kreeg ik begin januari weer de energie en moed om alles goed op te pakken en heb ik goedkeuring gekregen op mijn startdocument. Daardoor kon ik aan de slag met het daadwerkelijke onderzoek. Het onderzoek vond ik enorm leuk om te doen, ik heb er ook veel van geleerd. Hoe maak je een goede onderzoeksopzet, hoe stel je interviewvragen op, hoe benader je de respondenten, hoe analyseer je alle gegevens, hoe rapporteer je deze. Ik heb vooral geleerd dat het belangrijk is niet téveel informatie te verzamelen, dat je daarin een grens moet stellen, ook voor jezelf.

Op een bepaald moment wist ik niet meer hoe ik alle gegevens die ik inmiddels verzameld had, toe kon passen op mijn onderzoek. Ik was het overzicht kwijt, omdat het teveel was. Ik heb daar wel sturing in gehad, maar concludeer achteraf dat ik daarin nog meer begrensd had moeten worden. Dit onderzoek is vrij omvangrijk geworden en dat is tevens een punt van kritiek geweest tijdens de conceptbespreking. Ik heb er moeite mee om kort en bondig te zijn en tot de kern te komen, dat is iets waar ik vaker tegenaan loop en waarin ik nog veel te leren heb. Het schrijven van dit rapport is al een heel leerproces geweest op dat vlak, en nog blijft het lastig om informatie in te korten of te bepalen of iets wel of niet van belang is. Ik weet dit van mezelf, ik heb er ook nu weer veel van geleerd. Dit zal altijd een punt van aandacht blijven.

Een volgende keer zou ik van tevoren duidelijkere richtlijnen willen hebben over de hoeveelheid af te nemen interviews, aantal te betrekken bronnen et cetera. Ik merk dat ik behoefte heb aan duidelijkheid en structuur. Als ik weet wat er van me verwacht wordt, kan ik beter presteren. De BP kon mij die duidelijkheid niet geven, waardoor ik lang zoekende bleef en onzekerheid de boventoon voerde.

Nu kan ik zeggen dat ik apetrots ben op het resultaat, ondanks dat het gevoelsmatig een enorm gevecht is geweest. Niet alleen om bovengenoemde redenen, ook vanwege de combinatie met werk en privéleven. Ik heb er veel voor moeten doen en laten, evenals mijn directe omgeving. Dat was niet altijd gemakkelijk. Ik ben om die reden enorm blij dat ik klaar ben, nu kan ik gaan genieten en de vruchten plukken van vier jaar studie.

Bedankt voor een mooie tijd op de SPH, ik heb ervan genoten!

Literatuurlijst

Boeken

- Baarda, D., Goede, M. de & Teunissen, J. (2005, tweede, geheel herziene druk). *Basisboek kwalitatief onderzoek. Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff bv.
- Brink, E. ten (2007). *Eerste hulp bij opvoeden*. Truth & Dare.
- Frost, J. (2005). *Supernanny. Eerste hulp bij opvoeden*. Uitgeverij Het Spectrum.
- Frost, J. (2006). *De meest gestelde vragen aan supernanny*. Uitgeverij Het Spectrum.
- Konijn, C. (red.) (2007). *Werkzame werkwijzen. Verkenning van effectieve interventies in de jeugdzorg*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut (NJI) en Adviesbureau Van Montfoort (AVM).
- Schaafsma, K., Andel, A. van den, e.a. (2005). *Het banen van een pad: methodische beschrijving van gezinscoaching op basis van de ervaringen met het experiment in Limburg*. Antwerpen-Apeldoorn: Provincie Limburg & Garant-Uitgevers n.v.
- Verhage, H. (2005). *Coachend opvoeden. Leidraad voor de professionele opvoeder*. Soest: Uitgeverij H. Nelissen.

DVD

- RTL Nederland B.V. en B-motion B.V. (2005). *Supernanny Jo Frost, Eerst Hulp Bij Opvoeden*. DVD box aflevering 1 t/m 11, 3 x DVD9 - 490 minuten.

Internet

www.ambulante-begeleiding.startpagina.nl
www.books.google.com
www.google.nl
www.grootenklein.nl
www.hbo-kennisbank.nl
www.huiselijkgeweld.nl/interventies
www.jso.nl
www.mijnwoordenboek.nl
www.nji.nl
www.opvoedcoach.nl
www.opvoedendoejezo.kro.nl/uitzendingen
www.opvoedenenzo.nl
www.pedagogischehulp.startpagina.nl
www.scholar.google.nl
www.triplep-nederland.nl
www.uitzendinggemist.nl
www.nl.wikipedia.org

Bestaande informatie Stichting Lindenhof

- Coachen bij Opvoeden NU, beschrijving 2009.
- Eerste deel onderzoeksresultaten evaluatie Opvoeden NU, december 2008.
- Functieomschrijving APG'er.
- Informatiemap Stichting Lindenhof basistraining 'Competentievergroting in de Jeugdzorg'
- Methodiekhandleiding Opvoeden NU (concept), stand van zaken december 2007.
- Methodiekhandleiding Opvoeden NU (concept), stand van zaken januari 2009.
- Dossiers afgesloten en lopende Opvoeden NU gezinnen
- Onderzoeksverslag Opvoeden NU (concept), opbrengst van een projectjaar, december 2006-november 2007.
- Video-opname gezinsbegeleider van een coachingssituatie
- Vragenlijsten eerder afgenomen interviews onder plaatsers, medewerkers en cliënten.

Bijlagen

- Ambulante gezinsbegeleiding
- Ambulante hulpverlening
- Coachend opvoeden
- Coaching
- Coaching en opvoeding
- Directief coachen
- Directieve interventies
- Directieve thuisbehandeling / directive hometraining
- EHBO (Eerste Hulp Bij Opvoeden)
- Family therapy / gezinstherapie
- Gespecialiseerde gezinsverzorging
- Gezinsbegeleider
- Gezinsbegeleiding
- Gezinscoach
- Gezinscoaching
- Gezinsbehandeling
- Gezinsinterventies
- Intensieve ambulante gezinsbegeleiding (IAG)
- Intensieve orthopedagogische gezinsbegeleiding (IOG)
- Jo Frost
- Life coach
- Life coachen
- Life coaching
- Multiprobleem gezinnen
- Opvoedcoach
- Opvoeden
- Opvoeding
- Opvoedingsondersteuning
- Opvoedingsproblemen
- Opvoedprogramma
- Opvoedingsstijlen
- Ouderbegeleiding
- Oudercoaching
- Ouderhulp
- Ouder-kind interactie
- PCIT (Parent Child Interaction Therapy)
- PMTO (Parent Management Training Oregon)
- Praktische pedagogische gezinsbegeleiding (PPG)
- Schatjes
- Supernanny
- Thuisbegeleiding
- Thuisbehandeling
- Training
- Triple P

APG

Ambulante pedagogische gezinsbegeleiding voor gezinnen met kinderen van 0-18 jaar is gericht op het verbeteren van het functioneren van het gezinssysteem door het versterken en vergroten van competenties. De begeleiding kan zowel kortdurend intensief als langdurend en laag frequent zijn.

Assessment

Assessment is de eigentijdse benaming voor 'de psychologische test' aangevuld met een aantal praktijksimulaties, ook wel 'rollenspellen' of 'praktijkopdrachten' genoemd.

BAVO (nu Parnassia Bavo Groep na een fusie op 1-07-2007)

De Parnassia Bavo Groep is een instelling voor geestelijke gezondheidszorg (ggz) in Noord- en Zuid-Holland en Westelijk Noord-Brabant.

Connotatie

Het woord connotatie is een taalkundig begrip. In het dagelijks taalgebruik worden meestal de termen gevoelswaarde of associatie gebruikt.

Didactische training

Een onderwijskundige en lerende manier van uitleg geven over een bepaald onderwerp.

Evidence-based programma

Een programma dat gebaseerd is op de best beschikbare informatie (middels onderzoek) over doelmatigheid en doeltreffendheid.

Materiële en immateriële beloningen

Materiële beloningen zijn tastbare (blijvende) beloningen (een cadeautje). Immateriële beloningen zijn niet tastbaar en niet blijvend (extra voorlezen of een taart bakken).

One-way screen

Observatiespiegel. De therapeut/behandelaar ziet de cliënt wel, maar de cliënt de therapeut/behandelaar niet. Zij bevinden zich ieder in een aparte ruimte.

Ontwikkelingstaken

Taken die gerelateerd zijn aan de eisen en verwachtingen die binnen een bepaalde cultuur voor een bepaalde leeftijdsgroep gelden. Het vervullen van een bepaalde ontwikkelingstaak is een belangrijke voorwaarde voor een goed verloop van de verdere ontwikkeling. Er zijn zowel ontwikkelingstaken voor kinderen, zoals omgaan met volwassenen, als voor ouders. Bij ouders gaat het om taken als verzorging van de kinderen, opvoeding en betrokkenheid bij de kinderen.

RMPI

Stichting RMPI is een organisatie voor kinder- en jeugdpsychiatrie in de regio Zuid-Holland-Zuid.

Strippenkaart

Het gezin kan met een zogenoemde 'strippekaart' na afsluiting van Opvoeden NU nog twee keer binnen drie maanden een beroep doen op de gezinsbegeleider. De vraag van het gezin moet dan wel betrekking hebben op de doelen die tijdens de hulpverlening aan bod zijn geweest.

Triple P

Triple P (Positive Parenting Program) is een van oorsprong Australisch programma voor opvoedingsondersteuning. In Nederland staat Triple P voor Positief Pedagogisch Programma. Het is bedoeld voor ouders met kinderen in de leeftijd van 0-16 jaar en gericht op het veranderen van opvoedingsgedrag dat bijdraagt aan het ontstaan van emotionele en gedragsproblemen bij kinderen.

VSE

In de hoofdfase deeltijd vergaart de student studiepunten middels de zogenaamde 'Vrije Studie Eenheden'. De student krijgt op deze manier de mogelijkheid zich, naast het aangeboden programma, in een bepaald onderwerp te verdiepen of zich in de breedte te ontwikkelen.

TriviumLindenhof Jeugdzorg

Brief aan ouders/verzorgers

Schiedam/Nootdorp, februari 2009

Geachte ouder(s)/verzorger(s),

U heeft via Stichting Lindenhof als gezin hulp gekregen van een gezinsbegeleider van Opvoeden NU. Stichting Lindenhof hecht veel waarde aan de kwaliteit van de hulpverlening, er wordt daarom regelmatig onderzoek gedaan naar hoe ouders de hulp hebben ervaren. Daarmee kan Lindenhof de hulp steeds beter laten aansluiten op wat ouders belangrijk vinden. Een dergelijk onderzoek vindt nu ook plaats, en richt zich op Opvoeden NU.

Opvoeden NU bestaat in totaal uit tien weken, waarvan drie weken in het teken staan van het direct coachen in de thuissituatie. Het onderzoek heeft betrekking op deze drie coachingsweken, waarbij de belangrijkste vraag is hoe u het coachen door de gezinsbegeleider van Opvoeden NU ervaren heeft. Wat ging goed/minder goed, waar heeft u veel/weinig aan gehad tijdens het coachen en heeft de coaching geleid tot het bereiken van uw doelen.

Het onderzoek wordt uitgevoerd door ondergetekende, medewerkster van Stichting Lindenhof en vierdejaars studente Sociaal Pedagogische Hulpverlening aan de Haagse Hogeschool, in samenwerking met Stichting Lindenhof. Het is de bedoeling dat ik bij u thuis een interview afneem met u als ouder(s)/verzorger(s). Dit interview zal ongeveer een uur duren. Met uw toestemming zal dit opgenomen worden op een voice recorder om de betrouwbaarheid van de resultaten te vergroten. U kunt ervan verzekerd zijn dat alle gegevens geheel anoniem worden verwerkt. Na afloop van het onderzoek zullen de opnamen gewist worden.

U ontvangt deze brief via uw gezinsbegeleider. Mocht u aan uw gezinsbegeleider aangeven mee te willen werken aan het onderzoek, dan neem ik binnen een week contact met u op voor het maken van een afspraak. Ik zou graag in de maand maart het interview afnemen, als het kan in week 11 of 12 (9 tot 13 maart of 16 tot 20 maart).

Ik hoop van harte dat u uw medewerking zult willen verlenen en wil u daarvoor alvast hartelijk bedanken.

Met vriendelijke groet,

Femke Remerij

Bijlage IV Interviewvragen gezinsbegeleiders

Interviewvragen half-gestructureerd interview met de gezinsbegeleiders (doorvragen in het klein erbij gezet):

- 1. Hoe zet je als gezinsbegeleider de coachingssituatie neer in een gezin, hoe pak je dat aan?**
 - Wat bespreek je met het gezin om verwachtingen helder te krijgen?
 - Hoe creëer je (blijvend) vertrouwen en zorg je voor aansluiting bij het gezin?
- 2. Hoe zien de drie coachingsweken er globaal gezien uit (welke fasen zijn er), wat doe je als gezinsbegeleider in die drie weken?**
- 3. Wanneer ga je over op een volgende fase in het coachen en wat is daarvoor nodig (wat moet je dan bijvoorbeeld zien bij ouders)?**
 - De hulpverlening is erop gericht dat gezinnen leren hun eigen oplossingen te vinden, waarbij een constructieve samenwerking het uitgangspunt is. De ouders zijn de experts, je handelt vanuit het ouderperspectief. Het coachen daarentegen kan vrij directief zijn, je zegt letterlijk tegen ouders wat ze moeten doen. Hoe ga je om met deze gegevenheid?
- 4. Welke interventies staan centraal tijdens het coachen en hoe zet je die in? Wat versta je zelf onder deze interventies?**
 - Is het helder voor jou wat verstaan wordt onder bijvoorbeeld adequaat gedrag (is dat adequaat gedrag in de ogen van de ouders of in de ogen van de gezinsbegeleiders?), onder belonen/straffen etc.? Hoe zorg je ervoor dat er over hetzelfde gesproken wordt?
 - Hoe zorg je ervoor dat ouders opvoedingsvaardigheden op een effectieve manier onder de knie krijgen?
 - Hou je daarbij ook rekening met de uitgangspunten zoals die geformuleerd zijn voor ON, zoals het vraaggericht werken in dialoog, empowerment en de contextuele benadering?
 - Hoe zorg je ervoor dat de aandacht gericht blijft op de opvoeding als er ook andere problemen spelen? Staat het een het ander wel eens in de weg of valt dit goed gescheiden te houden?
- 5. Kan je een voorbeeld geven van een situatie waarin je twijfelde of je wel of niet in zou grijpen en waarom heb je de keuze gemaakt voor het wel of niet ingrijpen?**
 - Hoe weet je dat je de juiste instructies geeft, die afgestemd zijn op wat het gezin nodig heeft?
 - Worden doelen zoals in het plan van aanpak gesteld over het algemeen gezien gehaald middels het coachen?
- 6. Is er een verschil tussen het coachen van een 2-jarig kind of een 12-jarig kind en zo ja, hoe ga je daarmee om?**
- 7. Wat ervaar je aan knelpunten met betrekking tot het coachen binnen ON? Wat zijn de sterkste punten met betrekking tot het coachen binnen Opvoeden NU?**
 - Meest werkzame bestanddelen van het coachen binnen ON?
 - Minst belangrijke/werkzame bestanddelen en waarom?
- 8. Welke kennis en vaardigheden heb je nodig om het coachen binnen ON goed uit te kunnen voeren?**
 - Hoe tevreden ben je over je eigen manier van coachen (cijfer)? Waar ben je sterk in en wat zijn je minder sterke kanten?
 - Wat is specifiek ... met betrekking tot het coachen binnen ON (inclusief een persoonlijk tintje)?
 - Welke behoeften en verwachtingen heb je op het gebied van het coachen van gezinnen?
 - Waarin zou je begeleiding willen?
- 9. Hoe word je geïnstrueerd/getraind/opgeleid voordat je begint met coachen?**
 - Wat zijn hierin verbeterpunten en wat was goed?
- 10. Hoe word je nu zelf begeleid met betrekking tot het coachen van ouders gedurende het hulpverleningstraject (als onderdeel van het parallelle proces)?**
 - Wat heb je hierin nodig, wat vind je goed en wat mis je eventueel/zou je willen?
 - Wat is je ideale beeld hierbij (even alle belemmeringen wegdenken)?

Interviewvragen half-gestructureerd interview met gezinnen (doorvragen in het klein erbij gezet):

1. **Met welke hulpvraag/vragen bent u bij ON terecht gekomen?**
 - Was er al sprake van eerdere hulpverlening in uw gezin?
 - Zijn er meerdere hulpverleningsinstanties tegelijk betrokken, naast ON?
2. **Er is in samenspraak met u een plan van aanpak gemaakt waarna met de coaching werd begonnen. Waar werd u specifiek op gecoacht in de 3 coachingsweken?**
 - Hoe zou u de coaching omschrijven?
 - Wist u wat u kon verwachten?
 - Hoe bent u erop voorbereid door de gezinsbegeleider?
 - Heeft u voldoende uitleg ervaren en mogelijkheden om dingen waar u tegenaan liep te bespreken?
3. **Hoe heeft u de coaching door de gezinsbegeleider ervaren (wat deed de gezinsbegeleider en was u daar tevreden over)?**
 - Wat ging goed/minder goed?
 - Rapportcijfer gezinsbegeleider
 - Hoe vond u het om iemand in uw thuissituatie toe te laten en zo intensief bezig te zijn?
4. **Waar heeft u veel aan gehad tijdens het coachen en waar heeft u (eventueel) weinig aan gehad?**
 - Grootste overwinning?
 - Momenten dat u dacht 'waar ben ik aan begonnen'?
 - Hoe heeft u het ervaren kritisch naar uzelf te leren kijken (zelfreflectie, zelfobservatie, zelfevaluatie)
5. **Zou er wat u betreft iets veranderd moeten worden met betrekking tot de drie coachingsweken? Heeft u tips waarmee we het coachen kunnen verbeteren?**
 - Wensen en verwachtingen?
6. **Hoe hebben de 3 coachingsweken wat u betreft bijgedragen aan veranderingen in uw gezin (dus los van de 10 weken in z'n geheel)? Zijn de veranderingen blijvend gebleken (of zijn problemen teruggekomen)?**
 - Welke veranderingen bij kinderen, veranderingen bij u als ouder, in de relatie met elkaar?
7. **Hoe heeft u het ervaren om de kinderen middels instructies van de gezinsbegeleider te vertellen wat ze moesten doen (directieve aspect)?**
 - Wat vonden uw kinderen van de gezinsbegeleider?
8. **Wat zorgde ervoor dat de instructies door de gezinsbegeleider door u goed opgepakt en uitgevoerd konden worden (vergroten opvoedingsvaardigheden)?**
 - Hoe was de samenwerking tussen u en de gezinsbegeleider?
9. **Was er wat u betreft sprake van een klik tussen uzelf als opvoeder en de gezinsbegeleider en hoe uitte zich dat (vertrouwen en aansluiting)?**
 - Heeft u gedurende de coachingsweken het gevoel gehad zelf de regie te voeren en de verantwoordelijkheid te hebben over uw eigen veranderingsproces?
10. **Heeft de coaching geleid tot het bereiken van de vooraf gestelde doelen in het plan van aanpak?**